

Når unntaks- tilstanden råder

Tyrkiske universitetsansatte arresteres, får sparken og tiltales for forræderi. Vi har møtt noen av dem som fortsatt kjemper.

Side 16–21

Vern i vår tid

Vi blir aldri ferdig med å hegne om vårt demokrati.

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

Utøya tilbyr ungdom et sted å minnes fortiden, og å lære om demokrati.

Små og store hendelser preger våre liv, og setter merker i våre indre tidslinjer. Et barns fødsel, et dødsfall, en krig, en uvanlig varm sommer, en brukket stav. Ettersom årene går kan vi bli overrasket over at hakkene som markerer våre liv, ikke er like for alle andre. For de yngre som kommer etter, som ikke husker Lillehammer-OL, 11. september eller frigjøringsdagen, er det andre hendelser som setter spor. Og enda mer overraskende kan det være når det har gått noen tiår eller et par generasjoner, og det vi lærte ikke lenger er andres lærdom. Vår tid... Den er kort.

I etterkrigstidens Europa har det blitt lagt mye kraft i å finne og bygge vern mot ødeleggende, enten det er mot voldens eller politikkenes destruktive kraft. Og det lever en ny bekymring i Europa for at vårt vern mot undertrykking og maktmisbruk er under press. En av mange slike bekymringsmeldinger kommer fra de ansatte ved europeiske universiteter og høyskoler, gjennom paraplyorganisasjonen for Europas fagforeninger på utdanningsfeltet, ETUCE.

ETUCE har nylig gitt ut en rapport om kvalitet i høyere utdanning og fremtiden for Bologna-prosessen. I rapporten trekker de europeiske fagforeningene frem akademisk frihet som et av de særlige innsatsområdene for å fremme kvalitet i forskningen i Europa. Samtidig sender organisasjonen ut et varsku om at akademisk frihet blir underminert på tvers av Europa. ETUCE trekker blant annet frem forholdene i Tyrkia, som vi også skriver om i denne månedens nummer. Vi har møtt flere forskere ved tyrkiske uni-

«Organisasjonen sender ut et varsku om at akademisk frihet blir underminert på tvers av Europa.»

versiteter som har fått sine liv snudd på hodet. Gjennom de siste årenes politiske turbulens, har universitetene blitt gjenstand for anklage og inngripen fra myndighetene. Tusenvis av ansatte har fått sparken, og et stort antall har fått anklager om forræderi rettet mot seg. Vi tar ikke mål av oss til å gi alle svarene, men til å fortelle historiene til noen av dem som står midt oppe i sine tidslinjers dypeste hakk.

Målt opp mot slike dramatiske omveltninger, kan våre mer fredelige debatter om rettigheter fremstå bagatellmessige. Likevel har et sterkt vern av våre demokratiske friheter, som ytringsfrihet og akademisk frihet, like stor betydning i dag som noen gang tidligere. Vår tid fremstår like påvirket av disruptive politiske hendelser som før (i den grad noe føles mer dramatisk nå enn tidligere, er det nok vår historiske hukommelse som svikter). Og som før er det avgjørende å utvikle og beholde disse frihetene for å lede oss forbi alle de hakk og humper som vi for en tid vil huske, men som med historiens gang kanskje vil stå igjen som mindre hendelser. Enten det er Trump eller Brexit. IS eller Breivik.

I Tyrkia kan det se ut til at ro og orden trumfer ytringsfrihet og akademisk frihet. Frykten for maktovertakelse fører til overgrepene tiltak.

ETUCEs bekymring i Europas roligere og mer velfungerende demokratier, er at akademisk frihet skal undermineres under dekke av å hegne om andre grunnleggende verdier. Universiteter og høyskoler trenger et visst nivå av institusjonell frihet for å kunne være til størst nytte for samfunnet gjennom sin forskning og utdanning. Men metodene man bruker for å øke den institusjonelle friheten, skaper frykt for at en frihet er i ferd med å gå på bekostning av en annen: Den akademiske. Rapporten trekker frem en økende tendens til å innføre studieavgifter for studenter, korte arbeidskontrakter for de ansatte, og flere eksterne styrerepresentanter fra næringslivet. På toppen kommer økt bruk av resultatbasert og eksternt finansiering. Ansattrepresentasjonen i universitetenes styrende organer er også på vei ned i en rekke europeiske land, samtidig som jobbussikkerheten øker. Frykten er at kombinasjonen av disse utviklingstrekkene skal gjøre akademikere mindre frie til å forske på det de selv mener er viktigst for kunnskapsutviklingen, og mindre frie til å rette kritiske spørsmål til samfunnet og mot den kunnskapen vi så langt har bygget opp. Den pågående norske debatten om en eventuell foretaksmodell for universiteter går rett inn i dette feltet. Dette er en diskusjon der det blir avgjørende for de langsiktige hensynene i våre frie, demokratiske samfunn at vi balanserer hensynene til institusjonene og de ansatte som skal jobbe ved dem på en god måte.

En av de uvanlig varme sommerdagene vi har hatt på Østlandet den siste tiden besøkte jeg Utøya – den lille, grønne fjellknausen, som vi i lang tid vil huske som åsted for det verste terrorangrepet på norsk jord. I vår tid. I tilknytning til kafébygget, der 13 personer ble drept, er det bygget et kombinert minnested og læresenter. Det er utviklet for at ungdom selv skal reflektere over hva demokrati betyr for dem, hva som utfordrer demokratiet og hvordan de selv kan verne om demokratiet. De har fått et motto på Utøya som er verdt å ta med seg. Engasjere, lære, minne. Om noen år kommer de første ungdommene til Utøya som ble født etter 22. juli 2011. Som har andre erfaringer og perspektiver. Men noen hendelser må vi minnes og lære av. Så kan de kanskje sette litt dypere hakk i vår felles hukommelse, og engasjere oss til å verne om det som skaper gode samfunn. I vår tid og for dem som kommer etter oss.

God sommer!

Redaktør
Aksel Kjær Vidnes

16: Tyrkiske tilstander

Universitetsansatte fortviler over den politiske utviklingen i Tyrkia. Nå pågår rettssakene mot en rekke akademikere.

24: Kulturell kapital

Forretningsfolk sliter med forskjellene på østlig og vestlig kommunikasjon. Det samme gjør veiledere ved norske universiteter.

28: Jakt på jegere

Politiets metoder for å stanse ulovlig ulvejakt blir stadig mer avanserte.

4: Vil åpne kontordebatten

Mari Skogland skulle ønske akademikere var litt mer akademiske i tilnærmingen til aktivitetsbaserte arbeidsplasser.

6: Universitetene kutter

Regjeringens effektiviseringskutt begynner å få reelle konsekvenser for flere universiteter rundt om i landet.

8: Ny stillingsstruktur

Underdal-utvalget foreslår nye karrierestiger ved universiteter og høyskoler.

9: Nynorsk eller engelsk?

Universitetet i Agder mener det kan være mer effektivt å la universitetene skrive på engelsk enn nynorsk.

10: Økonomisk hinder

Så lenge helseforskningsmidlene i stor grad går til helseforetakene, vil det være vanskelig å rekruttere leger til universitetene.

FASTE SIDER

31: Tilbakeblikk

34: Bøker

36: Kronikk

37: Gjesteskribent

38: Debatt

45: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 6/2018 – 50. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Telefon: 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: Aksel Kjær Vidnes, aksel.vidnes@forskerforum.no,
Kjetil Brottveit, kjetil.brottveit@forskerforum.no (i permisjon)

REDAKSJONSSEKRETÆR: Kjerstin Gjengedal, kjerstin.gjengedal@forskerforum.no

JOURNALISTER: Johanne Landsverk, johanne.landsverk@forskerforum.no, Jørgen Svarstad, jorgen.svarstad@forskerforum.no,
Julia Loge, julia.loge@forskerforum.no, Liv Rønnaug Lilleåsen, liv.lilleasen@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no
Design: Concorde Design. Forsidefoto: Ola Gamst Sæther. Trykk: Rolf Ottesen.

ISSN 0800-1715. Opplag: 22 240

INN I DET UKJENTE

Mari Skogland vil gjerne at forskere tar et «leap of faith» og prøver aktivitetsbaserte kontorarbeidsplasser. Samtidig åpner hun for at academia kan være et unntak.

Mari Anna Chatarina Skogland (33) har «rømt landet». Dagen etter disputasen i arbeids-plassarkitektur ved NTNU sitter hun på en flyplass – et sted hun gjerne jobber – på vei til sitt midlertidige hjemland Sveits. En ferie venter, før hun skal bestemme seg for veien videre i yrkeslivet. Selv er hun fra Finland, men har i senere tid gjort seg bemerket i Norge som en av få akademikere som faktisk forsvaret «aktivitetsbaserte arbeidsplasser» – den nye arbeidsplassen Statsbygg truer med å innføre i statlige universitets- og høyskolebygg, som innebærer flere åpne landskap, free seating og clean desk. Hennes forskning konkluderer med at aktivitetsbaserte arbeidsplasser kan fungere svært bra, til tross for ansattes motforestillinger.

– Hvordan gikk disputasen?

– Veldig bra. Det var meget hyggelig og ganske mange som var til stede. Vi hadde en veldig god diskusjon.

– Ja, det må jo bli gode diskusjoner når du disputerer om et av de mest brennbare temaene ved statlige arbeidsplasser om dagen?

– Ja, det blir det. Det er noe alle kan relatere til, og det er noe som berører alle som jobber på kontor veldig sterkt. Endringer i måten man strukturerer arbeidsplassen på skaper endringer som man må håndtere som person. Og det innebærer at man må bli utfordret til å endre noe som er trygt og sikkert, og som du vet at fungerer. Det skaper mange bekymringer.

– Har du fått mange negative tilbakemeldinger?

– Ja, ja. Selvfølgelig. Jeg får veldig mye kritikk, særlig fordi jeg har jobbet som konsulent med å implementere disse løsningene samtidig som jeg har forsket på det. Jeg skjønner den, men jeg har en interesse av å fremme dette, fordi jeg ser at det fungerer og at mange får et bedre arbeidsliv når det fungerer. Jeg forstår at folk er kritiske fordi det er malt opp et bilde av at dette ikke er gode løsninger, men det er veldig lite forskning som støtter det. Aktivitetsbasert kontor kom for første gang til Norge for 18 år siden. I Norge er det gjort tre studier på det; en om Telenor, en om en bank i Trondheim, og så er det min studie av Gjensidige, Deloitte og Sparebank 1 SR-Bank. Å bruke forskningen på åpent landskap som argument mot aktivitetsbasert kontor, er utfordrende. Premissene for åpent landskap med fast plass og uten fast plass, er for forskjellige til at man kan sammenlikne dem på en troverdig måte. Det er vanskelig å ha en god

MARI ANNA CHATARINA SKOGLAND

Aktuell med: Disputerte nylig med doktorgrad ved NTNU om aktivitetsbaserte arbeidsplasser. Har tidligere jobbet som konsulent i Mellomrom Arkitekturpsykologi AS

debatt når motargumentene ikke er relatert til det vi faktisk studerer og snakker om.

– Så hva har du forsket på?

– Jeg har sett på hvordan man kan lykkes med å skape en positiv organisasjonsendring ved å gå fra cellekontor eller åpent landskap med fast plass til aktivitetsbasert kontor med åpent landskap og free seating. Jeg har sett på hvilke effekter den endringen har i forhold til

samhandling og muligheter til individuelt konsentrasjonsarbeid.

– Og hvordan fungerer overgangen til aktivitetsbasert kontor for konsentrasjonskrevende oppgaver?

– Overgangen er en utfordrende prosess. Den endrer mange av premissene for hvordan vi tradisjonelt har løst konsentrasjonskrevende arbeidsprosesser. Resultatene er veldig avhengig av hvordan arbeidsplassene blir tatt i bruk, og hvordan organisasjonen blir opplært i å jobbe og tenke på en ny måte. Men de som tar det i bruk sånn som det er tenkt, trives veldig godt.

– Hvordan er det tenkt?

– At du velger en plass ut fra behovene du har, setter deg i et stille landskap eller på et møterom når du har behov for konsentrasjon, og i samhandlingssoner når du ønsker det. De som gjør det, trives veldig godt, og opplever også at det forbedrer muligheten til konsentrasjonsarbeid og at samhandlingen får en bedre kvalitet. Men det krever at man må se etter hvilke behov man har, og hvordan man skal strukturere sitt arbeid på best mulig måte. Du må spørre deg selv når du kommer på morgenen «hva skal jeg gjøre i dag, og hvilken arbeidsplass er best for det?»

– Tror du dette kan fungere for forskere?

– Som forsker er arbeidet veldig variert. Noen ganger må du sitte og skrive, og da er du mer sensitiv for støy og forstyrrelser. I andre perioder har du større behov for samhandling, og da er behovet noe annet. Du må vurdere hva du trenger i dag. Men de som ikke tør å gi slipp på plass sin, som fortsetter å jobbe som de har gjort, mistriives veldig ofte i disse løsningene. Poenget mitt er at det ikke er avhengig av de fysiske løsningene, men hvordan organisasjonene klarer å ta løsningene i bruk på riktig eller feil måte.

– Det høres ut som at du mener alt handler om vilje, men har ikke personlighet noe å si for hvordan man klarer å jobbe på en god måte?

– Det er litt vanskelig å si. Noe handler nok litt om man er ekstrovert eller introvert. De som er mer sensitive og på den introverte siden, har mye større utfordringer med å akseptere at de ikke har fast plass, mens ekstroverte har lettere for å tilpasse seg de nye arbeidsplassene. Men det handler også mye om kultur. Kulturer som har mye fokus på samhandling og samarbeid, har lettere for å ta i bruk disse løsningene. Disse løsningene møter mest motstand i kulturer som er individfokuset.

– Har ikke nettopp universiteter og høyskoler en slik individfokuset kultur i mange tilfeller?

– Jo. Derfor er nok kulturtrekket hos forskningsmiljøer det mest utfordrende. I academia er konsentrasjonsarbeid en veldig viktig verdi. Man skal være helt ærlig på at disse løsningene ikke er for alle ennå. Men jeg tror at vi i løpet av en 10-20 år vil se en drastisk økning og at dette vil være normalen i privat sektor. Så får vi se om academia henger med i utviklingen.

– Man skal være helt ærlig på at disse løsningene ikke er for alle ennå.

■ – Ekstroverte har lettere for å tilpasse seg de nye arbeidsplassene, sier Mari Skogland, ph.d. i arbeidsplassarkitektur.

- Det er kanskje fordomsfullt, men jeg klarer bare ikke å se for meg at vi skal kaste alle eldre professorer ut av kontorene sine.
- Vi har ikke sagt at alle professorer må ut i landskap. Det er problematisk når vi snakker om disse løsningene: Vi drar alle over samme kam. Det kan fungere at noen har cellekontor, men vi vet også at andre, som meg som jobber aktivitetsbasert, har stor nytte av å jobbe på en annen måte. Vi må heller spørre om vi må ha en lik løsning for alle og ta hensyn til forskjellige behov.
- Forskningen som har blitt trukket frem i denne debatten har vist at kontorlandskap er forbundet med produksjonsfall og økte arbeidsmiljøproblemer. Stemmer ikke dette?
- Den stemmer i noen situasjoner, men ikke alle. Problemet med den forskningen som har kommet frem, er at vi ikke har noen mulighet til å vite noe om kvalitetene ved kontormiljøene. Det står lite om hvor mange ansatte det er, størrelse på kontorene, hvilke muligheter det er for å trekke seg tilbake. Det eneste det står noe om er om kontorene er åpne eller lukket. Den eneste tydelige forskningen vi har, som sammenlikner syv forskjellige typer kontormiljø, viser at de som skårer høyest, er enkeltkontor og aktivitetsbaserte kontorer.
- Hva skyldes det?
- Det henger nok litt sammen med den forskningen som viser at åpent landskap med fast plass er utfordrende. Du kommer til å bli forstyrret, og

det vil være situasjoner hvor omgivelsene er for rotete. Aktivitetsbaserte kontorer skårer høyere fordi du har personlig frihet til å velge om du vil sitte i et miljø som er stille, eller i et miljø hvor du kan snakke med andre. Et interessant funn i min doktorgrad er fra en studie hvor vi spurte folk hva de foretrakk best. 80 prosent svarte den løsningen de allerede hadde da vi spurte dem, enten det var enkeltkontor, åpent landskap med fast plass eller aktivitetsbasert kontor. To år etter at de hadde endret løsning svarte 80 prosent at de ikke ville gå tilbake til fast plass og enkeltkontor. Det sier noe om at vi helst foretrekker det vi har, for det er det vi kan relatere til.

– Men så er det de stakkars 20 prosentene som mistrives i aktivitetsbasert kontor, da?

– Ja, men det er jo også «de stakkars 20 prosentene» som mistrives på cellekontorer. Men de har nok lettere for å akseptere at de sitter i cellekontorer enn de som mistrives i åpent landskap. Jeg mener man skal ha stor respekt for det, og derfor er det viktig at det kan bli gjort noen unntak. Kanskje særlig i akademien.

– Nå tror jeg brått du kan få noen flere venner i akademien...

– Men unntaket kan ikke bli regelen. Jeg mener at du ikke kan si at det ikke vil fungere for deg før du virkelig har prøvd det. Du må ta et «leap of faith». Du må tørre å gå inn i noe du ikke vet resultatet av.

◆ AV AKSEL KJÆR VIDNES

600 MILLIONER OG 300 ÅRSVERK KUTTET

Effektiviseringskuttene har ført til høyere arbeidspress i administrasjonen og mer administrativ jobb for dem som skal forske og undervise, mener Forskerforbundet ved NTNU.

KUTT Flere universiteter har satt i gang store administrative prosesser for å møte regjeringens krav om mindre byråkrati. Universitetet i Bergen har satt en robot til å behandle søknader fra studenter, og nesten alle universitetene ser etter nye måter for å gjøre saksbehandling enklere og mer digital.

Midt oppi omfattende fusjoner er minst 628 millioner kroner kuttet fra de ti universitetenes grunnfinansiering de siste fire årene. Dermed har universitetene heller ikke kommet unna inndragning av stillinger, ifølge opplysninger Forskerforum har hentet inn fra samtlige universitetsdirektører.

– FLYTTER OPPGAVER

– Vi har tilbakemeldinger på at flere oppgaver skyves over på de vitenskapelig ansatte, sier hovedtillitsvalgt for Forskerforbundet ved NTNU, Gry Alterskjær, til Forskerforum.

NTNU har hatt tilsetningsstopp siden 2016, midlertidige kontrakter er avsluttet, og folk som slutter, blir ikke erstattet. Til sammen har det blitt i overkant av 100 færre ansatte i administrasjonen.

Organisasjonsdirektør Ida Munkeby skriver til Forskerforum at fusjonsprosessen gjorde at flere ansatte og ledere hadde samme oppgaver, slik at universitetet etter fusjonen kunne ta ut stordriftsfordeler.

– Det har vært mulig å løse disse med mindre ressurser enn det fusjonspartnerne til sammen hadde tidligere, skriver Munkeby.

FRYKTER SLITASJE

Ifølge Munkeby er sju prosent av den administrative kapasiteten ved NTNU blitt tatt vekk på to år på grunn av fusjonen og kostnadskutt. Alterskjær er ikke like overbevist om stordriftsfordelene.

– Man har skåret så ned til beinet på enkelte områder at man ikke er i stand til å levere på ting man er forpliktet til, sier fagforeningsrepresentanten.

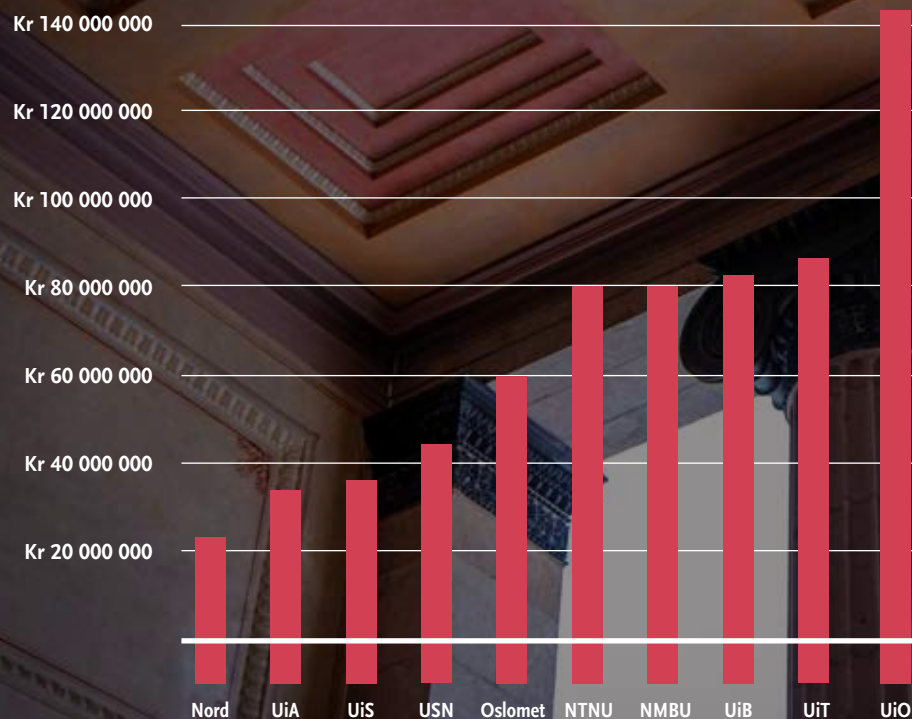
Hun mener at det har blitt en kritisk mangel på ressurser til personal (HR) og helse, miljø og sikkerhet (HMS).

– De leverer tjenester til hele NTNU, så når ressursituasjonen hos dem blir kritisk, går det ut over alle ledd. Slitasjen er også stor på dem som jobber der, vi er bekymret for sykemeldinger og over at folk slutter fordi det blir for krevende over tid, sier Alterskjær.

Også Munkeby vedgår at så store kutt over kort tid merkes.

– Dette har vært og er merkbart for flere av våre administrative tjenester, inklusive HR og HMS. Vi følger med utviklingen gjennom blant annet arbeidsundersøkelse og den daglige oppfølgingen i lederlinjen, svarer organisasjonsdirektøren.

■ Siden 2015 har universitetene kuttet mellom 23 og 144 millioner i driftsbudsjettene, viser tall Forskerforum har hentet inn fra økonomi- og universitetsdirektører.

Har kuttene påvirket årsverk i administrasjonen?

- UiB: 50 stillinger skal kuttes.
- NTNU: 100 stillinger er kuttet.
- UiT: 44-70 stillinger skal tas inn.
- UiA: Nei, på grunn av vekst.
- UiO: Nei.
- UiS: Nei, på grunn av vekst.
- Oslomet: 80 stillinger skal kuttes.
- Nord: 20 stillinger inndratt.
- NMBU: Nei.
- USN: Nei, på grunn av vekst.

Kilde: Universitetsdirektørene.
Merk at ikke alle har inkludert 2018-tall.

FLERE KUTTER STILLINGER

I tillegg til de i overkant av 100 stillingene ved NTNU har også Universitetet i Bergen, UiT – Norges arktiske universitet, Nord universitet og Oslomet – storbyuniversitetet planer om å kutte stillinger. UiT har fått 25 færre administrative årsverk siden januar 2016, men det er på langt nær nok til å dekke inn de 84 millionene som har blitt kuttet, forteller universitetsdirektør Jørgen Fossland.

– Det er ennå uklart hvor mange årsverk som må kuttes totalt, men det dreier seg om mellom fem og åtte prosent, med utgangspunkt i tallene fra januar 2016.

Altså regner UiT med å kutte mellom 44 og 70 årsverk til sammen. Men Fossland forsikrer om at dette skjer i samarbeid med fagforeningene, og at ingen vil få sparken.

– Stillingskutt skal tas gjennom naturlige avganger og gjennom midlertidige stillinger, sier han.

En annen faktor er sammenslåinger, og for Universitetet i Sør-Øst Norge (USN), betyr det at selv om en rekke administrative stillinger ikke er videreført, har de heller ikke inndratt stillinger, ifølge økonomidirektør Terje Thomassen.

– Omstillingen til fellestjenester har bidratt sterkt til at de administrative kostnadene og årsverkene har holdt seg på tilnærmet samme nivå i vekstperioden, og har begrenset behovet for en økning i administrative stillinger, skriver Thomassen til Forskerforum.

«OVERFØRT TIL FELLESSKAPET»

Regjeringen startet «avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen» i 2015 for å redusere byråkratiet. Hvert år skal alle statlige organer spare inn opp mot 0,8 prosent av driftsutgiftene sine, i det som ble omtalt som en «overføring til fellesskapet».

– Stillingskutt skal tas gjennom naturlige avganger, sier Jørgen Fossland.

Foto: UiT

Regjeringen oppgir at utgiftsnivået på statsbudsjettet er blitt redusert med 8,4 milliarder kroner i løpet av perioden 2015 til 2018 som følge av reformen. Kuttene er kumulative, slik at årets kutt kommer i tillegg til det som ble kuttet året før.

I år er det kuttet 231,7 millioner kroner for statlige universiteter og høyskoler samlet og 9,5 millioner kroner for private høyskoler, opplyser Kunnskapsdepartementet.

Totalt i hele sektoren beløper kuttet seg til 241,2 millioner kroner i 2018.

FLERE STUDENTER OG ANSATTE

Flere av universitetene oppgir til Forskerforum at de ikke har inndratt stillinger, men at de samtidig har fått flere vitenskapelige ansatte og studenter for hver person ansatt i administrasjonen.

– UiS har i samme periode som effektiviseringskuttene har vært gjennomført, vært i en sterk vekstfase. Det har derfor ikke vært gjennomført stillingskutt. Imidlertid har det i samme periode vært en økning i antall faglige per administrative stillinger fra 2,05 til 2,55 i 2017, svarer Eli Løvaas Kolstø, økonomi- og virksomhetsdirektør ved Universitetet i Stavanger.

De statlige universitetene og høyskolene fikk over 8000 flere studenter fra 2015 til 2017, 1700 flere vitenskapelig ansatte og 190 flere årsverk i administrasjonen, viser tall fra Database for statistikk om høyere utdanning. Det innebærer at det var en økning i antallet vitenskapelige årsverk og i antallet studenter for hvert årsverk i administrasjonen.

Også Universitetet i Agder effektiviserer og digitaliserer administrative tjenester.

– Siden universitetet er i vekst, både på resultatbasert finansiering og økt eksterntfinansiert

virksomhet, har ikke kuttet hatt konsekvenser i form av nedbemanninger, forteller universitetsdirektør Seunn Smith-Tønnessen i Agder.

Universitetet i Oslo hadde en større omorganisering i administrasjonen fram til 2013, og universitetsdirektør Gunn-Elin Bjørneboe svarer at så vidt hun vet er det ikke kuttet stillinger ved UiO på grunn av effektiviseringskuttene.

– UiO har kuttet i tildelingen til enhetene og til administrasjonen sentralt. Det er ikke gitt føringer for hvordan disse kuttene skal tas på våre fakulteter og museer, sier hun.

VIL AT DANMARK GIR SEG

Da statsbudsjettet for 2018 ble lagt fram, reagerte Forskerforbundets leder Petter Aaslestad på at Stortinget et halvår tidligere hadde vedtatt tettere oppfølging av studentene gjennom Kvalitetsmeldingen og at ytterligere kutt for universiteter og høyskoler kunne føre til at de målene ikke blir nådd.

– Disse «effektiviseringskuttene» har for lengst sluttet å være effektive. De er nå helt ordinære kutt som rammer kvaliteten på forskning og undervisning, sa Aaslestad.

Danske universiteter har møtt et tilsvarende effektiviseringskutt som i Norge, hele to prosent av budsjettet skal kuttes hvert år. Også der har det vært frykt for at kuttene går ut over kjernefunksjonene i undervisning og forskning. Da Søren Pind (Venstre) gikk av som utdannings- og forskningsminister den 2. mai, avslørte han en protest mot sin egen regjering.

– Det siste jeg gjorde, er at jeg i går skrev et brev til Finansministeriet med henstilling om at 2-prosents-innsparingene bør opphøre i 2022 – det blir de nok glade for der borte, sa Pind i sin avskjedstale.

Kunnskapsdepartementet i Norge har ikke en tilsvarende formening om hvor lenge effektiviseringskuttene kommer til å fortsette.

– Det er ikke satt en tidsavgrensning på reformen. Hvordan det blir i 2019, vil bli klart når budsjettet legges fram i oktober, opplyser Kunnskapsdepartementet.

➡ AV JULIA LOGE

– Man har skåret så ned til beinet på enkelte områder at man ikke er i stand til å levere på ting man er forpliktet til.

GRY ALTERSKJÆR

VIL HA SMIDIGE KARRIERELØP

Mange i sektoren er positive til forslaget om ein meir fleksibel stillingsstruktur i akademia.

ARBEIDSLIV

– Forslaget frå Underdal-utvalet koplar undervisning og forskning på ein betre måte enn i dag. Det er positivt at undervisninga skal få høgare status i alle karrierevegane, seier Mari Sundli Tveit, rektor ved NMBU og leiar i Universitets- og høgskulerådet (UHR).

Eit ekspertutval leia av Arild Underdal har på oppdrag frå Kunnskapsdepartementet kome med forslag til ny stillingsstruktur i høgare utdanning. Utvalet anbefalar tre karrierestigar: ein professorstige, ein kombinert forskar/lektor-stige og ein ny fagstøtte-stige, som er meint å synleggjere gruppa som arbeider med ulike støttefunksjonar. Dessutan foreslår utvalet å snevre inn bruken av postdoktorstillinga og utvide postdoktorperioden til fire år.

– Vi har enno ikkje diskutert saka i UHR, og forslaget skal jo på høyring i organisasjonane. Men i utgangspunktet meiner vi at rapporten svarar godt på utfordringane i sektoren. Utvalet skulle også sjå på attraktive karrierevegar, og forslaget legg opp til at både institusjonar og medarbeidarar vil få større fleksibilitet med tanke på oppgåver innanfor dei ulike karrierevegane, seier Tveit.

– BRA FOR POSTDOKTORLØPET

Forskerforbundet har enno ikkje teke stilling til forslaget.

– Vi må setje oss grundig inn i rapporten, og styret skal ha eit første drøftingsmøte om forslaget før vi sender saka ut på høyring i lokallaga, seier Petter Aaslestad, leiar i Forskerforbundet.

– Det som er svært positivt, er at ein vil stramme inn på bruken av postdoktorstillingar. I dag blir mange tilsette i forskarstillingar som blir kalla postdoktorstillingar. Men ei postdoktorstilling er ein del av eit karriereløp der ein kvalifiserer seg vidare, seier Aaslestad.

Han er også nøgd med forslaget om å utvide professorstigen med eitt steg på toppen – til fakultetsprofessor.

– I utgangspunktet er eg positiv til at det også skal vere mogleg for professorar å kunne utvikle seg vidare, og dette er i tråd med retninglinjene til EU.

Aaslestad har vore oppteken av å blåse nytt

■ I ei kombinert forskar/lektor-stilling kan den som har meir enn 50 prosent forskingsoppgåver, kalle seg forskar.

liv i dosentløpet, som utvalet vil fjerne.

– Det er viktig at det finst ulike måtar å oppnå toppkompetanse på i akademia. Skal ein fase ut dosentløpet, må det kome eit tilsvarande alternativ, meiner han.

FLEIRE FASTE STILLINGAR?

I rapporten heiter det at ein kombinasjon av ulike stillingskategoriar vil kunne redusere uønskt bruk av mellombels tilsetjing.

– Når det gjeld forskarstillingar, har det vore ein del eksempel der forskarane ikkje kan ta på seg undervisning, for då vil dei ha rett på fast tilsetjing. Om ein kunne få slutt på denne manglande fleksibiliteten, er jo det bra, seier Aaslestad.

– Men kan forskar/lektor-stillingane løyse problemet?

– Saka er at ein må kunne tilsetje fast på eksterne midlar. Det er utgangspunktet. Og stadig fleire rektorar er opne for dette.

HAR TRU PÅ FORSKAR/LEKTOR

Den nye forskar/lektor-stigen skal innehalde

trekk frå den tidlegare dosentstigen samtidig som det er ein stige for den veksande gruppe av forskarar i sektoren. Innanfor dette løpet kan ein drive både med forskning og utdanning, som kan styrast etter behova til institusjonane og kompetansen og interessene til dei tilsette.

Dekan ved Høgskulen i Volda Odd Ragnar Hunnes har i mange år vore oppteken av at det må vere eit alternativ til førsteamanuensis-/professorløpet.

– Eg er sjølv dosent, og synest sjølv sagt at det er trist om dosentstillinga vil forsvinne. Men eg har tru på at innhaldet i forskar/lektor-løpet kan dekke ein god del av det som førstelektor/dosent-løpet har stått for. I tillegg er det lagt opp til meir fleksibilitet, slik at det går an å kjenne seg heime i dette løpet både med og utan doktorgrad, seier Hunnes.

ØNSKJER FLEKSIBILITET

Rektor Svein Støylen ved Universitetet i Oslo synest forslaget er eit godt utgangspunkt for diskusjonen. Han har lenge ønskt seg større fleksibilitet når det gjeld stillingsstruktur i sektoren.

– Eg har sjølv vore med på å tilsetje folk i laboratoriestillingar der dei har fått ein tittel som ikkje er til det beste for arbeidstakaren. Om det var større fleksibilitet med tanke på å passe inn i stillingskategoriane, ville det vere bra både for universitetet og dei tilsette, seier Støylen.

➤ AV JOHANNE LANDSVERK

Underdal-utvalet sitt forslag til nye karrierestigar ved universitet og høgskular

Professor-stigen	Forskar/lektor-stigen	Fagstøtte-stigen
Fakultetsprofessor	Fakultetslektor, Fakultetsforskar	Fagtilsett 1 (leiarstilling)
Professor	Seniorlektor, Seniorforskar	Fagtilsett 2 (seniorstilling)
Førsteamanuensis	Førstelektor, Forskar	Fagtilsett 3
	Lektor, Forskingsassistent	

HELLER ENGELSK ENN NYNORSK

Universitetet i Agder ber Kunnskapsdepartementet vurdere om universiteter kan slippe å skrive nynorsk. Selv er universitetet blant de største unnasluntrerne.

FAGSPRÅK

Bør universiteter slippe det statlige kravet om 25 prosent nynorskandel og i stedet skrive mer på engelsk? Det foreslår Universitetet i Agder (UiA) i et brev til Kunnskapsdepartementet. «Internasjonaliseringen har medført stor andel engelsk i både skriftlig og muntlig kommunikasjon ved universitetene. UiA har en økende andel internasjonale ansatte og studenter. Det brukes mye ressurser på å utarbeide informasjon også på engelsk. I dette perspektivet bør en se på om kravet om 25 prosent som et minimum av hver målform er like tilpasset denne sektoren», skriver UiA til departementet.

Universitetsdirektør Seunn Smith-Tønnessen forsikrer at de ikke ønsker å bli kvitt nynorskkravet.

– Det har vi ikke diskutert. Vi påpeker hva som kan forenkle arbeidet vårt. Vi må kommunisere på norsk og engelsk, og med nynorsk i tillegg må vi kommunisere i tre versjoner. Det går på bruk av ressurser, sier Smith-Tønnessen til Forskerforum.

BLANT DE DÅRLIGSTE

Men UiA har ikke brukt store ressurser på nynorsk. I flere år unnlot de å sende den påkrevde årlige rapporten om målbruk til Språkrådet. Etter et skarpt brev fra språkdirektør Åse Wetås sendte de inn 2017-tallene. De viser at det står dårlig til.

– UiA er absolutt i den dårligste kategorien blant statsorganene, med maks fem prosent nynorsk i enkelte tekstkategorier, sier Daniel Ims, sjef for seksjon for språkrøkt i Språkrådet.

Selv om det er nynorsk kommuner i begge Agder-fylkene og Universitetet i Agder er pålagt å bruke 25 prosent nynorsk, oppfyller ikke UiA lovkravene. I sosiale medier bruker universitetet 1,2 prosent nynorsk, 2 av 131 skjema finnes i to målformer og 4,3 prosent av nettsidene deres er på nynorsk, viser UiAs rapport om målbruk i offentlig tjeneste fra 2017. I et brev til UiA viser Språkrådet til mange klager over manglende nynorsk på eksamener hos dem.

«Vi er overrasket over at et av landets mest sentrale læresteder viser så dårlig bevissthet rundt den språklige likestillingen», skriver Språkrådet til UiA. Språkrådet mener at hver fjerde tekst på nettsidene og sosiale medier skal være på nynorsk og at alle skjema skal være tilgjengelige på to målformer.

RESSURSBRUK

– Det ikke mer kostnadskrevende å skrive på den ene eller andre målformen. Det som er dyrt, er hvis en først skriver på bokmål og så må oversette til nynorsk, men UiA har ikke gjort det, sier Ims.

Han mener UiA heller må skrive mer ny-

FOTO: UIA

■ – Vi påpeker hva som kan forenkle arbeidet vårt. Det går på bruk av ressurser, sier universitetsdirektør Seunn Smith-Tønnessen ved Universitetet i Agder.

norsk i utgangspunktet. Ims forteller også at kravet om 25 prosent sidemål på ingen måte gjelder hele universitetet. Verken undervisning, forskningspublisering eller intern kommunikasjon er underlagt språkkrav. Ims mener også at problemene for internasjonalt ansatte er overdrivet.

– Gruppen som forstår bokmål godt, men ikke nynorsk, den er det nok ikke så veldig mange som tilhører, sier han.

IKKE UNIKT

Selv om Ims karakteriserer UiA som blant de dårligste på nynorsk, så er de ikke alene. En tidligere oversikt har vist at ingen av universitetene oppfyller kravene til punkt og prikke. Universitetet i Bergen og Høgskolen på Vestlandet ligger svært tett opp mot kravet, mens Høgskolen i Volda bruker for lite bokmål.

Nynorsk og bokmål

- Universiteter og høyskoler har lovfestet ansvar for å holde ved like og videreutvikle norsk fagspråk.
- Mållova regulerer bruken av bokmål og nynorsk i staten.
- Minst 25 prosent av tekster på trykk og på nett skal være på nynorsk, og alle som skriver inn, skal få svar på sin målform.
- Skjemaer og eksamener skal være på både nynorsk og bokmål.
- Ingen kan straffe dem som bryter loven.
- Rundt én prosent av norske doktoravhandlinger leveres på nynorsk, ifølge Språkrådets tilstandsrapport.

Selv om flere av universitetene er like dårlige som UiA til å oppfylle språkkravet, forteller Ims at han ikke kjenner til at andre universiteter eller høyskoler har uttrykt et tilsvarende ønske. Men han har likevel hørt det før.

– Vi har vært borti forklaringer fra andre statsorgan som har vært noe i den retningen.

– En ting vi har lurt på, er hvorfor det er så mange organer innenfor kunnskapssektoren som følger regelverket i så liten grad. Her bør Kunnskapsdepartementet følge opp, sier Ims.

Smith-Tønnessen sier at de også ønsker å gjøre Kunnskapsdepartementet oppmerksomme på saken.

– Vi er bare bedt om å spille inn forenklinger i regelverket for universiteter og høyskoler. Vi har ikke noen konklusjon, sier universitetsdirektøren.

– I SKYGGEN AV INTERNASJONALISERING

Norsk fagspråk er usynlig i de overordnede strategiene, mens internasjonalisering er et strategisk prioritert felt for alle høyere utdanningsinstitusjoner i Norge, ifølge en undersøkelse som Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har gjennomført for Språkrådet.

– Vi har sett at universitetenes og høyskolenes lovpålagte ansvar for å videreutvikle norsk fagspråk har havnet i skyggen av internasjonalisering. Men dette er ikke et spørsmål om enten-eller. Både engelsk og norsk er helt nødvendige i sektoren, men til ulike tider og i ulike sammenhenger, sa Åse Wetås, direktør i Språkrådet i forbindelse med at de lanserte en veiviser om språkbalanse i april.

UTESTENGDE FRÅ PENGEBINGEN

Færre legar søker kombinerte stillingar ved universitetet. Kvifor skulle dei dit, når helseføretaka tilbyr feitare lønn og større tilgang på forskingsmidlar?

■ Universiteta strevar med å finne legar til å undervise medisinstudentane. Dei har betre vilkår ved sjukehusa.

ILLUSTRASJONSFOTO: ERIK NORRUD

FINANSIERING

I Forskerforum 5/18 uttrykte professor Anne Spurkland ved Universitetet i Oslo (UiO) bekymring over den dårlege rekrutteringa av legar som kan undervise medisinstudentane i basalfag som anatomi og fysiologi. Legane taper i konkurranse mot biologar og andre med naturfagleg bakgrunn, og mange legar vil heller ha ein betre lønna jobb ved sjukehuset. Spurkland meiner at ein av dei viktigaste grunnane til at UiO manglar legar, er at helseføretaka har mykje betre forskingsvilkår.

– Dei vil ikkje hit, for då mistar dei sugerøyret ned i HOD-kassa, seier ho.

Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) gjev store forskingsløyvingar til sjukehusa gjennom dei regionale helseføretaka, og i tillegg brukar helseføretaka pengar frå eiga verksemd til forskning.

VIL FORSKJE I FØRETAKET

Rektor Anne Husebekk ved UiT – Noregs arktiske universitet har leia ei arbeidsgruppe som skulle jobbe for meir samordning mellom universitet og helseføretak. Ho forstår Spurkland si bekymring, og meiner det vil vere

vanskeleg for universiteta å rekruttere legar til forskning så lenge helseforskningsmidlar i stor grad blir administrerte gjennom helseføretaka og går til legar som er tilsette der.

– Helseføretaka har ikkje primæransvar for å utdanne medisinstudentar, og dei som er til-

– Om ein lege kan velje mellom ei klinisk stilling med dobbelt så mykje lønn, skal det mykje til å motivere seg til ein universitetsstilling.

ANNE HUSEBEKK

sette med forskning som del av stillinga, deltek i mindre grad i undervisning av studentar. Konsekvensane er at universiteta indirekte bli tappa for undervisningskapasitet, i alle fall i basalfaga, seier Husebekk, som sjølv er lege og professor.

Samtidig seier Husebekk at det er store regionale skilnader.

– Det er særleg lagt til rette for forskning ved Helse Sør-Aust. Dei legane som vel å fortsette med forskning, gjer oftast dette innanfor helseføretaket. Situasjonen er ikkje heilt den same alle stader i landet. Tilsette ved Universitets-sjukehuset i Nord-Noreg får ikkje like gode vilkår for forskning, seier ho.

Husebekk fortel at det er ulik praksis for korleis forskingsmidlane blir fordelte ved dei ulike helseføretaka i landet.

– I Helse Sør-Aust må alle som søker om forskingsmidlar, vere tilsette i helseføretaket. I Helse Midt er situasjonen heilt annleis, for der blir ein stor del av forskingsmidlane kanaliserte gjennom NTNU. Bergen og Tromsø har ei slags mellomløsning, seier ho.

– UIO HAR INGEN STYRINGSRETT

Dekan Frode Vartdal ved Det medisinske fakultet ved UiO seier det er nødvendig at delar av anatomi- og fysiologifaget har undervisarar med legeutdanning. Han meiner det også er ei utfordring at legane som søker seg til universitetet, blir utkonkurrerte av internasjonale søkjarar.

– Ein av grunnane til at legar ikkje får stillingane, er den store internasjonale konkurransen. Fakultetet har teke tak for å løyse problemet ved at ein no i fleire stillingar krev legeutdanning, og dei som er tilsette med dette kravet, er fagleg fullt på høgd med dei andre søkjarane, seier han.

Vartdal stadfester òg at det er lettare å få forskingsmidlar i helseføretaket.

– Dette bidreg nok til situasjonen vi har hamna i. Men vi har også hatt problem med å rekruttere medisinarar til laboratoriefaga ved sjukehusa, og der har dei tilgang til forskingsmidlar frå Helse Sør-Aust. Dette er midlar som er løyvd av HOD og dei regionale helseføretaka, og universitetet har ingen styringsrett over midlane.

KONKURRERER OM TI PROSENT

Jesper W. Simonsen i Forskringsrådet seier at helseføretaka er pålagde å drive med klinisk forskning som er nyttig for eit sjukehus, men han er open for endringar.

– Eigentleg kunne ein like gjerne ha løyvd pengane til universiteta som driv med forskning knytt til klinisk behandling, meiner Simonsen,

som er områdedirektør for Samfunn og helse i Forskringsrådet.

Også Forskringsrådet lyser ut forskingsmidlar til helseforskning. Gjennom Kunnskapsdepartementet (KD) blir det løyvd om lag 400 millionar til fri helseforskning, og i tillegg løyver HOD 300-400 millionar som går til konkrete helseprogram.

– Men desse to pengesummane, der forskarar frå universitet og helseføretak kan konkurrere på like vilkår, utgjør til saman berre ti prosent av den offentlege finansieringa av helseforskning i Noreg. Den aller største delen går gjennom helseføretaka som øyremerkte forskingsmidlar og grunnfinansiering, seier Simonsen.

I Helse Sør-Aust er det berre prosjekt som blir leia av tilsette ved føretaket, som kan få støtte.

– Dette bør ein rette på, sidan det skapar unødvendige skilje i forskingsmiljø som i stor grad er vovne saman, blant anna ved at mange har stillingar både på sjukehuset og på universitetet, seier han.

Dekan Frode Vartdal ved UiO seier departementet har vore tydeleg på at forskingsmidlane skal gå til folk som har eit tilsetjingsforhold ved helseføretaket.

– Det er ei misforståing at dette berre skjer i Helse Sør-Aust. Det er akkurat det same regelverket som gjeld for alle helseføretaka, seier han.

NTNU-TILSETTE FÅR MIDLAR

Men ved NTNU har dei ein annan praksis. Administrerende direktør Stig Arild Slørdahl ved Helse Midt-Noreg seier det ikkje er noko krav om at dei som søker forskingsmidlar, må vere tilsette i helseføretaket.

– Forskningsprosjektet skal ha ei forankring eller eit samarbeid med helseføretaket, men mange som jobbar ved NTNU, har fått løyvingar frå forskingsmidlane til Helse Midt-Noreg, seier Slørdahl, som sjølv var dekan ved Det medisinske fakultetet ved NTNU i over ti år.

Han presiserer at alle forskingsprosjekta må ha relevans for den kliniske verksemda ved sjukehuset.

– Reine basalforskningsprosjekt får ikkje støtte. Så sjølv om du er tilsett ved NTNU og kan få forskingsmidlar frå helseføretaka, er det krav om at forskinga må vere forankra i kliniske problemstillingar.

NTNU og Helse Midt-Noreg har også tett samarbeid når det gjeld undervisning i basalfag.

– Mange av dei som underviser i basalfag, er legar som samtidig er tilsette i klinikken på St. Olavs hospital. Ved NTNU har nok klinikarane ei større rolle enn ved mange andre universitet.

MÅ JOBBE MED LØNNA

Slørdahl meiner det er eit felles ansvar å lage ordningar som kan sikre at vi får kopla legar til basalfag og undervisning. Han trur ein del av løysinga kan vere betre integrering mellom universitet og helseføretak.

– Ei anna løysing kan vere å innføre stimuleringsordningar ved lønnsoppgjer. Dei professorane

som tener aller best ved universitetet, kan ha ei lønn som er konkurransedyktig med lønna i helseføretaka. Men for dei unge som begynner på ein forskarkarriere, vil det opplevast mykje

meir lukrativt å jobbe ved sjukehuset, på grunn av vakter og helgetillegg. Dette er ei utfordring som både universitet og helseføretak må samarbeide om, meiner han.

Også Husebekk meiner lønn er ein viktig grunn til at færre legar vel å jobbe ved universitetet.

– Om ein lege kan velje mellom ei klinisk stilling med dobbelt så mykje lønn, skal det mykje til for å motivere seg til ein universitetsstilling. Og er du stipendiat i eit helseføretak, får du

mykje høgare lønn enn det universitetet kan tilby. Vi ser at desse stipendiatane sjeldan blir rekrutterte til universitetet, seier ho.

SAMARBEID PÅ TOPPNIVÅ

Arbeidsgruppa for meir samordning mellom universitetet og helseføretak, som Husebekk har leia, har kome med forslag til betring. Gruppa kom blant anna med forslag til eit samarbeidsforum, som vart sett ned for ei tid sidan. Der sit representantar frå høgste politiske hald både frå KD og HOD saman med universitetsrektorar og direktørar i dei regionale helseføretaka.

– Forumet kan gje gode råd til departementa, og eg har tru på at ein kan få til godt samarbeid, seier Husebekk.

❖ AV JOHANNE LANDSVERK

– Vi som jobbar ved UiO, har ikkje same konkurransevilkår som tilsette ved sjukehuset, seier Anne Spurkland.
Foto: Erik Norrud

– Færre legar ser forskning og undervisning som eit alternativ, meiner Anne Husebekk.
Foto: Skjalg Bøhmer Vold

– VIL REDUSERE KVALITETEN

Ekspertutval vil overføre næringsretta forskingsmidlar til fylka. Uheldig, meiner Forskringsrådet. Men fleire forskingsinstitutt støttar forslaget.

REGIONREFORMA

I mai gjekk høyringsfristen ut for å uttale seg om forslaga i rapporten til det såkalla Hagen-utvalet: «Regionreforma: Desentralisering av oppgaver fra staten til fylkeskommunene.» Ekspertutvalet har blant anna foreslått at om lag halvparten av dei offentlege midlane til næringsretta forskning skal overførast frå Forskringsrådet til fylkeskommunane, etter modell av regionale forskingsfond (RFF). I dag dekker regionale forskingsfond sju regionar, men som følgje av regionreforma vil fondsregionane bli identiske med ny fylkesstruktur, og talet på forskingsfond vil auke frå sju til elleve.

ELLEVE NYE FORSKINGSRÅD

– Skal det skal bli meir forskning i næringslivet, må noko gjerast annleis enn i dag. Vi støttar difor forslaget om at nokre av dei næringsretta forskingsmidlane blir flytta til regionale forskingsfond, seier Kristin Margrethe Flornes. Ho er direktør for International Research Institute of Stavanger (IRIS).

Men Forskringsrådet er skeptisk til oppsplittinga.

– Dette vil redusere kvaliteten på og koordineringa av den nasjonale forskingsinnsatsen, seier John-Arne Røttingen, administrerende direktør i Forskringsrådet. Han meiner det er uheldig å dele opp ansvaret for næringsretta forskning på denne måten.

– I praksis vil ein då etablere elleve små næringsretta utlysingsarenaer, og vi trur ikkje det er klokt med ei slik fragmentering av forskingssystemet. Forskringsrådet har i mange år jobba for ei sterkare koordinering av dei ulike utlysingsarenaene på nasjonalt nivå, seier Røttingen.

MÅ HA VERKEMIDDEL

IRIS-direktør Flornes meiner på si side at det er positivt om regionane får ein større del av dei næringsretta forskingsmidlane.

– Dersom regionane skal få større ansvar for næringsutviklinga, må dei også ha nokre verkemiddel. Samtidig må vi halde ved lag dei nasjonale verkemidla for forskning og innovasjon, og vi treng nasjonale og internasjonale konkurransearenaer. Men ser vi på systemet i dag, er det ikkje nødvendigvis slik at dei mest næringsretta nasjonale midlane hamnar på stader der næringslivet held til, seier Flornes.

Ho meiner det er viktig å kunne tilpasse forsking til næringslivet i kvar enkelt region.

– Det er viktig å tilpasse forsking til næringslivet i kvar enkelt region, seier Kristin Margrethe Flornes. Foto: IRIS

ILLUSTRASJONSFOTO: HUNG NGO

■ Halvparten av dei næringsretta midlane som Forskringsrådet i dag forvaltar, kan bli overført til dei nye fylkeskommunane.

Fleire av institutta er einige med Flornes. Blant dei er Møreforskning og Nordlandsforskning. «Mange erfaringer tyder på at samordning skjer vel så godt på regionalt nivå som på nasjonalt nivå», skriv Nordlandsforskning i høyringssvaret sitt. Men Forskringsinstituttene fellesarena (FFA), som er ein samarbeidsorganisasjon for dei sjølvstendige forskingsinstitutta, støttar Forskringsrådet. FFA er bekymra for at ei storstilt omlegging vil svekke konkurransen om forskingsmidlane, og dermed også kvaliteten.

VIL STYRKE SAMARBEIDET

Røttingen seier at Forskringsrådet i staden ønskjer ein tettare dialog mellom det regionale og nasjonale nivået.

– Vi samarbeider allereie godt med fylka gjennom dei regionale kontaktpersonane våre, og vi ønskjer å styrke dette samarbeidet endå meir, seier han.

– Eitt av forslaga frå Forskringsrådet er at fylkeskommunane heller får ansvaret for «å mobilisere næringslivet til FoU».

– Vi deler i dag ut såkalla mobiliseringsverkemiddel, det vil seie midlar til kompetanseheving, forprosjekt, nettverksmøte og mobilitet. Ansvaret for desse midlane kan bli overført til fylkeskommunane. I tillegg bør fylka jobbe meir aktivt for bedriftsretta kompetanseprosjekt som til dømes nærings-ph.d. og offentlig sektor-ph.d., seier Røttingen.

– REGIONALE UTFORDRINGAR

Stortingpolitikar Kent Gudmundsen (H) meiner det er viktig å få fram alle sider i debatten om overføring av ansvar til fylkeskommunane.

– Eg ønskjer ikkje å skyte ned tanken om satsing på regionale forskingsfond, for eg er oppteken av å bygge opp kompetanse og næringsmiljø over heile landet, seier Gudmundsen, som er nestleiar i Utdannings- og forskingskomiteen på Stortinget.

Han seier regjeringa ønskjer å få inn ulike høyringsutspel som kan peike på både sterke og svake sider ved modellen som er foreslått.

– Men vi har nokre regionale utfordringar om vi skal bygge opp gode forskingsmiljø i alle landsdelar. Det er ikkje sikkert vi skal gå for elleve forskingsfond, vi kan også sjå ein landsdel, som til dømes Vestlandet, som ein næringsregion. Vi må passe på at Noreg ikkje blir svekt i den internasjonale konkurransen, meiner han.

Regionale forskingsfond (RFF)

- er inndelt i sju regionar: Fondsregion Nord-Noreg, Fondsregion Midt-Noreg, Fondsregion Vestlandet, Fondsregion Innlandet, Fondsregion Hovudstaden, Oslofjordfondet, Fondsregion Agder
- skal mobilisere til auka forskning og utvikling (FoU) og styrke forskning innanfor prioriterte innsatsområde i regionane

HALVPARTEN FORHANDLES LOKALT

Statsansatte får 2,8 prosent samlet lønnstillegg, men arbeidet med å endre hele lønnssystemet fortsetter.

LØNNSOPPGJØRET

Nesten 17 timer etter fristen kunne partene i lønnsoppgjøret i staten endelig presentere et resultat. LO, YS og Unio fortsetter med en felles avtale, mens Akademikernes avtale skiller seg enda mer ut.

– Vi brukte usedvanlig langt tid denne gangen, på slutten meklet vi i 32 timer sammenhengende. Så det var krevende å komme videre. Men vi greide det og har fått et resultat vi er godt fornøyde med, sier forhandlingsleder i Unio stat, Petter Aaslestad til Forskerforum.

2,8 PROSENT TOTALT

I avtalen som LO, YS og Unio har inngått med staten, fordeles lønnstillegget likt mellom det sentrale oppgjøret og kommende lokale forhandlinger. Det vil si at de som har over lønnstrinn 47, får et tillegg på 1,25 prosent, med virkning fra 1. mai. De lokale forhandlingene får virkning fra 1. juli, og siden det betyr færre måneder til å fordele veksten, er det satt av 1,9 prosent, slik at sluttsummen blir lik.

LO ville i utgangspunktet fordele alt sentralt, staten ville ha alt lokalt, mens Unio ville ha en mellomløsning. Selv om ikke LO kom helt i mål, skryter de likevel av samarbeidet med Unio og YS, i det de kaller en troika.

– Det at vi har klart å holde sammen i løpet av forhandlinger og meklings, har vært viktig. Samhold gir styrke. Det tror jeg vi kan skrive under på, alle tre, skriver Egil André Aas, leder i LO Stat i en pressemelding.

Partene ble enige om å endre lønnsrammene. De to laveste alternativene fjernes og to nye kommer på toppen, slik at alle som i dag er i alternativ 1 og 2, flyttes opp til alternativ 3, og de som er på toppen, kan stige mer før de når taket.

I tillegg kommer økt pensjon av variable tillegg, økte ubekvemstillegg og endringer i lønnsrammene. Alt i alt lander oppgjøret på 2,8 prosent lønnsøkning, som er rammen fra frontfaget.

IKKE ENDRET LØNNSSYSTEM

– I avtalen med LO Stat, Unio og YS Stat har vi kommet til enighet om at halvparten av de disponible midlene skal gå til lokal fordeling. I tillegg har partene forpliktet seg til å jobbe videre med å modernisere lønnssystemet i staten i neste periode. Dette resultatet er vi samlet sett veldig godt fornøyde med, skriver kommunal- og moderniseringsminister Monica Mæland i en pressemelding.

Da partene gikk inn i forhandlingene, var målet å forenkle hele systemet med lønnsrammer og lønnstabeller. Staten ønsket å avskaffe lønnstabellen, og det var en viktig grunn til at

■ Statens personaldirektør Gisle Norheim tok en selfie med forhandlingslederne Pål N. Arnesen (YS), Anders Kvam (Akademikerne), Petter Aaslestad (Unio) og Monica Mæland da oppgjøret var i havn.

ILLUSTRASJONSFOTO: UNIO

Unio og resten av troikaen brøt i april, slik at saken havnet hos Riksmekleren.

Der ble de enige om å fortsette arbeidet etter sommeren og fram mot mellomoppgjøret neste år.

– For oss er A-tabellen et godt virkemiddel. Staten ville fjerne den, men nå har vi beholdt den, og så får vi se hvordan vi kan komme videre, sier Aaslestad.

AKADEMIKERNES SÆRAVTALE

Akademikerne skal fordele hele potten lokalt, så innen 31. oktober skal 2,8 prosent fordeles i lokale forhandlinger. Den største forandringen er at 39 ulike lønnsrammer erstattes av én lønnsstige. Lønnsstigen gir 1,1 prosent årlig lønnsvekst i ti år. For mange av Akademikernes medlemmer, som hadde nådd toppen i sine rammer, betyr det nå automatiske opprykk, skriver fagforeningen i en pressemelding.

– I avtalen med Akademikerne har vi fått en historisk modernisering av lønnssystemet, og vi er i enighet om at hele lønnspotten skal forhandles om lokalt. Vi har tillit til at lokale arbeidsgivere og tillitsvalgte lokalt kan finne gode løsninger for å fordele lønnspotten slik at de kan rekruttere og beholde gode medarbeidere, skriver Mæland.

ETT LØNNSTRINN TIL STIPENDIATER

Et av unntakene fra Akademikernes lokale forhandlinger er at også der blir stipendiaterne flyttet opp ett lønnstrinn. Startlønnen har i flere år stått stille på lønnstrinn 50, som betyr at relativt sett har stipendiaterne trukket ned

Lønnsoppgjørene 2018

- **Staten:** total ramme: 2,8. 50 prosent til lokale forhandlinger.
- **Kommunen/KS:** 2,94 prosent til de høyt utdannede. Alt fordeles i lokale forhandlinger.
- **Spekter:** Nasjonalmuseet 3,45 prosent.
- **Oslo kommune:** Ramme på 2,8, fordelt som 1,75 prosent generelt tillegg, 0,53 prosent i sentrale justeringer og 0,96 prosent til lokale forhandlinger.
- **Kirkelig arbeidsgiverorganisasjon** begynner forhandlingene i juni.
- **Virke og Abelia** forhandles til høsten.

lønnsveksten i sektoren.

I 2017 hadde forskere, stipendiater og postdoktorer ved de statlige universitetene og høyskolene en reell nedgang i lønn, fordi lønnsveksten deres lå lavere enn prisveksten.

Nye stipendiater skal nå få lønnstrinn 51, altså en økning på 7000 kroner i året, og så en jevn stigning i resten av perioden. Dette tillegg gjelder alle stipendiater, både i Unio, LO, YS, Akademikerne og de uorganiserte.

Nå skal alle forbundene, unntatt Akademikerne, sende avtalen til uravstemning blant sine medlemmer i staten.

AV JULIA LOGE

#METOO

KONKLUDERER I VARSLINGSSAKER

Varslingssakene om seksuell trakassering ved Kunst-
høgskolen i Oslo (KHiO) går mot en konklusjon. En av
sakene dreier seg om alvorlig seksuell trakassering
som hadde pågått ved skolen i lengre tid. Kunnskaps-
departementet (KD) har bedt ledelsen vurdere ar-
beidsrettslige tiltak eller politianmeldelse av forholdet. KD har
mottatt varslere om til sammen tre forskjellige ansatte. Alle varslene
dreier seg om seksuell trakassering. I tillegg har KD fått inn et fjerde
varsel, som går på læringsmiljøet ved skolen. Ifølge Aftenposten vil
en konklusjon bli lagt fram for styret ved KHiO den 12. juni.

FORSKNING

Satser på vann og avløp

Regjeringen gir mer penger til Nasjonalt kompetansesenter for vann- og avløpsinfrastruktur ved Campus Ås. Senteret jobber med å finne løsninger på utfordringene med ekstremnedbør, samt ren og sikker vannforsyning. Senteret fikk 2,5 millioner kroner til å starte opp i 2017, og nå får senteret 17,5 nye millioner. – Skal vi lykkes med å få en fornyelse som både er bærekraftig og kostnadseffektiv, vil vi trenge grønnere og mer framtidsrettet teknologi, uttaler forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø.

FOTO: FLICKR/CC

FORSKNING

Senter for lavutslipp

Neste år opprettes det et nytt forskningssenter for lavutslippsteknologi på norsk kontinentalsokkel. Senteret vil bidra med kompetanse, rekruttering og ny teknologi som vil være avgjørende for framtidig utvinning av olje og gass på norsk sokkel, skriver Forskningsrådet. – Et senter for lavutslippsteknologi for offshore petroleumsvirksomhet er viktig for å få fart på den omstillingen som sektoren gjør for å redusere utslippene av klimagass, uttaler områdedirektør Fridtjof Unander i Forskningsrådet.

FOTO: FLICKR/STIG NYGAARD

UNIO

Deltar på Oslo Pride

Unio, som er hovedorganisasjonen til Forskerforbundet, skal i år delta under Oslo Pride, som beskrives som «Norges største og viktigste feiring av skeiv kjærlighet og mangfold. En tidagers festival hvor alle får være akkurat den man er», skriver Unio. I Norge har Pride-festivalen blitt arrangert siden 1982, og inkluderer deltakere fra hele Norge og utlandet. De politiske partiene, næringslivet, frivillige organisasjoner og andre har i flere år prioritert å stille. Unios hovedbudskap for deltakelsen er «Kunnskap og fellesskap».

LÆRERUTDANNING

Ekspertgruppe gir råd

En internasjonal ekspertgruppe opprettet av Kunnskapsdepartementet har kommet med sine første råd om den nye masterutdanningen for grunnskolelærere. Ekspertgruppen roser den norske lærerutdanningen for å være sterkt fundert i forskning, noe som er sjelden i internasjonal sammenheng, sier direktør Terje Mørland i Nokut. Men de internasjonale ekspertene har også innvendinger, og ønsker seg blant annet 30 dager mer praksis i den femårige masterutdanningen.

Undersøker reform

■ Kulturrådet ber museene om tilbakemeldinger i forbindelse med evalueringen av museumsreformen, og har sendt ut en spørreundersøkelse til alle museer i Det nasjonale museumsnettverket, det vil si museer med støtte fra Kulturdepartementet. Ole Jakob Furset i Kulturrådet sier det er ti år siden en like omfattende undersøkelse ble gjort, og at museenes svar er av stor betydning for vurderingen av museumsreformen. Svarfristen for undersøkelsen er satt til 15. juni 2018.

Fikk utdelt fasiten

■ Tredjearsstudentene på medisin ved NTNU fikk fasitsvar på rundt 20 av 115 spørsmål på eksamensoppgaven, skriver VG. Flervalgsoppgaven, som teller 60 prosent av karakteren, inneholdt titler på spørsmålene som skulle vært fjernet. I rundt 20 av spørsmålene kunne studentene lese seg fram til fasiten. Prodekan for masterutdanningen, Jon Mag-nussen, sier at de foreløpig ikke vurderer å sette opp en ny eksamen.

FORSKNING

Økt åpen tilgang

■ I 2016 ble bare én av tre artikler publisert i tidsskrifter med åpen tilgang eller avlevert til vitenarkiv via Cristin, såkalt gull eller grønn åpen tilgang. I 2017 ble halvparten av alle utgitte artikler gjort tilgjengelig gjennom slik publisering, ifølge Tilstandsrapport for høyere utdanning 2018. Kunnskapsdepartementet mener potensialet er mye større, og at ytterligere 6000 av de 10 000 artiklene som ikke er åpent tilgjengelige, kunne ha vært det. De er publisert i tidsskrifter som tillater egenarkivering, skriver Forskerforum.no.

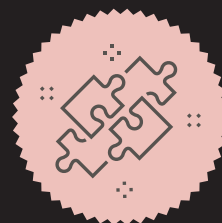

FOTO: ERIK NORRUD

30 PROSENT FORSKNINGSTID

Arbeidstiden for forskere har gått noe ned fra 2000 til 2016. Det konkluderer Tidsbruksundersøkelsen for universiteter og høyskoler, gjennomført av NIFU. I 2000 oppga det faste vitenskapelige personalet ved universitetene at de i gjennomsnitt jobbet 48,5 timer i uken.

Dette tallet hadde sunket til 46,8 timer i uken i 2016. Særlig professorene jobber mye, med et snitt 48,8 timer i uken. De vitenskapelig ansatte bruker over 80 prosent av arbeidstiden sin til undervisning, faglig veiledning eller FoU. Professorene har i perioden en økning i tid brukt på veiledning og en markert reduksjon i tid brukt til utadrettet virksomhet, som formidling, mens forskningstiden er stabil på 30 prosent.

Norut vil inn i Norge

■ Northern Research Institute (Norut), som er Nord-Norges største forsknings- og innovasjonskonsern, har innledet fusjonssamtaler med den nye forskningsgiganten Norge. Med sammenslåingen av de fem selskapene Uni Research, Christian Michelsen Research, IRIS, Agderforskning og Teknova, vil Norge fra før ha 900 ansatte. – Vi fortsetter som planlagt med prosessene for å bli et samlet Norge, og ser samtidig fram til spennende og givende samtaler med Norut, sier styreleder Hans Olav Lindal.

Fagforeningen Egitim Sen representerer ansatte fra hele utdanningssektoren. 200 000 personer markerte 1. mai i Istanbul, men oppmøtet var lavere enn det pleier å være.

Frykter at Tyrkias akademia raseres

Tyrkias president Erdogan setter fritenkende akademikere i samme bås som terrorister. Rundt 6000 akademikere har fått sparken fra universitetene etter kuppforsøket i juli 2016.

TEKST: LISBET JÆRE | FOTO: OLA GAMST SÆTHER

Dette er en nervepirrende historie. Det er det jeg tenker når jeg hører på nyhetene hva regjeringen gjør med dette landet, og når jeg ser hva som skjer på mitt eget universitet, sier Nüket Esen.

Den nylig pensjonerte professoren synes det er vanskelig, det vi skal snakke om her på den lille kafeen like ved hjemmet hennes i Nisantasi, et av Istanbuls bedre strøk: situasjonen i dagens Tyrkia. Det ligner mer en novelle på pensumlista hennes fra da hun underviste i litteratur ved Bogazici-universitet, enn noe som skjer i et land i Europa. Alle de verdiene hun setter høyest, som frihet, demokrati og ytringsfrihet, er under angrep. Når vi møter Esen og flere andre akademikere i Istanbul i mai, er nyheten om at president Recep

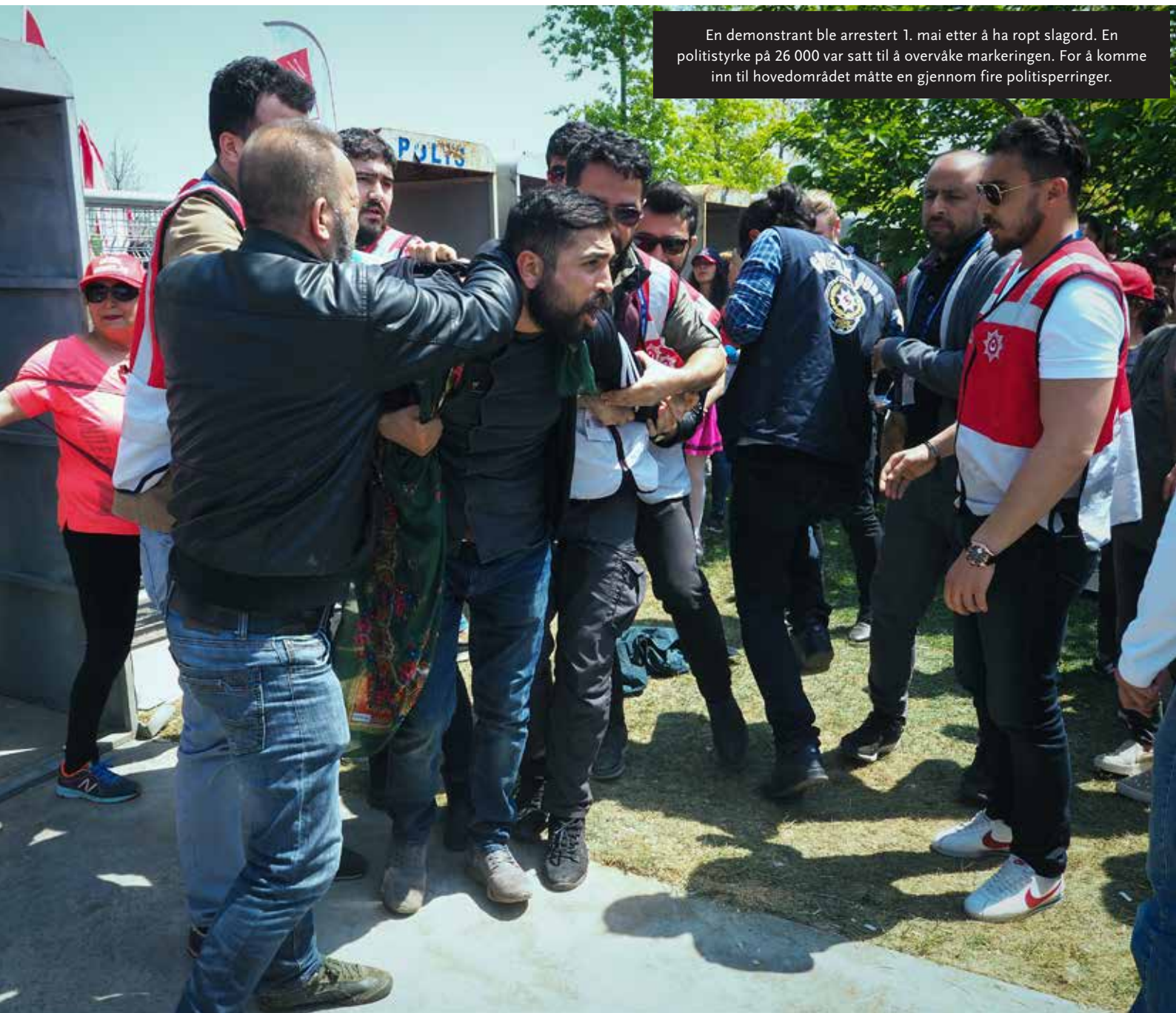
Tayyip Erdogan har framskyndet valget – fra november 2019 til 24. juni i år – bare to uker gammel. Alle er bekymret for at han vil vinne valget og stramme grepet ytterligere om livet og landet deres.

Tusenvis av akademikere sparket

Etter kuppforsøket 15. juli 2016 er 150 000 offentlig ansatte blitt sparket og 50 000 er blitt satt bak lås og slå. De er anklaget for å ha en link til Fethullah Gülen, som lever i eksil i USA, og som regjeringen mener står bak kuppforsøket. Mellom juli 2016 og juli 2017 ble 5600 akademikere som var ansatt ved tyrkiske universiteter, sparket. Mange av dem var tilknyttet en fagforening, ifølge en rapport fra DISK, The Confederation of Progressive Trade Unions. Bevismaterialet mot de fengslede er fraværende, men beskyldningene hagler om forræderi og kobling til terroristorganisasjoner.

En konsekvens er en betydelig hjerneflukt. Det fins ingen sikre tall på hvor mange som har flyttet, men bare gjennom organisasjonen Scholars at Risk har 759 tyrkiske akademikere de siste to årene søkt om hjelp til å komme seg ut av landet. Advokaten Veysel Ok, som spesialiserer seg på ytringsfrihet, mener rettsstaten Tyrkia ble oppløst etter kuppforsøket.

– Før 15. juli 2016 hadde det juridiske systemet mange problemer, nå er det et problem i seg selv. Mer enn 3000 dommere og aktorer ble arrestert. De er erstattet med personell som er tro mot Erdogan. Etter kuppforsøket har vi levd under unntakstilstand der normal lovgivning er satt til side og landet styres etter dekreter, sier advokaten, som har forsvart flere journalister. En av de meste kjente han har forsvart, er den tyrkisk-tyske journalisten Deniz Yücel, som jobber for Die Welt. Yücel satt i fengsel i ett år og ble løslatt i januar. Ingen land i verden har så

En demonstrant ble arrestert 1. mai etter å ha ropt slagord. En politistyrke på 26 000 var satt til å overvåke markeringen. For å komme inn til hovedområdet måtte en gjennom fire politisperringer.

mange journalister i fengsel som Tyrkia – 192 stykker, ifølge Stockholm Center for Freedom.

Studenter fengslet og torturert

Bogazici-universitetet, også kalt Bosporos, er et av Tyrkias mest prestisjefylte universiteter. Nüket Esen beskriver universitetet som unikt og spesielt i tyrkisk sammenheng. De har studenter både fra rik, urban overklasse og fra fattig landsbygd, jenter med hijab eller shorts, kurdisktalende, homofile og lesbiske, og alt vi kan tenke oss av aktiviteter: fra film- og sjakkklubber til organisasjoner som jobber med menneskerettigheter og politikk.

– Vi har alltid hatt frihet. Fordi universitetet er så prestisjefyllt at til og med Erdogan vil at barna hans skal gå der, har det vært skjermet. Men ikke nå lenger.

Femten studenter ble fengslet i mars. De fengslede studentene protesterte mot at noen religiøse studenter feiret det tyrkiske militærets seier i Afrin-provinsen nord i Syria.

– En av jentene ble dratt inn en politibil på universitetsområdet og slått. I fengselet er de blitt kledd nakne og slått, sier Esen. Hun blir blank i øynene, griper om kaffekoppen. Dette er så vondt at det er vanskelig å snakke om. Erdogan skal ha omtalt de religiøse studentene som gode, religiøse tyrkiske borgere, mens de som protesterte mot feiringen, var kommunister og terrorister.

– Alle som er imot det Erdogan gjør nå, er visst terrorister, sier Esen. Nå er det sivilt politi overalt på universitetscampusen, og unntakstilstanden gjør at universitetsledelsen er maktesløs. Flere studenter tør ikke lenger komme til universitetet.

Gatene fulle av politi

Istanbul er et av de stedene i Tyrkia hvor undertrykkingen under unntakstilstanden har fått minst fotfeste. Men også her merkes fraværet av demokrati med et omfattende nærvær av bevæpnet politi og militære i gatene. Det toppet seg 1. mai da 26 000 fullt bevæpnet politi var satt til å overvåke markeringen. De vi snakket med, beskriver det som en stor maktdemonstrasjon, politiet var der for å spre frykt – ikke for å skape trygghet. Esen, som har undervist ved Bogazici-universitetet i 30 år, forsøker å balansere dagene mellom disse to ytterpunktene: å forholde seg til de grusomme angrepene på rettssikkerheten, menneskerettighetene og ytringsfriheten, og å koble av og tenke på andre ting.

– Hver morgen tar jeg en kikk på nyhetene på internett. Jeg blir alltid like urolig og sint, så da går jeg tilbake til bøkene mine. Jeg har begynt å studere spansk, det holder tankene i sving. Men jeg kan ikke ignorere det som skjer, selvfølgelig ikke. Vi har mange grupper på WhatsApp for å holde kontakten i alt som skjer, som gruppen for fredsakademikerne.

Beskyldes for forræderi

I januar 2016 signerte hun et fredsoppdrag som

Nüket Esen synes det er vanskelig å snakke om det som skjer i Tyrkia. Hun er svært bekymret for 15 fengslede studenter fra Bogazici-universitetet.

– Vi går til hverandres rettssaker for å gi støtte, men det er svært deprimerende.

NÜKET ESEN, PENSJONERT PROFESSOR

ba Tyrkia slutte krigføringen mot kurderne. Lite ante hun da at Erdogan skulle stemple dem som signerte oppropet, som forrædere, og at hun sammen med de 2200 andre akademikere som signerte, skulle bli kjent som Tyrkias Akademikere for fred. Å være en fredsakademiker innebærer å måtte møte i retten, å svare på anklager for medvirkning til terrorisme, og å risikere fengselsstraff. Esen har allerede vært gjennom én høring, det har også mannen hennes, som fortsatt underviser ved Bogazici-universitetet. Fordi rettssaler og fengsler er fulle, blir sakene utsatt og utsatt.

– Vi går til hverandres rettssaker for å gi støtte, men det er svært deprimerende. Jeg har signert så mange kampanjer, jeg kunne ikke ane at dette skulle skje. Det er helt absurd, sier hun. Men det absurde i situasjonen er virkelighet. Og slik det er i dagens Tyrkia, er det umulig å snakke om framtida. Esen er glad hun er pensjonist.

– Ønsker islamsk stat

Den 29. oktober 2016 fikk Cemil Ozansü sparken fra jobben som førsteamanuensis i straffereett og rettshistorie på det juridiske fakultetet ved Istanbul-universitetet. Han var en av 10 000 personer som ble truffet av et av unntakstil-

standens mange dekreter og fikk lagt karrieren i grus. Dekret 675 gjaldt «personer som ble identifisert som tilknyttet terroristorganisasjoner eller grupper involvert i aktiviteter mot landets nasjonale sikkerhet, eller de som er i kontakt med terroristorganisasjoner eller grupper».

Under en slik vid bestemmelse fikk mange av Erdogans kritikere plass. Vi møtes på Taksim-plassen i Istanbul, ved statuen til Mustafa Kemal Atatürk, grunnleggeren av den sekulære republikken Tyrkia i 1923. Ozansü betrakter statuen og sier han tror det Atatürk står for, en sekulær republikk, snart er historie i Tyrkia.

– De ønsker en islamsk stat. For å lage en ny stat må de destruere den vi har, det er det de er i ferd med å gjøre nå: Skolesystemet, militæret, universitetene, pressen, alle institusjoner er under angrep. Og grunnloven,

som er satt til side med unntakstilstanden. Ozansü tror hovedgrunnen til at han ble sparket, var at han var aktiv i fagforeningen Egitim Sen.

– I 2009 var jeg talsmann for en gruppe assistentlærere som jobbet for bedre kår på universitetet. De seks personene som var mest aktive i den perioden, er alle blitt sparket, sier Ozansü. Han har også protestert mot det han ser på som en begynnende islamiseringsprosess på universitetet.

Advokat Veysel Ok mener den tyrkiske rettsstaten ble opphevet etter kuppforsøket. Flere tusen dommere er arrestert og erstattet med dommere som sympatiserer med Erdogan.

Uten pass og jobb

Ozansü har ikke mulighet til å reise til et annet land for å søke jobb, passet er konfiskert. Han har mistet retten til å søke ny jobb, han har mistet advokatbevilgningen og også retten til offentlige helsetjenester. Han sitter ved et kafébord ved Taksim-plassen, tar en røyk, og så en røyk til. Han virker ganske uberørt og uredd, kanskje er han mer hardhudet enn mange siden han kommer fra en politisk aktiv familie på venstresiden. Faren satt i fengsel mellom 1980 til 1986.

– Familien støtter meg, og derfor har jeg ikke økonomiske problemer, sånn sett er jeg heldig. Men noen av dem jeg kjenner, er virkelig i krise, spesielt de som har barn.

– Hva fyller du dagene med?

– Jeg leser, forsker og undersøker ting. Men jeg har ikke så veldig lyst, sier han mens han nipper til teen.

– Det som i større grad gjør meg trist enn at jeg har mistet jobben, er at fagfeltet mitt, som er juss og rettsvesen, ikke har noen verdi i dette landet. Absolutt ingen!

– Jeg blir

Didem Danis, førsteamanuensis i sosiologi ved Galatasaray-universitetet i Istanbul, beklager at hun kommer litt sent til møtet på kafeen som ligger i Besiktas, like ved ferja som går over til

Istanbuls asiatiske side. Men det har skjedd en ulykke.

– En av studentene mine, en ung gutt på 20 år, fikk hjerneslag i går. Det skjedde like etter at en av kameratene hans ble tatt av politiet og fengslet, sier Danis, som er sikker på at årsaken var stress. Studenten og kameraten hans har tidligere gått på militærskole. Blant de institusjonene som er stengt etter kuppforsøket, er flere militærskoler. Noen av de unge studentene sitter i fengsel uten tiltale.

Også Danis er en av Tyrkias 2200 fredsaktivister og skal snart i retten.

– De har ikke tatt passet mitt eller gitt meg sparken, men det har skjedd med akademikere ved andre universiteter.

På universiteter der rektoren har tette bånd til Erdogan, har fredsakademikerne fått merke det. På universitetet i Ankara fikk 70 ansatte ved fakultet for statsvitenskap og juss sparken, ifølge Reuters.

Galatasaray-universitetet er et prestisjefyllt universitet som ble startet i 1992 i samarbeid med Frankrike. All undervisning foregår på fransk. Ingen andre universiteter har så mange fredsakademikere som Galatasaray, hele 29

prosent har signert oppropet. Selv om Danis har fått beholde pass og jobb, har hun fått noen restriksjoner. Det er vanskeligere å arrangere konferanser, og forskningsoppholdet i Frankrike ble redusert fra seks til tre måneder.

Svært mange av Danis' kolleger har dratt utenlands, spesielt til Frankrike, fordi de har samarbeid med så mange universiteter der.

– Det er trist. Mange av de mest kvalifiserte har allerede dratt. Det er et stort tap for landets humane og intellektuelle kapital. Jeg er 45 år, det er den beste alderen for en akademiker, men det er ikke enkelt å jobbe under disse forholdene. Vi blir deprimerede og passive.

– Har du tenkt på å dra selv?

– Jeg har doktorgrad fra Frankrike, og med migrasjon som spesialisering har jeg gode muligheter til å få en postdok-

tor. Foreldrene mine sier at jeg kan dra, og kanskje hadde det vært best for framtida til min seks år gamle datter. Men jeg klarer ikke å dra fra landet mitt. Jeg blir, sier Danis. Hun har ringer under øynene og er preget av å ha sovet lite. Hun kikker stadig nervøst på telefonen. Så ser hun ekstra bekymret ut. Det er nytt fra studenten på sykehuset.

– Det er svært kritisk, han er i ferd med å dø, sier hun.

Hun beklager så mye, takker høflig for seg og drar til sykehuset. En halv kopp lunken kaffe står igjen.

Færre aktiv i fagforeningen

Både Nüket, Ozansü og Danis er medlemmer av fagforeningen Egitim Sen. Lederen av fagforeningen, Mustafa Gorkem Dogan, som også er foreleser i statsvitenskap ved Istanbul universitet, tar oss med til foreningens lokaler i en gammel bolig i sentrum av Istanbul. Egitim Sen organiserer også lærere, og er den eneste fagforeningen på utdanningsfeltet som er anerkjent av European Trade Union Committee for Education (ETUCE), en sammenslutning av 132 europeiske fagforeninger i utdanningssektoren. Kontoret er fullt av bannere og plakater, men de er mindre i bruk enn noen gang før.

– Det har alltid vært vanskelig å være fagforeningsaktivist i Tyrkia, sier Dogan, som har vært aktiv siden han var student.

– Men i dag er folk virkelig redde, selv medlemmene holder lav profil. Vi er få som må bære byrden for å få foreningen til å fungere. Fagforeningens første prioritering i dag er å vise solidaritet med dem som har mistet jobben, sitter i fengsel eller har rettsaker mot seg. De forsøker å samle inn penger for å hjelpe dem økonomisk og skaffe advokater.

Protesterer fortsatt

Dette semesteret har han ikke sett så mye som én plakat med et politisk budskap på univer-

– De ønsker en islamsk stat. For å lage en ny stat må de destruere den vi har, det er det de er i ferd med å gjøre nå, sier Cemil Ozansü, som fikk sparken i 2016.

Svært mange av kollegene til Didem Danis ved Galatasaray-universitetet har dratt utenlands. Særlig mange drar til Frankrike på grunn av samarbeidet med universiteter der.

På Taksim-plassen står det en statue av Mustafa Kemal Atatürk, grunnleggeren av den sekulære republikken Tyrkia i 1923. Mustafa Dogan er redd for Tyrkias framtid om Erdogan vinner valget 24. juni.

sitetet. Det er uvanlig. Studentene er kjent for å være politisk aktive. Men når selv det å dele en artikkel fra en kurdisk avis på Facebook kan føre til fengselsstraff, så sprer frykten seg. Han velger å si det poetisk.

– Stillheten faller som regn over universitets-campusene.

Ikke langt fra Egitim Sen ved Taksim-plassen ruver de grønne trærne i Gezi-parken – enn så lenge. I juni 2013 var parken senter for verdens oppmerksomhet da den ble okkupert fordi president Erdogan ville rive trærne. Okkupasjonen utvidet seg til å bli en politisk protest mot Erdogan, som motstanderne opplevde at tok lengre og lengre skritt for å fjerne demokrati og frihet fra Tyrkia. Parken var full av demonstranter i alle aldre og fra ulike sjikt i samfunnet. Samtidig lå tåregassen tung over Taksim-plassen. Når bevæpnet politi raidet gatene, lignet det krigstilstander. Dem vi har snakket med, husker det

som en fin tid med håp om et mer demokratisk og fritt Tyrkia.

Fem år senere er det ingen som protesterer i parken. Men noen er modigere enn andre. En tidlig fredag i mai har en liten gruppe under ledelse av Dogan samlet seg utenfor Çağlayan Adalet Sarayı, justispalasset i Istanbul. Erdogan slår på stortromma når det gjelder monumenter og konstruksjoner, og dette er det største i Europa. De skal holde en liten markering i forbindelse med dagens høring mot flere av fredsaktivistene. I all hast tar de opp noen bannere med slagord om fred og frihet, Dogan holder en svært kort appell, og ber fotografen fjerne seg raskt så snart han har tatt bilde. De bekrefter at ja, det kan være farlig, ja, de kan bli arrestert.

– Det kalles «The palace of justice», sier han og smiler ironisk.

– Men her er det ingen rettferdighet. ■

– Det som i større grad gjør meg trist enn at jeg har mistet jobben, er at fagfeltet mitt, som er juss og rettsvesen, ikke har noen verdi i dette landet.

CEMIL OZANSÜ, OPPSAKT FØRSTEAMAUENSIS

Hva skjer med akademien i Tyrkia nå?

JOAKIM PARSLow
førsteamanuensis midtøstenstudier ved UiO,
forsker på Tyrkias moderne historie

– Erdogan vil sikre seieren ved valget i juni og fjerner derfor alle som kan utfordre ham. Ettersom akademikere er uavhengige stemmer i offentligheten, utsettes de nå for den samme raseingen som foregår i hele offentlig sektor og media.

GUNNAR EKELOVE-SLYDAL
assisterende generalsekretær i Den norske Helsingforskomité

– Det er en stor tragedie. Kompetente personer er blitt fjernet fra universiteter og høyskoler, og en ødeleggende fryktkultur er utbredt. Omfattende hjerneflukt vil svekke Tyrkia økonomisk, vitenskapelig og på en rekke andre områder.

SIRI NESET
Tyrkia-forsker ved Chr. Michelsens Institutt

– Situasjonen i Tyrkia er usikker og anspent med unntakstilstand og mangel på ytringsfrihet, det lider også akademien under. Kontaktene mine i Tyrkia er bekymret for valget, og tviler på at Erdogan vil akseptere nederlaget om han taper.

SVERIGE

SKINNUTLYSNINGER I AKADEMIA

Altfor mange ansettelser i akademien er avgjort på forhånd, uten reell konkurranse. Det hevder Sveriges universitetslærere og forskere (SULF) i en ny rapport. SULF har kartlagt 269 ansettelser ved tre institusjoner. Svært mange stillinger var utlyst kortere enn tre uker før ansettelse og fikk bare én eller noen få søkere. I tre av fire tilfeller ble en intern søker ansatt. SULF ber om at Universitetskanslersämbetet får i oppdrag å kontrollere at lærestedene har transparente og rettssikre ansettelsesprosedyrer.

DANMARK

Lederne tjener stadig mer

■ Lederlønningene ved Københavns universitet har steget mye mer enn lønnen til andre grupper de siste årene. Det skriver Universitetsavisen, som har kartlagt lønnsutviklingen ved universitetet i en serie artikler. Lønnen til folk i lederstillinger har økt med 15 prosent fra 2011-2017, mens andre ansatte har fått 6 prosent mer i lønn i samme periode. Utviklingen korresponderer med offentlig sektor for øvrig, der lederstillinger har fått store lønnshopp. Universitetet mener avisens tall ikke gir et korrekt bilde.

SAUDI-ARABIA

Universiteter gir kjøreopplæring

■ Kvinner over hele landet har begynt kjøreopplæring ved universiteter etter at flere har innhentet tillatelse til å drive trafikkskole, melder Saudi Gazette. Kjøretrening i trafikken er ennå ikke igangsatt, men inntil videre lærer kvinnene teori og øver med simulatorer. Bare ved Princess Nourah University i Riyadh, den første institusjonen som tilbyr kjøreopplæring kun for kvinner, har 73 000 kvinner meldt sin interesse, skriver avisen. Forbudet mot at kvinner fikk kjøre bil, ble opphevet i fjor høst.

FOTO: FLICKR/CC

STORBRITANNIA

Finansielt våpenkappløp

■ University of Cambridge ønsker å utstede obligasjoner for opptil 600 millioner pund for å kunne investere i eiendomsutvikling, skriver Times Higher Education (THE). Planen kommer etter at University of Oxford skaffet 750 millioner pund på samme måte i desember 2017, og omtales av THE som et finansielt våpenkappløp mellom universitetene. Styret ønsker kollegiets velsignelse til å gå videre med planene, men to styremedlemmer har tatt dissens og mener universitetet ikke bør involvere seg mer i eiendomsutvikling enn nødvendig.

FOTO: FLICKR/CC

SVERIGE

Sier nei til Elsevier

■ I samsvar med regjeringens mål om åpen tilgang til forskningsartikler innen 2026, har det nasjonale konsortiet som forhandler om tilgang til elektroniske tidsskrift, bestemt å ikke fornye abonnementsavtalen med forlaget Elsevier. Det meldte Kungliga biblioteket nylig. Konsortiet krevde åpen tilgang til alle artikler skrevet av forskere fra medlemsinstitusjonene, og en bærekraftig prismodell, men fikk ikke gjennomslag. Svenske forskere publiserer omkring 4000 artikler årlig i Elsevier-tidsskrift.

USA

Minoriteter ekskluderes

■ Når studieavgifter ved offentlige universitet og colleger øker med 1000 dollar, går mangfoldet blant studentene ned med 4,5 prosent, skriver to amerikanske forskere på nettsiden The Conversation. De to har studert etnisk mangfold og studieavgifter ved offentlige, ikke-selektive universiteter og colleger i perioden 1998–2012. Effekten var størst hos institusjonene med de laveste inntakskravene. Forskerne påpeker at en ensrettet studentmasse utarmer læringsmiljøet, og at studentene dermed betaler mer for et lavere intellektuelt utbytte.

FOTO: FLICKR/CC

Universitetet i Twente er ett av flere nederlandske universitet som anklages for å tilby for mange kurs på engelsk.

FOTO: UNIVERSITEIT TWENTE

NEDERLAND

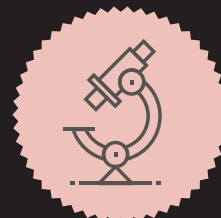
VIL STANSE STRØMMEN

Nederlandske universiteter er blitt enige om å begrense inntaket av studenter, særlig fra utlandet, i kommende år, melder avisen NRC. Store deler av universitetenes midler tildeles på bakgrunn av antall studenter, men de siste årene har bevilgningene stagnert mens studenttilstrømningen har økt. Siden 2013 har antall utenlandske studenter økt fra 31 000 til 48 000, mye fordi universitetene har tilbudt stadig flere kurs på engelsk. Flere politikere ønsker nå en øvre grense for antall engelskspråklige kurs.

MALAYSIA

Ønsker uavhengighet

■ Fagforeningen for forskere og administrativt ansatte ved Universiti Sains Malaysia, et av Malaysias eldste og største universitet, har gått ut med krav til landets nye regjering om at universitetene må slippe innblanding fra myndighetene, og blant annet stå fritt til å ansette sine egne ledere, ifølge New Straits Times. Foreningen mener dessuten at lønnsnivået i akademien er for lavt til å tiltrekke seg motiverte forskere. Den påpeker også at enkelte lover hindrer akademisk frihet, og at disse bør revideres.

INDONESIA

Nye krav til utenlandske forskere

■ Mange forskere frykter at et lovforslag som er til vurdering i det indonesiske underhuset, vil skremme utenlandske forskere fra å drive forskning i Indonesia, skriver Nature. Forslaget sier blant annet at utenlandske forskere må avgi sine rådata til landets forskningsdepartement, at artikler må kreditere alle indonesiske medarbeidere som medforfattere, og at forskning utført av utenlandske forskere må føre til et positivt utkomme for Indonesia. Regjeringen hevder forslaget skal beskytte naturressursene og bygge forskningskompetanse i Indonesia.

Da Kristin Rygg ble truet med hjemsendelse i Japan, våknet interessen for kulturelle forskjeller.

Kulturkrasj

Kommunikasjonsforsker **KRISTIN RYGG** i samtale med Bår Stenvik
Foto: Paul S. Amundsen

– Først var jeg meg sjøl og litt *tjommi*, og ville ha ham med i diskusjonen, sier Kristin Rygg¹ om forholdet til en av doktorgradskandidatene sine. – Men så har jeg etter hvert forstått at han vil ha en ... mester.

Hun ler forsiktig.

Ryggs bakgrunn er innen japansk språk og pragmatisk lingvistikk, og hun jobber med å forstå kulturelle forskjeller i kommunikasjon. Og kulturer møtes altså ikke bare ute i verden, men også i den norske studiehverdagen. Som i det ovennevnte forholdet mellom henne selv som veileder og en asiatiske doktorgradskandidat.

– Nå er jeg litt mer sånn – *jeg forteller ham hva han skal gjøre*, sier hun.

Hun er ikke alene om å møte slike utfordringer, og i det siste har Rygg intervjuet en rekke andre veiledere og kandidater med ulik bakgrunn for å finne ut hvilke forventninger de har.

– En doktorgradskandidat fra et afrikansk land sa at der var det utenkelig å være uenig med veilederen – du måtte være innenfor hans «klan» og ikke ha kontakt med hans akademiske «fiender» og motstandere.

En kinesisk student fortalte at da veilederen hans i Kina skulle flytte, var det opplagt at doktorgradskandidaten var med og hjalp til og bar kasser. En annen fortalte at forholdet mellom student og veileder varer livet ut, at veilederen er mer som en farsfigur. Noe lignende merket en norsk doktorgradsstudent i Japan: «Veilederen kjeftet på meg for at jeg kjørte over fartsgrensen. Hadde jeg blitt tatt, ville det kommet tilbake til ham.»

Når man hører om slike kulturforskjeller, ønsker man seg gjerne en håndbok for hva man skal gjøre og ikke i fremmede land. Når du spiser middag, hvordan du hilser og hvem som betaler for maten. I tillegg er det skrevet mange bøker om de ulike «kommunikasjonsstilene», der de asiatiske gjerne blir beskrevet som «indirekte» og de vestlige som «direkte». Rygg har selv ledet slike *dos and don'ts*-kurs for de blivende forretningsfolkene ved Norges handelshøyskole (NHH). Men hun har oppdaget at slike smørbrødlister ikke alltid er den beste måten å takle kulturforskjeller på.

– Jeg husker så godt en gang jeg sto i klasserommet og snakket om høykontekst- og lavkontekst-kommunikasjon. Jeg brukte Japan som eksempel: De er veldig indirekte, de er veldig opptatt av titler, av at en må snakke ekstra høflig til sjefen og dem som er eldre. Så kikket jeg bort på de fire japanerne i klassen og så at de plutselig var isolert fra resten.

Rygg merket at utvekslingsstudentene opplevde timen som ubehagelig.

– De hadde kommet til Norge og følt at her var vi alle medstudenter og like. Og så ble de trukket ut som eksotiske og mystiske raringer. Det var som om jeg hadde kommet til Japan og satt i en forelesning som

handlet om hvordan «alle norske kvinner» var veldig dominerende.

Opplevelsen fikk Rygg til å tenke gjennom undervisningen på nytt. På tross av at læreboka deres var skrevet av en japaner, reagerte mange på at den framstilte japanere som uforanderlige og statiske. Budskapet var at japanerne selv ikke kan forandre seg, mens den vestlige leseren får en oppskrift på hvordan han selv kan tilpasse seg for å gjøre «successful business» og tjene penger i Japan.

Rygg og hennes medlærer bestemte seg for å snu kurset på hodet.

– Vanligvis presenteres teorien først, og så bruker man gjerne en *case study*, en autentisk historie fra næringslivet, for å illustrere teorien. Men vi bare presenterte en case uten å gi studentene noen som helst retningslinjer. Vi hadde også noen rollespill, der det hendte at en nordmann måtte være japaneren og at en japaner måtte være nordmannen. Og da kom studentene fram til at det ikke bare var «mystiske ting man måtte huske når man kom til Japan», men at alle mennesker handler ut fra en logikk. Og om de klarer å komme inn i den logikken og forstå den, da tenker de at «ja, sånn kunne jeg gjort selv, også». Og så ga vi dem litt teori etterpå, så det ikke skulle henge helt i løse lufta.

– **Men da hadde dere altså et konkret eksempel å forankre det i.**

– Ja, vi kaller det bottom-up, i stedet for top-down.

– **Eksemplene før generaliseringene?**

– Ja, jeg synes det fungerer bedre, men du risikerer at et par studenter kommer fram på slutten og sier «men kan du ikke bare fortelle hvordan japanerne er?» De vil ha den, for det er så trygt. Men vi vil ikke at undervisning skal være så trygt. Det er ikke bra for studentenes personlige utvikling.

– **Fordi verden der ute ikke er trygg?**

– Ja, verden er ikke så enkel, så om vi lærer dem et så enkelt bilde av verden, får de et kultursjokk om de skulle være så uheldige å komme utenfor Norges grenser.

Rygg opplevde siitt eget kultursjokk da hun i sin tid var student i Japan.

– Vi bodde på et senter der vi også hadde måltidene og undervisningen, en time fra Tokyo. En dag skulle vi inn til sentrum på ekspedisjon i regi av skolen. Samme dag skulle søsteren min komme på besøk. Hun skulle komme til en stasjon som var like ved der ekskursjonen skulle slutte. Så da tiden kom, gikk jeg bort til læreren, og sa: «Tusen takk for i dag, nå må jeg dra og møte søsteren søster min, hun kommer rett her borte.» Det endte med at jeg nesten ble sendt hjem.

– **Oi.**

– Det var et sjokk. Fram til da hadde jeg opplevd at folk likte meg i Japan, og at alt var enkelt og greit, ikke noe kulturkrasj. Men der kom det til et punkt der de sa at om du ikke kan bli mer japansk, kan du like gjerne dra hjem.

– **Syntes de det var frekt eller respektløst?**

– Begge deler. Jeg burde ha spurt om det og søkt på forhånd, så lederne kunne konferere. Og så var det egoistisk av meg å ikke bli med på hele

¹ (Født 1965), har mastergrad i japansk anvendt lingvistikk og doktorgrad i sosio-pragmatikk. Underviser i japansk ved Norges handelshøyskole (NHH) og brenner for interkulturell kommunikasjon. Arbeider også med emner som norske kulturelle uttrykk og e-post-kutyme.

■ – Jeg tror det kan være lurt å snakke om forventninger og ikke ta for gitt at de er like på begge sider, sier Kristin Rygg om møtet mellom veiledere og kandidater fra ulike kulturer.

turen. Jeg tenkte at turen var over, nå skulle de bare ta buss tilbake til skolen. Men da tenkte jeg på meg selv, mens japanerne hele tiden tenker seg inn i situasjonen til den andre: «Hva vil hun eller han tenke om jeg gjør sånn?»

I dag er hun glad for opplevelsen, selv om det var forferdelig å bli truet med hjemsending.

– Jeg var veldig frustrert fordi jeg ikke skjønnte det, og det tok meg år å skjønne hva jeg gjorde galt. Men det var også da jeg virkelig begynte å interessere meg for fagfeltet interkulturell kommunikasjon, og særlig de uskrevene reglene som ingen fortalte oss om. Ingen har fortalt meg hvor høyt jeg skal snakke, hvor mye jeg skal se folk i øynene eller hvor nært dem jeg skal stå. Sånt lærer vi gjennom å etterape andre, og derfor har vi ikke ord på det. Så da reagerer vi også følelsesmessig, ikke kognitivt. En skjønner ikke helt hva som foregår, og da er det fort gjort å tenke «tullete kineser!».

Men det er heller ikke så enkelt at forretningsfolkene bare må lære seg «nasjonalitetens skjulte tenkemåte», mener Rygg.

– Det finnes mange «interkulturelle konsulenter» som holder foredrag for næringslivet, og de presenterer den enkle versjonen: *Tyskere er sånn og franskmenn er sånn*. Men jeg vil gjerne se på hva som faktisk foregår i kommunikasjonen, og det er ikke bestandig akkurat det teorien sier.

– **Hva skjer med forretningsfolkene som lærer de enkle stereotypene da?**

– Det går greit til de kommer til Kina og møter en helt *annen* type kineser. Da er ikke teoriene så nyttige lenger, og i verste fall kan de bli selvpåfyllende profetier.

I en artikkel fra 2014² lander Rygg på at den som skal kommunisere godt, kanskje bør bruke mindre tid på å pugge kulturelle kjennetegn, og mer på å være åpen og nysgjerrig i situasjonen og prøve å leve seg inn i hva samtalepartnere tenker og føler, det som i psykologisk praksis kalles *mentalisering*.

– Du har de forretningsfolkene som drar til Japan og tenker at «det er strategisk for meg nå å være mer indirekte», og så prøver de på det. Det kan bli helt feil – for japanerne *vet* jo at du er norsk, så da forventer de at du skal være direkte. Så tenker de: «Hva er dette, han skal jo være direkte, har han ikke tro på seg selv, vet han ikke svaret?» Så må kanskje en mellommann komme inn og si: «Jo da, det er bare fordi han tror han skal være mer indirekte når han er i Japan.»

Ifølge Rygg kan man komme langt ved å tenke bevisst over selve situasjonen. Og det gjelder også i møtene mellom veiledere og kandidater.

– Her sitter jeg som en entusiastisk norsk veileder: «Da gjør vi det sånn, er ikke du enig?» Da mener jeg å invitere til diskusjon, og høre den andres mening. Så sier kandidaten: «Ja, jeg forstår.» Da tenker han at sånn skal det være, for veilederen har sagt det. Det som er problemet her, er ikke at en har ulik kultur, men at partene ikke er klar over at de har ulike forventninger.

– **Så det handler litt om å skape en aksept i situasjonen om at «kommunikasjon er vanskelig, og vi må passe på at vi ikke misforstår hverandre?»**

– Ja. Jeg bruker ofte begrepet *interkulturell sensitivitet*. Det er en fantastisk egenskap å være en kameleon. Om folk føler det slik eller ikke. Men man må også vite nok om seg selv til at man er trygg.

– **Å være klar over ulike forventninger, tenke på hva andre føler, og være åpen og nysgjerrig ... Disse grepene framstår i grunnen som gode leveregler i enhver sammenheng – på et møte eller i ekteskapet?**

– Ja, det kunne nesten være et idealistisk ståsted – sånn vil jeg at folk skal forholde seg til hverandre.

Ord som mentalisering og empati synes å dukke opp ofte i HR og ledelsesteori for tida, og hvem vet, kanskje kan det ha en sammenheng med tverrfaglige satsninger der humaniora og andre «mykere» vitenskaper får innpass blant økonomene. Slik som Ryggs eget NHH-institutt for «fagspråk og interkulturell kommunikasjon».

■ **Kristin Rygg mener at man kommuniserer bedre på tvers av kulturer om man beveger seg forbi lister over hva man bør gjøre og ikke.**

– **Stemmer det at empati og sånt er trendy i næringslivet?**

– Vet du, nå holder de på å lage ny NHH-strategi, og det nye som kommer inn, er *holdninger*. Det er noe helt nytt at man er opptatt av holdningene studentene skal komme ut med.

– **Litt sånn: «Vi har funnet på noe helt nytt – det heter holdninger!»**

– Ja, det er helt fantastisk.

Hun peker mot veggene til venstre.

– Og til og med inne blant økonomene har de oppdaget at mennesker ikke er helt rasjonelle.

– **Men oppleves det å komme til NHH med humaniorabakgrunn også som et møte mellom ulike kulturer?**

– Du vet, av og til tar jeg meg i å si slikt som «... og så må vi ha med noe ordentlig innhold». Arbeidet vårt er jo seriøst, men det er så lett å føle at man blir oppfattet som useriøs, kanskje spesielt her på Handelshøgskolen, når man snakker om relasjon, kommunikasjon, holdninger og det å være mennesker. For alle kommuniserer jo, og alle har meninger om kommunikasjon. Men psykologer driver jo også med det, og de sitter jo ikke og sier at de ikke føler at de har et seriøst fagfelt.

– **Sett opp mot de ferske debattene om Humaniorameldingen og samfunnsnytte, er vel dere et slags glansbilde?**

– Ja, vi har ikke noe problem med å si at vi er et «nyttig» humaniora-insti-

2 Artikkelen heter: «Intercultural Training: Learn to avoid treading on other people's toes or experience walking in the other person's shoes»

*– Til og med inne blant økonomene har de oppdaget
at mennesker ikke er helt rasjonelle.*

tutt, fordi vi lærer framtidige økonomer hvordan de skal kommunisere. Vi er jo praktikerne, og av og til blir vi kritisert for å være praktikere også.

– **Fordi dere går kapitalismens ærend?**

Hun senker stemmen til en hvisking.

– Ja, faktisk.

– **Men er det ikke et slags paradoksalt møte mellom to ulike tenkemåter når du for eksempel prøver å lære elevene at «den beste strategien er å ikke være strategisk»?**

– Jeg har oppdaget er at de forretningsfolkene som har bodd lenge i Japan, kanskje ti år og som snakker japansk, har inkorporert verdiene og gjort dem til en del av sin egen personlighet. De kan møte forventningene til den andre uten å tenke strategisk, og da blir kommunikasjonen vellykket.

– **Men hvordan skal studentene lære det på ett semester?**

– Vi prøver å få dem til å tenke og være nysgjerrige. Det er sånn som

bare går så lenge en ikke er sint eller frustrert. Og det hjelper med litt kunnskap også.

– **Åpenhet, tålmodighet og ikke to streker under svaret, det høres ganske humaniora-aktig ut.**

– Det er ikke alltid alle studentene her forstår det. De har en litt annen bakgrunn, men vi tenker at det er viktig å formidle det likevel. Nå skal NHH for første gang ha et akademisk kurs som inkorporerer et internship i utlandet. Halvparten reiser utenlands, men det er gjerne til «enkle» land som USA, der du slipper kultursjokket. Og hvorfor reiser ikke den andre halvparten? Erna Solberg sier at vi må fornye oss og ha innovasjon, men vi kan ikke fornye oss om vi ikke får inspirasjon fra noe sted. Man kan ikke sitte på kontoret sitt og bare være omgitt av folk som er helt lik seg selv. Det har aldri vært grobunn for fornyelse. ■

Korleis jakte på jegerane?

For å få has på illegal ulvejakt må politiet ta i bruk metodar som elles er kjente frå narkotikakriminalitet og politisk etterretning.

AV KJERSTIN GJENGEDAL

↑ Mykje tyder på at ulven er ein katalysator for samfunnskonfliktar som gjeld avmakt, marginalisering og sentrum mot periferi. Foto: Per Harald Olsen/NTNU

FORSKERE:

Paul Larsson (biletet) ved Politihøgskulen, i samarbeid med Ketil Skogen og Olve Krange ved Norsk institutt for naturforskning (NINA).

PROSJEKT:

å studere politimetodar og regulering ved illegal jakt på ulv.

METODE:

semistrukturerte intervju med informantar frå politiet, Statens naturoppsyn og ekspertmiljø, dokumentanalyse.

UUNNVÆRLIGE VERKTØY:

fenomenologisk tilnærming til forskningstemaet, innspel og rettleiing frå kollegaer.

FOTO: KERSTIN GJENGEDAL

Då fem menn i 2015 vart dømt til fengselsstraff for ulovleg ulvejakt i den såkalla Elverum-saka, kunne det ikkje ha skjedd utan at opptak av telefonsamtalar og posisjoneringsdata frå mobiltelefonane deira vart lagt fram som prov i retten. Samtidig frykta etterforskarane lekkasjar frå lokalt politi. Professor Paul Larsson ved Politihøgskulen forskar på utfordringane ved å regulere illegal ulvejakt – eit felt der politiet lett kan hamne i skvis mellom plikt og tillit i lokalsamfunnet.

– Politifolk tykkjer ikkje illegal ulvejakt er kjekt å etterforske. Same kva du gjer, blir det gale. Folk i lokalsamfunnet spør kvifor du brukar tid og ressursar på å etterforske vanlege folk og ikkje «ekte» kriminelle. På den andre sida blir politiet mistenkeleggjort dersom saker som gjeld illegal jakt, blir lagde bort, noko som ofte skjer fordi ein har lite prov og få brukbare tips, seier Larsson.

Ulven melder ikkje

Få tema framkallar så høg debattertemperatur og så steile frontar som ulvesaka. Larsson bur sjølv midt i ulveland, i Odalen i Hedmark, og ser korleis debatten blir kuppaa av dei mest ekstreme kreftene på baa sider, trass i at fleirtalet også i dette området vil at Noreg skal ha ein levedyktig ulvestamme. I Hedmark har han intervjuaa politifolk som driv etterforskning av miljøkriminalitet, og dessutan tilsette hos Statens naturoppsyn, som i praksis har fått mykje av ansvaret for å vere statens augo og øyro på bakken.

– Dessutan har eg intervjuaa folk frå Økokrim, som har ei spesialavdeling for miljøkriminalitet. Dei er ekspertar på sine område, og mange er ikkje politifolk, men til dømes biologar, fortel Larsson.

Kvart år blir det skote ulv i Noreg på lovleg vis ved lisensfelling, som er eit verkemiddel i rovviltforvaltinga. Men på same tid er ulovleg ulvejakt utbreidd. Larsson peikar på fleire grunnar til at slike saker er vanskelege å etterforske.

– I andre straffesaker er det gjerne offeret som melder saka. Men det gjer jo ikkje ulven,

og dersom det einaste du har, er eit ulvekadaver i skogen som er redusert til bein og litt pels, så er det vanskeleg å vise kva som har skjedd, seier han.

Han trur mange som er frustrerte over sakene som blir lagde vekk, ikkje veit korleis etterforskning normalt går føre seg.

– Det er ikkje som på tv der du kan finne både mordaren og drapsvåpenet ved hjelp av eit hårstrå. Veldig ofte må saka baserast på truverdige vitne. Og på fysiske objekt, som ein død ulv. Får du berre vage tips, så finst det ingen tryllemetode for å få fram sanninga.

Skjulte metodar

I Elverum-saka måtte difor politiet til sist ty til ekstraordinære metodar, som telefonavlytting. Slike metodar, som går under samlenamnet kommunikasjonskontroll, er underlagt strenge vilkår og kan berre takast i bruk ved alvorleg kriminalitet og etter godkjenning frå retten. I Elverum-saka vart det springande punktet om den illegale jakta kunne kategoriserast som organisert kriminalitet. I så fall ville straffesakerna bli heva, og saka ville kvalifisere til bruk av kommunikasjonskontroll.

– Då politiet byrja grave i Elverum-saka i 2008, med tradisjonelle metodar, fann dei lite, og saka sto stille i lang tid. Men i 2013 vart definisjonen av organisert kriminalitet i straffelova endra aldri så lite. Då kunne ein søke om å bruke kommunikasjonskontroll, og etterpå gjekk etterforskinga ganske fort, fortel Larsson, som sjølv ikkje er i tvil om at dette var organisert kriminalitet.

– Jegerane utgjorde ei gruppe, dei samar-

beidde over tid og hadde til og med ei viss intern rollefordeling. Føremålet med aktiviteten var illegal jakt.

Frykt for lekkasjar

Etterforskinga i Elverum-saka vart i det store og heile utført av Økokrim og ikkje av lokalt politi. Fleire av informantane Larsson har intervjuaa, fortel om korleis ulvesaka splittar politifolk like mykje som andre i lokalmiljøa, og korleis det kan leie til rollekonfliktar.

– I Elverum-saka måtte ein leggje lokk på etterforskinga fordi ein frykta lekkasjar frå lokalt politi. Mange politifolk er jegerar på fritida, og fleire har fortalt meg at politifolk lokalt har sympatiar med ulvejegeane. Politifolk har sjølvsagt delte meiningar også i mange andre spørsmål, men eg tykkjer mykje av det eg har fått høyre i dette prosjektet, er oppsiktsvekkande. Tenk om det skulle vere slik i andre kriminalsaker at ein måtte frykte at politiet skulle lekke til dei kriminelle?

Han fortel at telefonovervakinga avdekte at fleire personar tipsa jegerane om spor og andre ting som hjalp dei med jakta.

– Så det var ikkje slik at gjerningsmennene var ukjente i lokalmiljøet. Det viser at ved illegal ulvejakt er det ein god del folk som veit kva som går føre seg, men som ikkje seier noko. Det er ganske nedslåande.

Ulven er katalysator

Forskinga til Larsson er ein del av eit større prosjekt i samarbeid med forskarar ved Norsk institutt for naturforskning (NINA). Medan Larsson ser på regulering av illegal ulvejakt, studerer

– I andre straffesaker er det gjerne offeret som melder saka. Men det gjer jo ikkje ulven.

PAUL LARSSON

NINA-forskarar kva haldningar jegerar og folk flest har til ulven og til ulvejakt.

– Det dei seier, og som også er mitt inntrykk, er at det ikkje er snakk om ein konflikt mellom menneske og ulv, men mellom menneske og menneske. Sjølv ulvejegerar kan gje uttrykk for at ulven er eit flott dyr, og at det ikkje er noko mål å utrydde han. Han skal berre ikkje vere akkurat her.

Ulven kan forståast som ein katalysator for andre typar konflikter, forklarar han.

– Slik som konflikter mellom by og land, og det at mange kjenner seg marginaliserte og overkjørde. Skulen og postkontoret er lagd ned, og damene har flytta. Men ein har i alle fall naturen, ein kan drive jakt – og så kan ein ikkje det heller lenger på grunn av ulven som ein er blitt pådytta av sentralmakta.

– Går feil veg

Når han intervjuar politifolk, spør han gjerne om saker dei har jobba med, og korleis arbeidet har gått føre seg. Han meiner bestemt at innsatsen mot miljøkriminalitet lir under ressursmangel og mangel på prioritering.

– Nokre av dei eg har snakka med, har lang erfaring med miljøkriminalitet, men dei er ofte nær pensjonsalderen. Tidlegare hadde ein levande lensmannskontor der det gjerne kunne vere nokon som hadde spesielt oppsyn med miljøkriminalitet. Dei brukte å jobbe utoverretta og var ofte eldsjeler og engasjerte på feltet. No er mange kontor lagde ned. I Innlandet er det éin miljøkoordinator i politiet, og han har altfor mange ansvarsområde. Satsinga har gått i feil retning. Kompetansen sentralt har nok auka, men ikkje lokalt.

↑ Faunakriminalitet blir ofte lagt bort grunna mangel på bevis. Denne ulven vart skoten i 2011, og i dette tilfellet vart jegeren dømt for illegal jakt. Foto: J.H. Wilberg/Statens naturoppsyn

→ Frå lagmannsrettens rekonstruksjon av Elverum-saka. Biletet er teke med zoom tilsvarande kikertsiktet i ei rifle, og ulvane var ved skilt 5. Foto: Joachim Schjolden/ØKOKRIM

Han spør også informantane om politiet si rolle og tillit i befolkninga.

– Det har jo noko å seie. Tidlegare kjente alle dei politifolka som jobba innanfor lensmannsområdet deira. Ein hadde telefonnummeret deira og møtte dei sosialt. Det er lettare å ringe når ein veit kven ein ringer til, og ein samtale førte gjerne til at politiet også fekk høyre om andre ting. Folk ringer ikkje inn tips til automatiserte system.

Ingen veg utanom

Det er noko av grunnen til at han, som i utgangspunktet er skeptisk til å bruke potensielt integritetskrenkande metodar som telefonavlytting, likevel trur dei har noko for seg i denne typen saker.

– Problemet er at brukar du meir av desse skjulte metodane, vil dei du overvakar, endre åtferd. Men i nokre tilfelle har ein likevel ikkje

anna val. No er ikkje desse metodane så enkle å bruke som folk trur, dei er praktisk tungvinte og dessutan dyre, så eg trur ikkje bruken vil ta av. Men det er klart at det hadde vore betre om ein kunne løyst slike saker med andre metodar.

Prosjektet skal vere ferdig i løpet av året, men Larsson trur ikkje han vil greie å sleppe temaet heilt. Han mistenkjer at i framtida vil vi måtte bruke mykje meir politiressursar på å redde planeten. Det vil medføre fleire diskusjonar om regulering, prioritering og ressursbruk.

– Fleire eg har snakka med, er litt oppgitte over korleis ulven er blitt eit symboldyr som tek all merksemda. Kva med jerven, bjørnen, kva med forureining og drenering av myrer, kva med plasten? Gjengkriminalitet i byane er småtteri i forhold. Framover vil eg gjerne jobbe meir med politimetodar og regulering av miljøproblematikk i vidare forstand. ■

Observatorium i solnedgang

Solobservatoriet på Harestua i Lunner kommune i Akershus er kanskje mest kjent for sitt observatorietårn med solteleskop. Et dykk i fotoarkivene til Norsk Folkemuseum viser imidlertid en annen sentral innretning, som også var observatoriets første. Parabolantennen, avbildet i 1955 – et år etter observatoriets offisielle åpning, er en ombygd antenne fra et tysk radaranlegg, som på Harestua ble brukt til å måle solens stråling. Den ble besluttet oppført av Astrofysisk institutt ved Universitetet i Oslo i forbindelse med opprettelsen av instituttets avdeling for radioforskning. Ifølge astronomen Rolf Brahde, som var ansvarlig for utbyggingen, kom parabolantennen til anlegget ved hjelp av ingeniøren Leif Owren. I Brahdes memoarer om Solobservatoriet skriver han om hvordan Owren hadde funnet antennen under en inspeksjon av et etterlatt tysk radaranlegg på Lista flystasjon. («Under krigen hadde teknikken med å oppdage fienden ved hjelp av radiobølger blitt utviklet.») Anlegget besto blant annet av to store parabolske speil konstruert av aluminium med en speilflate av aluminiumsnetting. Våren 1949 fikk Owren transportert dem til Harestua, hvor de skulle bygges om. Det krevde oppfinnsomhet og hardt arbeid: «Den fire tonn tunge antennen burde ha vært montert med kran,» skriver Owren om installasjonen av den ene antennen. «Men veien opp var for bratt og smal. I stedet rigget de opp stillaser av tømmerstokker på begge sider og heiste den opp med taljer.»

De følgende tiår fra 1960 til 1980 beskriver Brahde som en storhetstid for observatoriet. Det ble en sentral forsknings- og observasjonsinfrastruktur i Europa: «Sydover i Europa hadde forholdene mange steder blitt umulige for observasjon, på grunn av stadig tiltagende industrirøk og smog mens vi her oppe ikke var plaget av det.»

Nedgangstiden begynte også der det startet, med de tyske antennene fra krigen, som med den tekniske utviklingen viste seg å bli for små, målt mot hva som ble bygget andre steder i verden. «Virksomheten i tårnet varte lenger, men også her så vi hvordan solobservatorier vokste med langt større dimensjoner.»

Observatoriet ble nedlagt i 1986, men videreført som kurs- og opplysningssenter. Universitetet i Oslo la ned virksomheten i 2008, og anlegget ble senere overtatt av Tycho Brahe Instituttet AS, som arrangerer undervisningsopplegg og eventer. Anlegget ble fredet i 2016, men det foreligger planer om utbygging av et planetarium.

Foto: Norsk Folkemuseum/Dagbladet

Kilde: Brahde, Rolf. «Solobservatoriet på Harestua», UB/UiO (1998)

FRÅ AKADEMIA

- a) Kva heiter erklæringa som no også Forskingsrådet har signert, der det blir uttrykt at forskning skal vurderast ut frå kvalitet og ikkje publiseringskanal?
- b) Kven gir ut magasinet Viten + praksis?
- c) Ein 71 år gammal forskar ved Politihøgskulen blir ofte omtalt som «valdsforskar» når ho blir intervjuet om ungdomskriminalitet. Kva er namnet?
- d) Kva er utvalet bak NOU-rapporten «Ny lov om universiteter og høyskoler» frå 2003 kjent som?

- e) Kva er bakgrunnen for at stjerneartistane Jay-Z og Beyoncé har hamna i klammeri med NTNU – om ein uttrykker det litt populistisk?

FUNKSJONSHEMMING

- a) Kva heiter **denne professoren** ved UiO som både forskar på funksjonshemming og skriv skjønnlitterært om same tematikk?
- b) Kva for amerikansk president skjulte så godt han kunne at han sat i rullestol – blant anna ved at pressa ikkje fekk ta bilete av han i den?
- c) Kva for kroppsdell er blitt amputert dersom han kan erstattast av ein såkalla PTB-protese?
- d) Kva for idrettsutøvar med VM-gull i roing for funksjonshemma sit også i finanskomiteen i Oslo bystyre og er medlem av Bioteknologirådet?
- e) I kva for film sit ein av Peter Sellers' mange karakterar i rullestol – og slit med den hanskekledde høgrehanda si, som stadig «bryt ut» i nazihelsing?

EUROPEISKE SPRÅK

- a) Kva blir rekna som det mest arkaiske av dei indoeuropeiske språka som framleis er i bruk som talespråk?
- b) Kva er det tredje landet i Europa der albansk har status som offisielt språk, ved sida av Albania og Kosovo?
- c) I kva for region er språket euskadi i bruk?
- d) Nemn minst éin av dei to kommunane i Trøndelag der det samiske språket er likestilt med norsk.

- e) Finst det nokon stat der latin er offisielt språk – og i så fall kor?

BISKOPAR

- a) Kven er biskop i Oslo?
- b) Kven blir rekna som den første biskopen av Roma?

- c) Kva tittel har Justin Welby som overhovudet for den anglikanske kyrkja?
- d) Kven var biskop i Hamar bispedømme frå 1993 til 2006?
- e) Kva er det norske namnet på sjakkbrikka som på engelsk heiter bishop?

FRÅ AKADEMIA

a) DORA-erklæringa (eller The San Francisco Declaration on Research Assessment)

b) Oslomet – storbyuniversitetet

c) Ragnhild Bjørnebekk

d) Ryssdal-utvalet

e) Dei to er medeigarar av strøymetene Tidal, som Dagens Næringsliv ved hjelp av utrekningar bestilt frå NTNU har skulda for juks med lyttartal.

FUNKSJONSHEMMING

a) Jan Grue

a) Franklin D. Roosevelt

c) Beinnet (nedanfor kneet)

d) Birgit Skarstein

e) Dr. Strangelove

EUROPEISKE SPRÅK

a) Litauisk

b) Makedonia

c) Baskerland

d) Røyrvik og Snåsa

e) Ja, i Vatikanstaten

BISKOPAR

a) Kari Veiteberg

b) Apostelen Peter

c) Erkebiskop av Canterbury

d) Rosemarie Køhn

e) Løpar

Forskerforum – brot eller kontinuitet?

■ For 50 år siden

For noen år siden tilbragte jeg en periode i California, og fikk da anledning til å sette meg inn i teknikk og problemstillinger innen surfing. (...) Mine erfaringer fra surfing er vunnet mer som observatør enn som utøver. (...) Sporten er da heller ikke noe for en middelaldrende overnikotinisert (dengang. Lungekreft!) teoretiker.

☛ Redaktør og forskningssjef ved Radiumhospitalet Per Oftedal byr på seg selv i nr. 2, årgang 1 av Ting, forløperen til Forskerforum.

■ For 25 år siden

Årets lønnsoppgjør i offentlig sektor ble magert. Hverken stats- eller kommuneansatte fikk særlig større lønningspose. Den generelle lønnsøkningen ble kun 2.100 kroner. I tillegg åpnes det for frivillig pensjonering fra fylte 64 år. Det er landets vanskelige økonomiske situasjon og høye arbeidsledighet som forklarer den beskjedne lønnsveksten.

☛ Forskerforum nr. 3/1993

■ For 10 år siden

Med en totalramme på 6,2 prosent, har de statsansatte forskerne i år grunn til å være ganske fornøyd.

☛ Lønnsoppgjøret i 2008 imponerte ingen, da kravet var på 7 prosent (!, red. andm.). Forskerforum nr. 6/2008

Terje Hillesund

Medlemsnummer: 40283731

STILLING: professor ved Institutt for medie- og samfunnsfag, Universitetet i Stavanger

UTDANNING: mag.art i sosiologi, dr.polit. i medievitenskap

KARRIEREMÅL: trives der han er, og har ingen planer om å skifte jobb

Ideene kommer om natta

– Hva jobber du med akkurat nå?

– Jeg forbereder meg til et seminar der vi skal analysere filmer vi har tatt opp i en barnehage hvor man bruker iPad-er i lesestunder for barn. Det er Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger som i et forskningsprosjekt sammenligner høytlesing på papir med lesing fra digitale bildebøker.

– Hvor tenker du best?

– Jeg formulerer de beste setningene når jeg går. Men ideene får jeg ofte om natta.

– Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?

– Det må bli *Speech Acts* av John R. Searle fra 1969, som ser språk også som handling. Den boka leste jeg i studietida, og jeg husker at den gjorde et dypt inntrykk på meg.

– Hva skal til for å bli en god professor i ditt fag?

– Jeg er bare en professor. Men skal du bli en god professor, må du ha enorm arbeidskapasitet og stor kapasitet for å bygge nettverk.

– Hva er tabu i ditt arbeid?

– Det viktigste i jobben er studentene, men det som blir verdsatt, er forskingen. Det er litt tabu å snu på dette verdisetet og si at undervisning er minst like viktig.

– Hva karakteriserer kontorplassen din?

– I går rydda jeg pulten for en stor haug med papir-

utskrifter etter å ha levert en forskningsartikkel om digital lesing. Jeg har også satt bøkene på plass i hylla, men jeg tror folk vil si det er rotete her.

– Om du kunne ha tilbragt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hvilken ville du ha valgt?

– Universitetet i Leiden i Nederland, der de har en master som heter Book and Digital Media Studies. Jeg har gode kollegaer der, men har aldri besøkt dem.

– Om du måtte ha valgt et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på?

– Da hadde jeg blitt ingeniør. Jeg kom inn på skipsingeniørstudiet i Trondheim, men så begynte jeg å lese filosofi, og da ble jeg hekta.

– Hva ville du ha gjort om du var forsknings- og høyere utdanningsminister?

– Jeg ville ha reversert den økte byråkratiseringen og top-down-styringen av forskning og høyere utdanning. Stadig nye akkrediteringssystemer og tilsynsskjemaer undergraver det faglige.

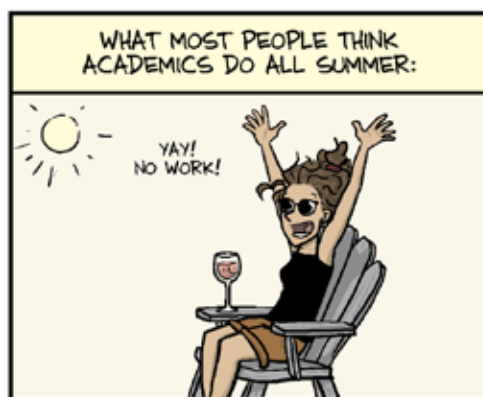
– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Om artige forskningsresultater, og om forskere som går mot strømmen og utfordrer systemet. Mye av stoffet blir litt tørt.

☛ AV JOHANNE LANDSVERK

PhD Comics

SUMMER

WWW.PHDCOMICS.COM

Akademisk selfie

En forfatter som gjør det lett å lese om tunge steiner.

Mens jeg leser Henrik H. Svensens bok *Stein på stein*, renner en setning fra den gang jeg var antropologistudent, meg i hu. Den viste hvordan forskersubjektet hadde

begynt å problematisere seg selv, at det innenfor den antropologiske metode nødvendigvis fantes et stort element av noe subjektivt, som man så forsøkte å gjøre rede for, oppsummert i setningen «watch me watching the natives».

«Watch me watching rocks» kunne godt ha vært en undertittel på Svensens bok, for som han har gjort i sine tidligere, kritikerroste bøker, gjør han også denne gang: bringer leserne med seg inn i forskningsprosessen, og det vil si, inn i alt fra analyse av steinprøver og å dukke ned i faghistorie til å klø seg på leggen som følge av myggstikk i felten. Ja, litt oppkast hører visst også med, i hvert fall når man drikker vodka på feltarbeid i Sibir.

Svensen er geolog, ansatt ved UiO som forsker, og har gjort det til en spesialitet å koble det fortellende med det faglige, en spesialitet han mestrer så godt at den som trodde det kanskje var tørt og kjedelig å lese om geologi, nok må tro om igjen. Dette er en drivende god fortelling! Temaet i denne boka er masseutryddelse, noe som jordkloden visstnok har opplevd fem ganger i løpet av sin historie. Den største var for 252 millioner år tilbake, og det er den Svensen så gjerne skulle ha forstått. Hvorfor skjedde den? Over 90 prosent av alt liv døde da. Kanskje vil kunnskap om disse masseutryddelsene gjøre at vi bedre kan forstå den klimakrisen vi står overfor i dag, og som for første gang i historien skyldes mennesket?

«Tenk om han hadde brakt humanvitenskapene og naturfagene enda nærmere hverandre.»

Selv om det dreier seg om vulkaner og stein, om piper og siller og dannelsen av klimagasser, er det også en menneskeverden vi skal innom her. Hvordan ser et forskerliv ut? Hva erfarer en forsker som må dra langt ut i verden for om mulig å kunne finne svar på sine spørsmål? For eksempel drar han (og kollega og medforfatter til sentral artikkel, Sverre Planke) til Sør-Afrika og Sibir, for nå gjelder ikke teorien om meteoritnedslag mer, men hva med å undersøke de store vulkanprovinserne der? Er ikke de en nøkkel til noe? Og begge steder må han innom folkelivet også, for det bor jo faktisk

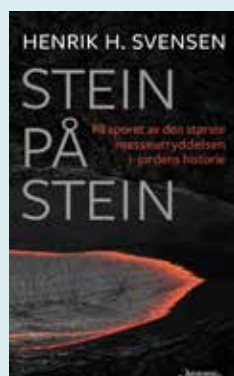
folk på denne kloden, og de kan av og til være like lunefulle som en vulkan, like tunge å flytte på som stein, hvilket er besværlig når man for eksempel trenger tillatelser av ulikt slag. Og så er de noe som verken steiner eller vulkaner er, tror jeg, for eksempel forfengelige, stolte og ærgjerrige.

Svensen møter folk både når han skal samle inn data, og når han skal presentere sine funn på forskerkonferanser. Så det menneskelige må også vises frem, hvor motvillige vi kan være i å akseptere nye ting, eller hvordan drømmen om fast

jobb kanskje er en like viktig drivkraft som trangen til erkjennelse. Men riktig å ta det i øyesyn gjør han ikke, slik han for eksempel gjør med skiferen og sandsteinen. Han ser at det kanskje er sedimenter i kulturen etter tiår med apartheid, men driller ingen hull i den, for det er stein han plukker opp hele tiden og samler i kassevis. Han er omgitt av folk, men finner ikke ledetråder der. Og hvorfor skulle han nå det? Nei, «watch me watching rocks» innebærer ikke å gå i klinsj med metode. Det er et fortellergrep og ikke et ledd i erkjennelse, selv om jeg i begynnelsen og litt innimellom håpefullt sitter og venter på at han skal klare å legge det sammen, det menneskelige og vår jordklodes former.

For også vi former kloden, det er ikke bare istider, vulkanutbrudd og meteoritnedslag som skaper endringer. Vi former ved at vi forbruker og forbrenner og derfor nå befinner oss innenfor en geologisk tid som kalles antropocen, men også gjennom vårt blikk og våre tankeformer og holdninger gjør vi noe med verden. I boka klarer Svensen av og til på elegant vis med seg selv i sentrum eller med seg selv som et utgangspunkt å lede oss inn i ukjent terreng, å bringe oss fra en menneskelig verden inn til noe ukjent, nøster seg frem slik til noen faglige innsikter. Tenk om han hadde kunnet nøstet seg litt videre, tenker jeg av og til, og på den måten ha brakt humanvitenskapene og naturfagene enda nærmere hverandre. Han viser jo hvordan hele forskningsprosessen er en stor, sammenhengende aktivitet av fortolkning, men gjør det ikke ettertrykkelig nok. For ikke bare lava, men også tankeformer og holdninger kan bre seg utover, storkne og bli omtrent ugjennomtregelige, skjule andre former for liv dermed. Virkelig elegant hadde boka blitt om han hadde klart bedre å vise hvordan det overalt er lag på lag, vist hvordan for eksempel vodka-driking kan være spor, slik aske i skiferen er spor, og ikke bare et grep for å skape bevegelse i teksten, en teknikk for å skape overganger. Overalt går det jo an å grave frem noe, overalt er det former.

AV AASNE JORDHEIM

HENRIK H. SVENSEN
Stein på stein. På sporet av den største masseutryddelsen i jordens historie
Aschehoug, 2018
239 sider
Veil. pris: kr 349

Godt om både forskningspraksis og vitenskapssyn

Boken evner å kombinere konkret historiefortelling med prinsipielle spørsmål om fagets vitenskapelighet.

ANDREAS H. HVIDSTEN OG ØYVIND BRATBERG
Hva er statsvitenskap
Universitetsforlaget, 2018
140 sider
Veil. pris: kr 199

Det ligger i sakens natur at bøker med titler som består av ordene «hva er» og «vitenskap», må definere både den aktuelle vitenskapsens objekt så vel som dens vitenskapelighet. Og da er vi straks ved grunnspørsmålene: Er «ekte» vitenskap kun den som tar det naturvitenskapelige credo til sitt bryst, forsker på kvantitativt målbare størrelser og gir statistisk bevis for ulike årsak-virkning-forhold? Eller må vi snakke om ulike *vitenskaper*, der det er redeligheten i spørsmålsstillingen, og ikke en definisjonen av forskningsobjektet, som er avgjørende for hvorvidt vi skal godta vitenskapeligheten i en kunnskapsgren?

«Underveis tar jeg meg i å heie på den ene fraksjonen, så den neste.»

Hvidsten og Bratberg fra Institutt for statsvitenskap ved Universitetet i Oslo går rett til denne problemstillingen nettopp for å forklare at vi ikke har med én, men med flere statsvitenskaper å gjøre, der den ene ytterligheten er «naturvitenskapeliggjøringen» og jakten på identifiserbare historiske og politiske virkningsforhold, mens den andre ytterligheten er sosialkonstruktivismen, som er mer opptatt av det konstruerte meningsinnholdet i samfunnsordningen og dermed pur hermeneutikk. Gjennom syv kapitler forklarer forfatterne effektivt om fagets innhold og metode – i store sprang fra antik-

ken til opplysningstiden til vår egen tid. To kapitler om moderne statsvitenskap tar for seg henholdsvis begrepene *stat* og *vitenskap*, og bokens styrke er nettopp at den evner å sy sammen den prinsipielle utfordringen – hva er vitenskap? – med konkret historiefortelling om skiftende syn på forholdet mellom individ og stat.

Bokens mest interessante kapittel, «Statsvitenskap på norsk», gir en kortfattet oversikt over det moderne fagets «flerfaglige opphav» i Norge. Kapitlet demonstrerer med all tydelighet hvordan ulike holdninger til både objekt og metode har vært avgjørende for etableringen av flere overlappende, men til tider også konkurrerende miljøer. Konflikten mellom Jens Arup Seip og Stein Rokkan i 50-årene var for eksempel nettopp en konflikt mellom Seips kritikk av «ønsket om å fange virkeligheten i bokser, piler og nakne kausalrelasjoner» og Rokkans kritikk av det uvitenskapelige ved å «rette søkelyset mot enkeltpersoner og situasjonsbestemte forklaringer basert på higen etter makt». Det går andre konfliktaksjer gjennom disse diskusjonene også: Skal statsvitenskapen beskrive, kritisere og/eller være et normativt og «praksisnært» styringsverktøy? Fordi statsvitenskapens objekter – i hovedsak «makt, legitimitet og institusjoner» – alltid er avgjørende hovedpersoner i samfunnsutviklingen, unngår statsvitenskapen å måtte legitimere seg selv: «ingen spør 'hva skal vi med statsvitenskap?' skriver forfatterne, og viser til pamfletten «Hva skal vi med humaniora». Det at faget ikke trenger å rettferdiggjøre sin eksistens, synes å ha gitt så gode vekstvilkår for ulike versjoner av statsvitenskapen at det har gitt oss en blomst av forkortelser og akronymer, som for eksempel AdmOrg, SamPol, IP, PRIO og NUPI – som representerer både ulike tolkninger av objektet så vel som ulike vitenskaper, manifestert i distinkte forskningsmiljøer. Boken er godt skrevet, og underveis tar jeg meg i å heie på den ene fraksjonen, så den neste. Men det viktigste er likevel den gjennomgående diskusjonen om fagets forskningspraksis og vitenskapelig grunnlag, en diskusjon som forskere også i helt andre fagfelt vil kunne ha nytte av å lese.

AV KJETIL VIKENE

Mangfold på museet

En selvkritisk og interessant rundtur i inkluderingsarbeidets praksis.

BETTUM/MALINIEMI/
WALLE (RED.)
Et inkluderende museum.
Kulturelt mangfold i praksis
Museumsforlaget, 2018
277 sider
Veil. pris: kr 390

Du har selvfølgelig gjort det mange ganger – gått inn på et tun, over en dørstokk, opp en trapp for å kikke inn på liv vi har levd – og lever. Museene våre er populære utfluktsmål, ikke minst nå i ferieukene som venter oss. Men hvem og hva møter deg egentlig? Hvem sine liv er det som får plass på våre ulike kulturhistoriske museer? Og med hvilke ord fortelles hvilke fortellinger?

«Derimot sitter selvkritikken løst over alt man kunne ha gjort annerledes.»

I 2006 ble det såkalte Mangfoldnettverket opprettet etter avtale med Kulturrådet. Hensikten med nettverket har vært å løfte fram kompetansen blant museer som jobber aktivt med minoritetstematikk og kulturelt mangfold. Nå har ni museer bidratt med artikler til en bok som drøfter det inkluderingsarbeidet som pågår.

Det er da også en bok som bør nå ut langt utover museumssektoren. De diskusjonene som finner sted mellom permene her, om inkludering, ekskludering, mangfold og makt, har relevans på alle områder der mennesker møtes. Spesielt gir Thomas Michael Walle fra Musea i Sogn og Fjordane sitt kapittel om «museale inkluderingsstrategier» mye å tygge på. Han problematiserer hele inkluderingsbegrepet, der fokuset på minoritetene altfor lett

forblir et sidespor og ikke får utfordre tenkningen rundt majoritetskulturens selvfølgelighet som sådan.

Den kritiske tonen til det som foregår av inkluderingsarbeid ved museene, er for øvrig symptomatisk for hele boka. Artiklene er i stor grad skrevet av konservatorene og formidlerne bak de ulike utstillingene, og likevel er det langt unna selvskrytet og de ubetingete suksesshistoriene. Derimot sitter selvkritikken løst over alt man kunne ha gjort annerledes, og alt som ikke funket, for eksempel i dialogen med representanter for minoritetsgruppene. Det er så jeg innimellom får lyst til å stryke artikkelforfatterne på kinnet og si at så ille var det vel ikke?

Samtidig hadde et litt større mangfold blant artikkelforfatterne gjort seg. For det er et paradoks at de som skriver om det mangfoldsarbeidet som har vært gjort så langt, selv tilhører majoritetsbefolkningen, om de er en aldri så ydmyk utgave av denne.

Men altså: Som lesere inviteres vi med på et utvalg ulike utstillinger fra de siste årene, det være seg skaut-utstillingen «Blye blikk» ved Nasjonalgalleriet i 2011, fokuset på Varangerhuset – en kombinasjon av bolig og fjøs – i Vadsø i 2016, eller «Våre hellige rom» ved Interkulturelt museum i Oslo 2007–2014. Særlig har etniske minoriteter som skogfinnene og tater-/romanifolket vært viet økende oppmerksomhet, og tre av artiklene forteller om arbeidet med å inkludere og løfte fram disse kulturene ved like mange museer. Her hadde jeg gjerne sett en fjerde tekst som knadde sammen erfaringene fra de tre ulike utstillingene og fikk fram fellesnevnerne og forskjeller. For i disse tekstene blir det spesielt tydelig det som nesten alltid er svakheten ved artikkelsamlinger: Det blir mange gjentakelser, samtidig som man savner en tydeligere struktur og helhet. Jeg blir også sittende og lure på hvor man tenker at veien går videre? Tidligere nevnte Walle våger seg frampå med spørsmålet om det velvillige inkluderingsarbeidet er en måte for museene å verne seg selv mot kritikk på. Burde de heller se det produktive i friksjon og motstand? Se, det hører jeg gjerne en bredere diskusjon om.

AV SIRI LINDSTAD

ESPEN SØBYE

Fakta om olje.

Hvordan petroleumsvirksomheten på kontinentalsokkelen har forandret Norge

Oktober

Veil. pris: kr 379

Ved hjelp av fakta og statistikk forteller Espen Søbye oljenæringens historie i Norge fra leitingen startet i 1965 og fram til i dag. Boken viser hvordan statistikken over området er blitt utviklet, og hva den har tatt sikte på å registrere. Den økonomiske statistikken er gjennomgått og kvalitetssikret i forbindelse med utarbeidelsen av boka, og er et ledd i Statistisk sentralbyrås arbeid med historisk statistikk. Espen Søbye har tidligere jobbet i SSB og er i dag forfatter, biograf og sakprosa-kritiker.

KRISTIAN BJØRKDAHL (RED.)

Rapporten.

Sjanger og styringsverktøy

Pax

324 sider

Veil. pris: kr 379

Vi foretar oss knapt noe av politisk betydning uten at det ligger en rapport til grunn, men rapportene som sjanger og tekst får lite oppmerksomhet. Denne boken tar for seg både enkeltrapporter, rapportserier og rapportrelaterte fenomener, og presenterer seg som et bidrag til «papirarbeid-forskningen», der man forsøker å forstå hvilken rolle ulike styringssjangere spiller i moderne samfunn. Kristian Bjørkdahl er postdoktor ved Senter for utvikling og miljø, Universitetet i Oslo.

KNUT KJELDSTADLI

Arbeid og klasse.

Historiske perspektiver

Pax

298 sider

Veil. pris: kr 369

En bok om arbeid, klasse, samhold og organisering, og hvordan disse fenomenene henger sammen. Forfatteren undersøker vår nære sosialhistorie i industrikapitalismens epoke, frem til dagens informasjons- og tjenestesamfunn. Knut Kjeldstadli er professor i historie ved Universitetet i Oslo.

Tausheten i akademien

Med fusjoner og nye styringsmodeller er universitetene i ferd med å utvikle en kultur der det å øve kritikk ikke faller seg naturlig, skriver professor Peter Fjågesund.

I et moderne demokrati burde det ikke være behov for å diskutere *enhvers* rett til å drive systemkritikk. Likevel: Universiteter og høyskoler har lenge hatt som en særlig oppgave å kombinere forvaltning og fornyelse av vår kollektive kunnskap med rollen som djevelens advokater for samfunnet som helhet.

Denne funksjonen har vært en viktig del av attraksjonsverdien til disse institusjonene, og knapt noen har hevdet at de *ikke* har eller ikke *skal* ha en slik uavhengighet. Denne uavhengigheten har videre vært ivarettatt ved måten de samme institusjonene har vært styrt på: Det vitenskapelige personalet har selv hatt avgjørende innflytelse på institusjonenes veivalg, ikke minst for nettopp å sikre den samme uavhengigheten. Men de siste 20–25 årene har dette bildet endret seg radikalt. Og det er ingen grunn til å tvile på at disse endringene har vært villet, at konsekvensene vi nå opplever, ikke er tilfeldige eller uønsket, og at reformarkitektene har visst hva de har gjort, og vet hva de gjør.

Hva er det så som gjør at alt ser så annerledes ut enn det gjorde for relativt få år siden?

Særlig innenfor de fusjonerte institusjonene har vi fått større, tyngre og mer kompliserte strukturer og styringssystemer. Jeg ser dette som et bevisst valg for å kunne forsvare klare og enkle styringslinjer. Lange avstander fra bunn til topp gjør det for komplisert å forsvare og å drive styring nedenfra. Festtaleargumentet for den

utviklingen vi har hatt, er behovet for såkalte robuste, sterke og selvstendige institusjoner. Og *administrativt* er kanskje de nye institusjonene både robuste og selvstendige. Men er det *dette* som har vært hensikten med reformene?

Problemet er nemlig at primærvirksomheten – forskning og undervisning – i løpet av prosessen har blitt fratatt sin innflytelse og i økende grad sin uavhengighet. Med hensyn til forskning har vi fått et rigid hierarki, styrt av en stadig tyngre forskningsadministrasjon, som med utgangspunkt i vedtatte strategier styrer ressurser ned på et fakultetsnivå som med egne forskningsstrategier (som igjen reflekterer de sentrale), distribuerer ressurser ned på forskergrupper, som igjen er filtrert og funnet verdige i lys av vedtatte strategier.

Hvert nytt nivå forutsetter godkjenning av nivået over; alle signaler nedenfra må finne seg til rette i nivået over. I økende grad vil tildeling av tid til forskning og valg av tema være avhengige av nettopp innpasningen i forhåndsdefinerte og forhåndsgodkjente rammer. En aparte forskningsidé som faller utenfor vedtatte strategier, eller som til og med utfordrer dem, stanses nødvendigvis på nederste nivå, og kontrollen blir stadig mer finmasket. Lar det seg gjøre å forene en fri, kritisk forskning med slike velsmurte, sentralt vedtatte strategier og programmer? Er ikke dette en fundamental selvmotsigelse? I tillegg bidrar tellekantsystemet effektivt til å konvertere forskningskvalitet til noe begripelig og målbart: penger og poenger. Og mens forskning nettopp krever upresise forutsetninger som tid, famling, romslighet og intuisjon, kreves det nå en nesten manisk rasjonell planlegging som er underkastet et strengt tidsregime.

Når det gjelder medvirkning og representasjon (det er interessant å se at «medbestemmelse» er i ferd med å bli erstattet av «medvirkning»), kan det nokså nøkternt fastslås at så godt som all representasjon er fjernet. Vi har et par faglige styrerepresentanter, men ellers er alle ledere ansatt, ikke valgt, langt på vei i lukkede pros-

esser; alle representative fora på institutt- og fakultetsnivå er fjernet.

Egentlig er dette en ganske utrolig utvikling. Høyere utdanning har to krystallklare primæraktiviteter: undervisning og forskning. Alt det andre – styring, ledelse, administrasjon, IT, bibliotek, vaktmestre – er *sekundæraktiviteter* som har én funksjon: å legge til rette for at undervisning og forskning har optimale arbeidsforhold. Denne primæraktiviteten er nå fratatt så godt som all medbestemmelse over sin egen virksomhet. I stedet har sekundæraktiviteten overtatt styringen, og den ansetter seg selv og sine egne ledere.

Denne prosessen har foregått gradvis, for mange nesten umerkelig. Igjen: Jeg ønsker ikke å undervurdere mine meningsmotstandere, og derfor antar jeg at den har vært villet og planlagt. Men er ikke dette en framgangsmåte vi gjenkjenner fra regimer vi ikke ønsker å sammenlikne oss med?

Loyalitet er kanskje den største og mest stillegående ubåten i hele farvannet. Til min forskrekkelse har jeg i det siste oppdaget at jeg er omgitt av kolleger som er engstelige for å ytre kritikk. Langsomt har vi blitt utsatt for en disiplinering i form av en bedriftskultur som mer effektivt enn noe annet undergraver den frie, kritiske funksjonen vi stadig hevder å forvalte. Om det er noe som gjør meg virkelig engstelig, er det denne utviklingen, kanskje mest fordi den møtes med én av to reaksjoner: taushet eller absolutt og kontant avvisning. Det aller siste en leder i høyere utdanning vil innrømme, er at en ønsker seg lydige, ukritiske medarbeidere. Men igjen er det et utvilsomt faktum at de aller fleste foraene der debattene tidligere ble ført – i full åpenhet og frihet – nå er borte. Bare det i seg selv har bidratt til en kultur der det ikke lenger faller naturlig å øve kritikk. I tillegg kommer en kommunikasjonsflyt som nesten utelukkende går ovenfra og ned, samt retningslinjer som innsnevrer praksis for hvem som kan uttale seg hvor, hvordan og om hva.

Videre har jeg notert meg en betydelig reduksjon i kollegers tilstedeværelse. Faglig ansatte trekker seg ut og arbeider hjemme; de forsvinner fra det faglige fellesskapet. Og dette er et internasjonalt fenomen, dokumentert i blant annet boka *The Slow Professor* av Maggie

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til aksel.vidnes@forskerforum.no.

Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

AV PETER FJÅGESUND,
professor i britisk
litteratur,
Universitetet i
Sørøst-Norge

«Primærvirksomheten – forskning og undervisning – har blitt fratatt sin innflytelse og i økende grad sin uavhengighet.»

Er det lurt å bare svømme etter?

«Til min forskrekkelse har jeg i det siste oppdagat at jeg er omgitt av kolleger som er engstelige for å ytre kritikk.»

Berg og Barbara Seeber. I tillegg innfører staten nye regler som vil forsterke denne effekten, ved at ansatte rett og slett ikke har fast kontor plass: slagordene er «clean desk» og «free seating». NRK-programmet Brennpunkt den 25. april viste hvor katastrofal denne tenkningen er, og hvordan den fra A til Å er innført ovenfra og ned, fullstendig imot ønskene og behovene til de ansatte, som heller ikke er spurt.

Gjennom mindre enn én generasjon har vi opplevd et stille og udramatisk kupp. Jo, fagforeningene er fortsatt med, med den innflytelsen de har. Utover det kan vi egentlig bare håpe at lederne våre – innenfor sine lukkede sirkler – selv innser at det ikke nytter å holde utenfor de som faktisk utfører det såkalte samfunnsoppdraget, at stillheten og fraværet av debatt og deltagelse ikke er et særlig produktivt jordsmonn. Så langt er bildet ikke særlig løfterikt, men i en tid da selv mediene kjemper for sin uavhengighet, og justisministre benytter en helt annen retorikk enn justisministre før dem, er den kritiske forskningen og den kritiske samfunnsdebatten viktigere enn noen gang. Og den innbefatter i høyeste grad academia selv.

Dette er en forkortet utgave av et innlegg holdt på seminaret «Et nytt enevælde eller et mer handlekraftig demokrati? Reform, fusjoner og nye styringsmodeller. Profesjonene i spennet mellom hierarkisk lojalitet, faglig integritet og demokratisk legitimitet» i regi av forskergruppen Politisk kultur og Økonomisk historie ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN), samt Senter for profesjonsstudier, Oslomet. Litteraturhuset 8. mai 2018.

Kjenner du katten til Ivar Aasen? Hvis ikke kan jeg anbefale Ragnar Hovlands diktsamling, *Katten til Ivar Aasen møter hunden fra Baskerville* (Samlaget lyrikk 2007). Det er spesielt ett av diktene i boka som har manet meg til refleksjon over mitt virke som lærerutdanner. I diktet beskriver katten til Aasen ferden den gangen Ivar rodde over fjorden for å besøke ei dame på andre siden. Katten svømte etter og tenkte at dette skal han Ivar få att ein gong (målformen til denne katten var selvsagt nynorsk). Jeg har vært læreroppdretter i snart 30 år. I løpet av disse årene har jeg naturligvis møtt studenter som fremstår som både bortskjemte og late, men de utgjør et mindretall. Jeg har også opplevd gjentatte og tilbakevendende mediedebatter om slike studenter, de som oppleves som late og bortskjemte. I innværende studieår har ansatte fra flere utdanningsinstitusjoner kastet seg inn i debatten. Her etterlyses det blant annet mer selvdisciplin og faktakunnskap, vel å merke blant studentene. Bruken av digitale hjelpemidler beskrives dessuten som mildt sagt sjuskete. «Hadde vi gitt studentene de samme eksamensoppgavene som for 20 år siden, ville de ikke hatt sjans», sa informatikkprofessor Kai A. Olsen til Forskerforum.no i fjor (10. juni, 2017). Jeg tillater meg å jubile over dette. Det kan nemlig hevdes at det vitner om at både studentene og eksaminatorene

har fulgt med i tiden. Kunnskap er ikke det samme nå som for 20 år siden.

På motsatt side i debatten finner vi dem som, i likhet med meg, hevder at de umulige, late og bortskjemte studentene utgjør et mindretall. Andre påpeker at latskap kan og bør møtes med klarere krav. Således spør to sentrale representanter for Norsk studentorganisasjon: Når forelesere selv mener at det stilles for få krav til studentene: *Hvorfor i alle dager gjør de ikke noe med det?* (Forskerforum.no, 26. januar 2017) Et annet vettug innspill, slik jeg ser det, kommer fra en kollega i gjesteskribentbransjen, Lorenz Khazaleh. Han slår i Forskerforum nr. 5/2018 et slag for biblioteket og anbefaler avskaffing av pensus. Nå kan det nevnes at pensus er en historisk etterlevning, i hvert fall innen mitt fagområde. Her vurderes lærerstudentene ut fra oppnådd kompetanse. Et annet sentralt og slagferdig poeng i Khazalehs innlegg er inspirert av *slow food-bevegelsen*, Det sakte universitetet. Jeg er litt usikker på hvorvidt jeg og mine kollegaer i lærerutdanningen har tid til det. Utviklingen innenfor min egen bransje ligger langt unna idealene for *slow food-bevegelsen*. Norsk lærerutdanning har i løpet av de siste 45 årene gjennomgått seks betydelige, politisk styrte reformer. Reformene har kommet med jevne mellomrom, i 1973, 1980, 1992, 1999, 2003 og 2010. I likhet med katten til Ivar Aasen har vi lærerutdannere stort sett

AV GUÐRÚN JÓNSDÓTTIR, førsteamanuensis i generell didaktikk og pedagogikk, eller «læreroppdretter og klasseromsforsker», NMBU

svømt etter. Flere av disse reformene har hatt mye for seg. For å nevne noe: vektlegging av studentaktive læringsformer, forskningsbasert kunnskap, eksemplarisk undervisning, bruk av digitale verktøy og utvidet praksis. Problemet er bare at reformene ikke har blitt fulgt opp med mer ressurser. Det vi imidlertid bør ta oss tid til, er å veilede våre studenter i kildebruk og kildekritikk. Det samme gjelder kritisk tenkning og vitenskapelig skriving.

Som lærerutdannere skal vi ikke skape kopier av oss selv. Vår oppgave er å øke studentenes evne til å møte fremtidens oppgaver og ikke de oppgaver vi selv møtte som nyutdannede. Hvis jeg ikke evner dette, kan mine studenter tenke at dette skal ho Guðrún få att ein gong!

«De umulige, late og bortskjemte studentene utgjør et mindretall.»

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Guðrún Jónsdóttir, Oddveig Storstad og Lorenz Khazaleh.

Slik mislykkes du med doktorgraden (del II)

Har du ennå ikke klart å legge karrieren totalt i ruiner etter å ha lest tipsene i forrige nummer? Spikeren i kista får du her.

KARRIEREVEILEDNING: Dette er del to av en tekst om hvordan *du* best kan mislykkes med din doktorgrad. En stor andel av de som begynner på doktorgradsløp, slutter uten å fullføre graden. Internasjonal forskning viser at doktorgradsstudenter har dårligere psykisk helse enn resten av befolkningen (se f.eks. Levecque et al. 2017), og det er liten grunn til å tro at bildet er annerledes i Norge. I disse to tekstene får du praktiske råd og vink til hvordan akkurat *du* kan være blant dem med dårligere psykisk helse, og som slutter før doktorgraden er fullført. Hvis du ikke fikk med deg forrige del av denne kronikken – slå opp i forrige nummer av Forskerforum eller besøk www.forskerforum.no.

Vi fortsetter der vi slapp etter rådene

1) Vent til du er inspirert, 2) Blås i feltet, ignorer sjangeren, og 3) Isolér deg.

4) Vær perfeksjonist og forsøk å ta kritikk personlig

Av alle personaene man kan ta på seg i et doktorgradsarbeid, er kanskje perfeksjonisten som skal *please* alle den mest ødeleggende, og dermed den mest effektive for å mislykkes. I en kvalitativ studie som undersøkte hva som hjalp og hindret skriving for doktorgradskandidater ved et London-universitet, ble nettopp perfeksjonisme trukket fram som en alvorlig hindring. En av kandidatene som ble intervjuet, uttalte at hun i lange tider hadde skapt en

AV MARIANNE HEM ERIKSEN, førsteamanuensis i arkeologi ved Universitetet i Oslo

så «massiv og perfekt historie om forskningen min inne i mitt eget hode at jeg ble redd for å ta frem laptopen, fordi jeg trodde jeg ville ødelegge alt» (Lindsay 2015:193, min oversettelse).

Å være perfeksjonist er altså et viktig skritt mot å mislykkes med å få ting ned på papiret, føle glede over doktorgradsprosjektet eller fullføre avhandlingen. Å arbeide som forsker er jo nettopp å utsette seg for kritikk non-stop. Hvis du ønsker å mislykkes med doktorgraden, bør du dermed bestrebe deg på å ta all kritikk personlig. Tenk at hvis du får negative tilbakemeldinger på et tekstutkast, handler det om kjernen i hvem du er som person, og at det sier noe om din verdi som menneske.

Eller: Et forslitt ordtak som aldri blir irrelevant, er at *den beste avhandlingen er den ferdige avhandlingen*. For hva hjelper det vel å strebe etter det perfekte arbeidet, den fullendte forskningen, den fabelaktige prosaen, hvis søken etter det perfekte gjør at man aldri blir ferdig?

Pro tip: Hvis du synes du har fått krass kritikk av veileder eller fagfelle: Gå til nettsiden shittyreviewerssay.tumblr.com. Nylige eksempler fra denne siden, som lar folk anonymt poste de fagfellevurderingene de mottar, inkluderer (i min oversettelse):

- «Denne setningskonstruksjonen burde være forbeholdt politiarbeid og dårlige mafiafilmer.»
- «Jeg skulle ønske jeg kunne forklare hva meningen med denne artikkelen var.»
- «Vennligst avvis manuset totalt, og blokker forfatterens e-postadresse slik at [hen] ikke kan sende inn nye artikler i fremtiden.»

«Hvis du ønsker å mislykkes med doktorgraden, bør du ta all kritikk personlig.»

5) Vær så mystisk som mulig

For å virkelig mislykkes med doktorgraden er det best å innhulle både deg selv, teksten og problemstillingen i en tåke av mystikk og sjargong. Noen huskereglene her kan være:

- Vær så uklar som mulig om hva spørsmålet egentlig er.
- Gjør det teoretiske rammeverket du bygger på, så implisitt som overhodet mulig.
- «Hvordan jeg skal løse mitt uklare problem? Det er jo åpenbart og krever ingen egentlig rettferdiggjøring.»

- «Hvorfor spørsmålet er viktig ('so what')? Det skjønner alle, helt unødvendig å eksplisitt vise at min forskning er viktig, gir ny kunnskap eller nye løsninger.»
- «Hvis lesere ikke forstår noe av det over, er det hans/hennes problem. Antagelig er de tjukke i huet.»

Eller: En annen måte å se det på kan man finne i analogien om bussturen. Å skrive en avhandling er som å arrangere en guidet busstur. Og ikke en tur med hvilken som helst gruppe, men en spesielt *dum* gruppe. «Du må begynne med å fortelle dem hvor turen går, og nøyaktig hvordan dere skal komme dit. Så må du rettferdiggjøre hvilken buss dere er på, og hvorfor dere kjører akkurat den ruten, og hvilke stoppesteder som skal overholdes. Du må peke ut viktige attraksjoner på veien, og si hvorfor de er viktige, og hvorfor stedet ved siden av *ikke* er viktig. Når man endelig kommer i mål, må du igjen forklare hvor dere har vært, hva dere har sett, og hva som var poenget med hele turen.» (<https://thesiswhisperer.com/2011/11/02/the-metaphors-that-research-students-live-by/>, kommentarfelt)

6) Glem moroa

Til sist: Hvis du virkelig vil mislykkes med doktorgraden – glem alt som gjorde deg interessert i forskningen i første omgang. Ignorer de gylne øyeblikkene der du får de første positive resultatene, avsnittene dine klikker på plass eller du leser en tekst på en helt ny måte.

Aktivt fortregning hvordan din

forskning, om enn i en liten skala, kan hjelpe andre, tilby andre måter å forstå verden på, gi ny innsikt i hva som gjør oss menneskelige, hvordan verden henger sammen eller universet fungerer. Glem euforien i å mestre nye metoder, finne nye sammenhenger og plutselig oppdage at du ser omgivelsene på en ny måte.

Overse det faktum at du som stipendiat i Norge er eksepsjonelt privilegert, med en full norsk lønn, driftsmidler og muligheter til å reise på konferanser og kjøpe bøker som doktorgradsstudenter (og postdoktorer!) andre steder bare kan drømme om. Glem fleksibiliteten i jobben, selvstendigheten, privilegiet i at den norske stat har investert x antall millioner i at du skal sitte på et kontor eller løpe en tur midt på dagen eller fly til Italia mens du forsøker å forstå mer av verden vi lever i.

La være å skape nettverk med andre rundt deg, gripe muligheter når de kommer, delta i et intellektuelt fellesskap.

Glem at du faktisk er en deltager i diskursen; at du kanskje er et forbilde for studentene dine; at det du skriver, kan bli stående i et bibliotek (eller i en database) lenge etter at du selv har lagt på røret.

Eller, som det gamle jungelordet sier: *Man få'kke mere moro enn den man skaper sjæl.*

Lykke til.

Referanser:

LEVECQUE, K., F. ANSEEL, A. DE BEUCKELAER, J. VAN DER HEYDEN, L. GISLE. (2017). Work organization and mental health problems in PhD students. *Research Policy* 46 (4): 868–879.

LINDSAY, S. (2015). What works for doctoral students in completing their thesis? *Teaching in Higher Education* 20 (2):183–196.

- Marianne Hem Eriksen er førsteamanuensis i arkeologi ved Universitetet i Oslo. Hun skriver for tiden en bok med arbeidstitlen *Hvordan overleve ph.d.-avhandlingen: En selvhjelpsbok for aspirerende akademikere*, som inneholder anekdoter, praktiske råd og jukselapper for deg som skriver avhandling.

DEN RETTSMEDISINSKE KOMMISSJON

Søker ny leder for perioden 2019-2023

Med virkning fra 1.april 2019 skal det oppnevnes ny leder til Den rettsmedisinske kommisjon.

For mer informasjon, se www.sivilrett.no/drk/kommisjonsleder.

Søknad med CV og attester sendes elektronisk til Jobbnorge innen: 02.07.2018

Jobbnorge-ID: 153124

DEN RETTSMEDISINSKE KOMMISSJON

Søker medlemmer for perioden 2019-2023

Med virkning fra 1.april 2019 skal det oppnevnes nye medlemmer til gruppe for rettspatologi og klinisk rettsmedisin, toksikologisk gruppe, genetisk gruppe og psykiatrisk gruppe. Søkere til de ulike gruppene bør være spesialist innen sitt fagfelt. Aktuelle kandidater fra hele Skandinavia oppfordres til å søke.

For mer informasjon, se www.sivilrett.no/drk/nyemedlemmer. Søknad med CV og attester sendes elektronisk til Jobbnorge innen: 02.07.2018.

Jobbnorge-ID: 153138

Å fjerne dosentløpet rammer kvinner i lærerutdanningene

I samme sekund som jeg hørte at det skulle etableres et utvalg for å vurdere stillingsstrukturen i akademia, visste jeg resultatet.

STILLINGSSTRUKTUR: Hvorfor? Jeg er kvinne og representant for den alternative karriereveien. Etter 20 år i sektoren har jeg erfart hvordan slike prosesser er interesse-drevne, og hvordan de konservative kreftene automatisk trer inn.

Viktig løp

Underdal-utvalgets forslag om å fjerne dosentløpet i akademia til fordel for et forsker-liktor-løp vil slå negativt ut både for kvinner og lærerutdanninga. Det støtter heller ikke opp om utviklingsoppgavene utdanningssektoren og samfunnet må ivareta. Norsk skole og lærerutdanning er i sterk utvikling og under press. Det siste vi trenger, er at det tukles med dosentløpet. Selv om det er få dosenter i Norge, jobber en stor del av disse innenfor profesjonsutdanningene, de fleste i lærerutdanning. Lærerutdanningene er i en særstilling grunnet de kravene som stilles til oss i forbindelse med akkreditering av de femårige grunnskolelærerutdanningene. Studietilsynsforskrifta slår fast at alle lærerutdanninger skal ha minimum ti prosent ansatte i toppstilling og førti prosent i førstestilling innafor alle fagområder. En dosent her og der kan derfor «redde» flere av institusjonenes akkreditering, eventuelt enkelte fagområder. Selv om det er få dosenter, må deres betydning ikke undervurderes. Flere lærerutdanninger har i årevis arbeida hardt for å beholde og styrke praktisktilknytninga i den pågående akademiseringsprosessen. Et

AV VIBEKE BJARNØ, studieleder og førstelektor ved Oslomet – storbyuniversitetet

viktig virkemiddel har vært å satse på mangfold gjennom dosentløpet med både stipender og programmer. Fjernens muligheten, vil det være med på å slå beina under profesjonsutdanningene. Antallet førstelektorer er spesielt høyt ved høgskolene og de nye universitetene. Mange førstelektorer har de siste åra kvalifisert seg for opprykk til dosent, og mange arbeider med å oppnå dosentkompetanse. Selv om Underdal-utvalget slår fast at det finnes få dosenter, er både de vi har i dag, og de som vil få opprykk, avgjørende for at norsk lærerutdanning skal kunne innfri kravene i studietilsynsforskrifta.

Gir grunnlag for likestilling

Det er en betydelig høyere prosentandel kvinnelige dosenter enn professorer ved universitetene, for ikke å snakke om andelen førstelektorer, henholdsvis 61 prosent ved høgskolene og 53 prosent ved universitetene. Den lave andelen kvinnelige professorer er nedslående: kun 28 prosent ved universitetene og 37 prosent ved høgskolene. Jeg er redd for at en innskrenking av muligheter for å oppnå toppkompetanse får negative konsekvenser og fører til en reduksjon av kvinner i toppstillinger. Kvinneandelen av dosenter er heller ikke tilfredsstillende, i

underkant av 37 prosent innafor høgskole og universitet. Men vi har et stort grunnlag for økning som følge av alle førstelektorene som finnes. Dosentløpet gir, til tross for et foreløpig lavt antall, en viktig signaleffekt fra myndighetene og akademia om at det å initiere, gjennomføre og evaluere institusjonelt forankra utviklingsarbeider er anerkjent på linje med forskning, og gir et likeverdig karriereløp. Jeg må minne om at det er et krav for å oppnå dosentkompetanse at en kan vise til å ha leda utviklingsarbeider med spredning, at de har ført til ny praksis. Dette forutsetter håndtering av komplekse miljøer som kanskje ikke er interessert i å endre og utvikle seg. Søkeren må ha fått til noe og dokumentert dette vitenskapelig eller på andre måter. På den andre sida kan man faktisk drive forskning uten ambisjoner om å bidra til ny praksis.

Storebror utradrer lillesøster

Oslomet – storbyuniversitetet har vært et forbilde på dette området. Det håper jeg vi fortsatt kan være som universitet. Hos oss har begge karriereveier blitt anerkjent og satsa på. De ansatte, og spesielt mange kvinner, har opplevd at deres kompetanse gjennom åra har blitt tatt på alvor. I dag kan vi skilte med en kvinneandel på 52 prosent professorer og nesten 42 prosent dosenter. Det å gi rom for mangfold i kompetanse er svært viktig både innafor bestemte profesjonsutdanninger, innafor en del fagfelt, og ikke minst for å bidra til økt andel kvinner i toppstillinger.

Uavhengig av hvilken praksis en del institusjoner har lagt seg på, er førstelektor i dag formelt sidestilt med førsteamanuensis og dosent med professor. At Underdal-utval-

get går inn for å endre et løp fordi «storebror», altså representanter for den dominerende og konservative karriereveien i akademia, ikke respekterer gjeldende regelverk, er både oppsiktsvekkende og pussig! «Lillesøster» skal innføres og utradres. Det er det samme som å hevde at samene bør assimileres fordi de er færre enn etnisk norske i Norge. Myndighetene ville neppe fulgt en slik anbefaling.

Manglende forståelse

Når ikke Underdal-rapporten med ett ord behandler det viktigste grunnlaget for løpet de foreslår å rasere, pedagogisk utviklingsarbeid, forteller dette noe om manglende forståelse. Vi har sett innlegg i det siste hvor karriereløpene i akademia diskuteres uten å vise forståelse for hva den alternative karriereveien er. Et eksempel er oppslag i Forskerforum der rektor Berit Rokne ved Høgskolen på Vestlandet blir sitert. Flere forsøk er gjort for å forklare hva alternative karriereveier er. Det kan ikke settes likhetstegn mellom undervisning og utviklingsarbeid slik en del debattanter gjør. Vi i det alternative karriereløpet arbeider for å endre og utvikle praksis, vi er handlingsagenter. Vi har gjentatte ganger forsøkt å forklare hvorfor vi ikke kan og ikke vil innordne oss tradisjonelle akademiske kjøregler og sjangerkrav til publisering. Det er ikke umulig for «storebror» å forstå, han er bare ikke interessert, han ønsker bare å fortsette i sitt vante spor. Vi trenger å kunne tenke nytt om den pågående akademiseringa. Den må være tilpassa de mangfoldige kontekstene vi er i, og ta hensyn til behovene i skole og lærerutdanning. Det er noe annet og mer breispektra enn

«Dosentene er avgjørende for at norsk lærerutdanning skal kunne innfri kravene i studietilsynsforskrifta.»

«Underdal-rapporten er, slik jeg ser det, et forsøk på å gi 'professorslavene' en karrierevei.»

det tradisjonelle professorløpet via en doktorgrad. Også dette løpet er selvsagt nødvendig, men vi trenger noe i tillegg. Det er en god idé med en praksisretta doktorgrad, men den løser ikke den kompleksiteten vi må forholde oss til i skole og lærerutdanning. Vi er like avhengige av en praksis- og erfaringsbasert tilnærming til kunnskap som en forskningsbasert. Derfor verken kan eller vil vi avgrenses til en innpassing i doktorgradsveien og professorløpet, men vi vil ha et tydelig og urokkelig dosentløp.

Blir avspist med lektortittel

Behovet for et sammensatt personale er det ikke enkelt å få forståelse for verken hos en institusjonsledelse eller i resten av academia. Det innebærer nemlig et personale med ulike karriereønsker, men der alle ønsker et tydelig mål og en tittel å arbeide mot. En utfasing av dosentløpet til fordel for et såkalt forsker-lektor-løp gjør vårt behov mer uklart og sammenblanda med andres behov. Underdal-rapporten er, slik jeg ser det, et forsøk på å gi «professorslavene» en karrierevei, altså de administrativt ansatte som arbeider jevnt og trutt og bidrar til at professorene lykkes med sitt forskningsarbeid. Selvfølgelig ønsker jeg professorenes hjelpere en karrierevei, men det kan de få uten at dosentløpet berøres.

Hva betyr en innføring av forsker-lektor-stigen for profesjonsutdanningene ved høyskolene og de nye universitetene? De færreste av oss vil kunne kalle seg forskere.

Vi har et annet finansieringssystem enn de «gamle» universitetene. Nesten ingen har 50 prosent forsknings- og utviklingstid, heller ikke professorer og dosenter. Blir utvalgets anbefalinger stående, blir de aller fleste hos oss avspist med en lektortittel. Ikke at det ikke er «fint nok», men det å lage et system der en omtrent har samme tittel hele yrkeskarrieren, oppleves ikke motiverende. Mitt største ankepunkt mot det framlagte forslaget er at det dyrker det konservative tradisjonelle ved at «storebror» skal hevde sin rett og utøve sin makt. Dette gjøres ved å putte alt, med unntak av det ene viktige, professorløpet, i én sekk.

Vi har en vei å gå i tolkning og bruk av gjeldende kriterier for dosentopprykk. Etter å ha lest mange sakkyndige rapporter fra slikt vurderingsarbeid, ser jeg en gjennomgående tendens, nemlig at avslag for dosentopprykk begrunnes med kriteriene for professoropprykk. Det er også slik at det ofte er professorene som dominerer sakkyndige utvalg for dosentopprykk. Det blir gjerne den sterkeste rett som gjelder, noe som jeg vil hevde har bremsa opp antallet dosenter. Etablering av et nasjonalt sakkyndigutvalg for dosentopprykk kan være en midlertidig løsning.

Jeg vil kjempe for dosentløpet og ser fram til videre debatt.

Svar til Schrøder

Det er ikke registrert noe gjennomgående krav fra våre pensjonistmedlemmer om å utvide bistandsordningen, skriver Hilde Gunn Avløyp.

FORSKERFORBUNDET: I Forskerforum nr. 5/2018 stiller Knut Schrøder spørsmål om begrensningen i juridisk bistand til pensjonistmedlemmer i Forskerforbundet. Begrensningen i bistand til registrerte pensjonister følger av forbundets formål og vedtekter som gjør oss til et fagforbund og en interesseorganisasjon for yrkesaktive. Forbundet har vært opptatt av å kunne tilby våre medlemmer som går av med pensjon, muligheten til fortsatt å være en del av forbundet, delta på våre konferanser og seminarer, benytte tilbudene på forsikringsordninger og øvrige rabatterte medlemsfordeler, samt motta medlemsbladet Forskerforum.

Dette har vært løst ved at registrerte pensjonister betaler en svært lav kontingent. Kontingentsatsen for yrkesaktive medlemmer er kr 462,- per måned. Pensjonistkontingenten er kr 42,- per måned.

Det er ikke registrert noe gjennomgående krav fra våre pensjonistmedlemmer om å utvide bistandsordningen, og det er så vidt meg bekjent heller ikke diskutert som tema på noe representant-

AV HILDE GUNN
AVLØYP, general-
sekretær i Forsker-
forbundet

skap. Pensjonistutvalget, som ble nedsatt av det forrige hovedstyret for å gi forslag til hvordan beholde flere pensjonister i forbundet, la heller ikke frem et slikt forslag.

En utvidelse av ordningen med juridisk bistand til pensjonister vil naturligvis få konsekvenser for den lave pensjonistkontingenten, fordi ressurser som er avsatt til juridisk bistandsarbeid i forbundet, vil måtte beregnes på nytt.

Om jeg skal gi et råd til yrkesaktive medlemmer som er på vei inn i pensjonisttilværelsen, men velger å fortsatt jobbe fullt eller delvis, så er det å vurdere å ikke endre medlemskapet til pensjoniststatus i våre registre. Da opprettholdes full kontingent, men også tilgangen til å søke juridisk bistand i arbeidsforholdet. Dette kan gjøres uten at reglene endres og uten at vi endrer noen kontingentsatser, det er helt og fullt medlemmets eget valg.

«En utvidelse av ordningen med juridisk bistand til pensjonister vil naturligvis få konsekvenser for den lave pensjonistkontingenten.»

Graving må til

Georadaren er ingen frelser for arkeologien. Den tilfredsstillende bruk av georadar, skriver innsenderne.

ARKEOLOGI: I Forskerforum nr. 4/2018 fremstiller Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) geofysiske metoder, altså bruk av georadar, ensidig positivt i kulturminneforvaltningen: at den vil redusere kostnadene og tiden i saksbehandlingen og bøte på problemene med at hensynet til arkeologiske kulturminner først blir hekket på når traseen er lagt. Vi kjenner oss ikke igjen i beskrivelsen av dagens rutiner ved arealplanlegging, og i Rogaland er kulturminner en integrert del av hele planprosessen. Vi har fra egne erfaringer, både på fylkeskommunalt og forvaltningsmusealt nivå, også et mer skeptisk syn på bruk av georadar, og mener at NIKUs gjennomgående positive holdning må nyanseres.

Georadar finner anomalier i undergrunnen som igjen kan tolkes som menneskeskapte strukturer. Mest effektivt er georadar i sand hvor anomaliene sand/stein ses tydelig, men den virker mildt sagt dårlig i morene eller steinete terreng og i områder med jernutfelling. Ren leire absorberer også raskt signalene. Hva anomaliene er, om man ser bort fra store steinmurer, rester av bygningsanlegg, dype grøfter og så videre, gir imidlertid et stort rom for tolkning.

Oftest er det først etter graving at vi kan slå fast om de registrerte anomaliene er arkeologiske, historiske eller naturlige geologiske fenomener. Men også på de mest

AV DR. HÅKAN PETERSSON, avdelingsleder og ansvarlig for arkeologiske undersøkelser i Rogaland, Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger
KATE IRENE JELLESTAD SYVERTSEN, seksjonssjef og ansvarlig for registreringer i Rogaland, Seksjon for kulturarv, Rogaland fylkeskommune

optimale sandholdige jordene vil en georadar ikke påvise alle de hundrevis av stolpehuller og lignende anlegg som ikke inneholder stein eller unntaksvis har en helt annen konsistens i fyllen som kan skape anomalier i undergrunnen.

Artikkelen presenterer en altfor enkel holdning til at georadar som forskningsmetode bare må gå «fra innovasjon til implementering i praksisfeltet». Gjentatte forsøk innenfor nordisk og europeisk forvaltning viser ikke den ensidige fortrefeligheten som forfatterne tillegger metodikken. Riktignok er det gjort fremskritt, og georadar kan på enkelte områder være et interessant og godt supplement, men samtidig har mange forskere med erfaringer i bruk av georadar utviklet en sunn og nøktern holdning til potensialet som ligger i metodikken. Den er ikke en frelser, slik en kan få inntrykk av gjennom NIKUs innlegg.

Utfordringene ligger ikke i å implementere metodikken i forvaltningen. Problematikken ligger i at metoden ikke er god nok for å erstatte de tradisjonelle undersøkelsesmetodene, siden den vanskelig kan bestemme typen av strukturer under marken og er derfor ikke egnet i mange typer områder.

Forfatterne viser til de arkeologiske resultatene fra et registreringsprosjekt i forbindelse med ny jernbane gjennom Vestfold og bruken av georadar som en suksess. Vi stiller spørsmål ved at dette blir trukket fram som et bevis for metodens fortrefelighet, all den tid det finnes en rekke eksempler på forsøk med georadar som har vist at metoden ikke gir resultater som samsvarer med de faktiske funn gjort under tradisjonell avdekking. Artikkelen unnlater å nevne at erfaringene fra Vestfold også viste at metoden har sine begrensninger, og at det er en rekke forhold som skal være optimale for at den skal kunne gi gode resultater.

Rogaland fylkeskommune og Arkeologisk museum ved Universitetet i Stavanger har gjennom deltakelse i ulike forskningsprosjekter høstet erfaringer med bruk av georadar. Samlet sett viser resultatene at vi finner *en del* anomalier som *kan være* arkeologiske spor. De fleste gangene vet vi imidlertid ikke om anomaliene er arkeologi eller natur før vi graver og ser sporene visuelt.

Maskinell sjakting og påfølgende totalundersøkelse har vist at det ofte er utfordringer med å skille mellom vanlige steinopptrekk og for eksempel kokegroper. Ved bruk av georadar er det også svært vanskelig å påvise mindre og/eller grunne strukturer som for eksempel stolpehull, mindre groper, veggrenner, kulturlag og forhistoriske åkerlag, altså noen av de vanligste bosetningssporene vi har fra norsk

forhistorie. Steinalder-boplasser oppdages heller ikke. På den ene siden risikerer man å gå glipp av en rekke funn fordi de ikke gir utslag, og på den andre siden risikerer vi at steinopptrekk og groper med sprengt stein tolkes som spor etter forhistoriske bosetning.

Er da metoden forvaltningsmessig effektiv? NIKU sier kategorisk ja, og velger å vektlegge tidshensyn og kostnader, og forutsetter at man blindt tolker resultatene fra georadar. Men hva med nøyaktigheten i resultatene og den faglige kvaliteten i utsagnene vi kommer med, noe som igjen danner grunnlaget for de samfunnsmessige beslutningene som tas? Vi stiller derfor spørsmål ved kost/nytte-effekten.

Vi mener det ikke er rom for å si at geofysiske metoder skaper de kvalitative svarene om arkeologi/natur som må til for å treffe de riktige vurderingene av kulturminnenes potensial, som er et krav i forvaltningen. Georadar har ikke et erfaringsgrunnlag som kan erstatte de tolkningsprosesser som arkeologer har opparbeidet gjennom nærmere 100 år av metodisk utvikling.

En fremtidig standard som benytter geofysiske metoder, og som deretter konsentrerer den maskinelle sjaktingen til de områdene hvor de geofysiske metodene indikerer funn, mens øvrige områder frigis for utbygging uten nærmere undersøkelse, vil sikkert spare samfunnet for millioner. Men en slik tilnærming vil være et alvorlig tilbakeskritt for videre forskning

«Ved bruk av georadar er det svært vanskelig å påvise noen av de vanligste bosetningssporene vi har fra norsk forhistorie.»

Vi må snakke om hva forskning er

Svaret avgjør når forskningsetikken gjelder, skriver De nasjonale forskningsetiske komiteene.

AV INGRID S. TORP, kommunikasjonsrådgiver i De nasjonale forskningsetiske komiteene

og kunnskapsoppbygging, og vil på lang sikt skape et tilfeldig underlagsmateriale for forskning.

Selv om metoden innenfor enkelte områder er anvendbar, mener vi at det samlet sett vil være uansvarlig fra et forvaltningsmessig og vitenskapelig kunnskapsperspektiv å la georadar alene avgjøre hva som er kulturminner og ikke.

At vi verken vil kunne finne alt eller ta vare på alt vi finner, er vi fullt innforstått med. Men med maskinell sjakting har vi anledning til å sjekke om georadarens funntomme områder stemmer med realitetene. Dersom vi skal akseptere georadarens funntomme områder som funntomme, snakker vi i realiteten om å bevisst prioritere visse kulturminner vekk. Prioriteringer og valg skal først og fremst baseres på forskning og overordna føringer. Ønske om å ta i bruk nye metoder, med både muligheter og begrensninger, kan ikke være styrende for prioriteringer.

Vi mener at det vil være påkrevd ytterligere metodeutvikling før forvaltningen med hjemmel i kulturminneloven kan stille krav om at tiltakshaver skal bekoste geofysiske metoder som en del av planprosessen, og på nåværende tidspunkt kan de ikke erstatte velprøvde registreringsmetoder. Ut fra vår vurdering må det også stilles spørsmål om en slik standard oppfyller undersøkelsesplikten som er hjemlet i kulturminneloven, og vi mener Riksantikvaren har en plikt til å ta stilling til bruken av geofysiske metoder i forvaltningen.

FORSKNINGSETIKK: Forskere ved Nordlandsforskning og NOVA beskriver med forbilledlig åpenhet noen av utfordringene de opplever ved prosjektformen «innovasjonsprosjekt i offentlig sektor». Innledningsvis stiller de spørsmål ved egen rolle i søknadsprosessen. Videre nevner de utfordringen med å balansere mellom lojaliteten til egen integritet som forsker, og lojaliteten til personene de intervjuer og samtaler med i prosjektet. Til sist opplever de et spenningsforhold når forskningsresultatene skal sammenfattes og formidles:

«Faren er at vi, ved å trø varsomt overfor eierkommunens interesser, risikerer å feie de kritiske analysene under teppet.»

Dette er en risiko vi som samfunn ikke bør være villige til å ta, for det handler om mer enn enkeltprosjekter i utvalgte kommuner. Vår erfaring er at utfordringene på ingen måte er enestående for denne prosjektformen.

Oppdragsgivers og forskers ansvar

Forskere har andre hensyn å ta enn kommuneledelse, eller andre aktører som involveres i forskning. Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi fastslår tidlig forskerens og forskningsinstitusjonenes ansvar slik: «[A] sikre faglig frihet og forskningens uavhengighet, spesielt når temaet er kontroversielt eller når strategiske eller kommersielle hensyn legger press og føringer på forskningen.» «Det er argumenters

holdbarhet og relevans, samt kvaliteten på dokumentasjonen som underbygger forskerens slutninger, som skal styre kunnskapsproduksjonen i forskning (...).»

Når det gjelder oppdragsforskning, er det legitimt at oppdragsgiveren fastsetter problemstillinger, men forskningsetiske krav om uavhengighet i selve forskningsprosessen og i formidlingen av resultatene står fast, som det fremgår av nevnte retningslinjer: «Både forskeren og oppdragsgiveren har et ansvar for å hindre at resultatene av forskningen framstilles på en misvisende måte. Det er uetisk å avgrense emnet for forskningen med sikte på å få fram særlig ønskelige resultater, eller framstille resultatene fra forskningen på en bevisst skjev måte.»

Når gjelder forskningsetikken?

Forskere og forskningsinstitusjoner skal få opplæring i disse og andre forskningsetiske prinsipper, ifølge forskningsetikkloven. Men også de som bestiller og samarbeider om forskning bør kjenne til dem. Kall det gjerne bestillerkompetanse. Hva er legitim innblanding i et prosjekt, og hvem har ansvar for å sikre forskningens kvalitet?

Et stadig tilbakevendende spørsmål for oss i De nasjonale forskningsetiske komiteene er *hva er egentlig forskning?* Det høres kanskje banalt ut, men definisjonene er mange og høyst ulike i det forskningspolitiske landskapet. Hva skiller forskning fra innovasjon? Når er evaluering eller kunnskapsutvikling forskning? Med andre ord – når gjelder forskningsetikken?

Vi møter mange med samme bekymring ute i forskningsmiljøene. I fjor var tematikken sentral under et åpent møte i regi av vår komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), til høsten gir komiteen for naturvitenskap og teknologi (NENT) ut en antologi om interessekonflikter i forskning. Diskusjonen er viktig på tvers av fagområder, for når forskning blir et uklart begrep, mister den også legitimitet.

I samarbeid mellom forskere og andre aktører er god rolleforståelse og god rolleavklaring derfor essensielt. Både forskere, kommuner og andre aktører er tjent med at *forskningen* de samarbeider om, holder den standarden vitenskapen krever. Det er avgjørende for at samfunnet skal ha tillit til forskningen, og uten tillit er ikke forskningen brukbar.

«Både forskere, kommuner og andre aktører er tjent med at forskningen de samarbeider om, holder den standarden vitenskapen krever.»

P-verdier – et nyttig redskap?

Det er neppe lurt å skrote p-verdiene i statistiske analyser, skriver professorer ved Avdeling for biostatistikk ved Universitetet i Oslo.

STATISTIKK: I Forskerforum nr. 5/2018 har Hans Petter Kjæstad en kritisk gjennomgang av p-verdier. Disse størrelsene spiller en stor rolle i statistisk analyse. Vi er enige med Kjæstad i at man godt kan ta en kritisk titt på p-verdiene, men det er neppe lurt å skrote dem slik han foreslår.

Kjæstad gir et eksempel med levetider ved kreftbehandling, der han mener at et fokus på p-verdier gir en meningsløs konklusjon. Det er likevel klart at ingen seriøs analyse av levetider ved kreftbehandling ville basere seg utelukkende på p-verdier. For å se hvordan dette foregår i praksis, kan man ta en titt i sentrale medisinske tidsskrifter. For å få forståelse av hvordan god statistisk analyse skal se ut, bør man se på dem med høy kvalitet, f.eks. *New England Journal of Medicine*, som publiserer mange av de store gjennombruddene i kreftbehandling (f.eks. immunterapi som er spesielt aktuelt nå). Disse artiklene inneholder p-verdier, men også konfidensintervaller som nettopp er noe av det Kjæstad etterlyser. Konfidensintervaller er obligatoriske i enhver seriøs statistisk analyse. Og de viser tydelig størrelsen på effektene, altså den reelle signifikansen som Kjæstad savner. Man kan si at heldigvis for kreftpasienter foregår ikke analyse av data om kreftbehandling på den naive måten Kjæstad antyder.

«Heldigvis for kreftpasienter foregår ikke analyse av data om kreftbehandling på den naive måten Kjæstad antyder.»

AV PROFESSOR EMERITUS ODD O. AALEN OG
PROFESSOR ARNALDO FRIGESSI ved Avdeling
for biostatistikk, Universitetet i Oslo

Men Kjæstad har rett i at det er diskusjon rundt p-verdier. Dette skyldes flere forhold. For det første er det mye dårlig statistisk analyse som publiseres. For det andre er det ofte en svak forståelse av hva p-verdiene kan gi av kunnskap. For eksempel brukes de iblant som en sorteringsmekanisme der man tester igjennom et stort antall hypoteser hvorav mange er generert av de dataene man ser på. Dette blir nødvendigvis misvisende slik statistikere har påpekt i utallige kurs gjennom årene. Dette er et misbruk av p-verdier som har bidratt til å bringe dem i miskreditt. Det finnes også seriøse korreksjonsmetoder som kan bringe kontroll over dette problemet.

Et annet forhold er at p-verdiene har blitt en slags inngangsbillett til forskningslitteraturen. Hvis man ikke har en p-verdi under 0,05, blir gjerne ikke artikkelen publisert. Dette er en uheldig praksis. For det første fører det til at viktige artikler, men med negative funn, ikke publiseres. For det andre er grensen på 0,05 ganske vilkårlig og antagelig for høy. Det er ikke noe kvalitetsstempel i seg selv

at en p-verdi er under 0,05.

Et annet aspekt ved p-verdien er at det er et vanskelig begrep. Det er ikke en enkel intuitiv størrelse og misforståes ofte. En veldig god gjennomgåelse av begrepet ble publisert i tidsskriftet *Nature* av Rigina Nuzzo (1). Den anbefales på det varmeste. *Nature* har også publisert flere populære artikler om statistikk fordi det oppfattes som et stort problem at mange forskere som bruker statistikk, har for dårlige kunnskaper. Dette fører blant annet til at mange funn ikke kan replikeres.

Det bør også nevnes at det finnes flere måter å analysere statistiske data på. De såkalte Bayesianske metoder er viktige, og særlig populære i analyse av komplekse data i medisinsk og biologisk grunnforskning. De er basert på en litt annen tenkemåte enn de mer klassiske metodene. Men akkurat som p-verdier og konfidensintervaller krever de en god forståelse, og de kan også manipuleres og misbrukes. Det finnes ingen snarvei inn i statistikken og alle forskere må bruke tid og krefter på å lære seg de grunnleggende begrepene.

Referanse:

NUZZO, RIGINA. «Statistical errors: P values, the 'gold standard' of statistical validity, are not as reliable as many scientists assume.» *Nature* 506.7487 (2014): 150–153.

Klart ja i uravstemning om pensjon

Nesten 4 av 10 brukte stemmeretten i Forskerforbundets uravstemning om ny offentlig tjenestepensjon. Hele 93,06 % (5848 medlemmer) stemte ja, mens 6,94 % (436 medlemmer) stemte nei. Forbundsleder Petter Aaslestad er godt fornøyd med prosessen.

– Jeg vil takke tillitsvalgte og medlemmer for en åpen, grundig og demokratisk prosess, i en sak som er svært viktig for både oss og samfunnet. At godt over en tredjedel av medlemmene brukte stemmeretten, og at resultatet er så overveldende, betyr at vårt hovedstyre har fått et veldig tydelig mandat av organisasjonen, sier han.

Alle de 13 forbundene i Unio har sagt ja til avtaleforslaget, og styret i Unio har derfor vedtatt enstemmig å si ja til avtalen. Det samme har LO og YS. Akademikerne svarer seinere.

Tariffoppgjøret 2018 oppsummert

Etter mekling 16 timer på overtid kom partene til enighet i det statlige tariffoppgjøret torsdag ettermiddag 24. mai. Rammen for oppgjøret tilsvarer økonomien i frontfaget, omlag 2,8 %, med følgende fordeling:

- Generelt tillegg: 1,25 % per 1. mai, og minimum kr 5.100,–.
- Lokale forhandlinger: 1,9 % per 1. juli.

I tillegg kommer diverse sentrale justeringer, som utgjør 0,25 % per 1. mai. Fordeelingen mellom lokale og sentrale midler er om lag 50-50. Alternativene 1 og 2 fjernes fra bunnen av alle lønnsrammer, og nye alternativer 9 og 10 innføres i toppen. Det skal settes ned ei arbeidsgruppe som skal fortsette arbeidet med et nytt lønssystem fram mot mellomoppgjøret i 2019.

Støtter underskriftskampanje mot foretaksmodell

– **Professoroppøpet vant fram** i 2003. Jeg har stor tro på at vi skal klare det samme igjen, og oppfordrer våre medlemmer til å stille seg bak den nye underskriftskampanjen mot foretaksmodell i UH-sektoren, sier Forskerforbundets leder Petter Aaslestad.

– Vi har programfestet at universitetene og høyskolene fortsatt bør være statlige forvaltningsorganer. Å løsrive universitetene fra staten betyr ikke større frihet og uavhengighet, tvert imot kan en markedsmodell gi forskerne mindre faglig autonomi, argumenterer han.

I oppøpet heter det blant annet at «dagens organisasjonsform er ikke i seg selv til hinder for langsiktig, solid og kritisk forskning og undervisning» og at «en foretaksmodell vil true forskningsautonomien langt mer enn det dagens modell gjør». Du finner oppøpet på nettstedet oppøpet.net.

Hjernekraftprisen 2018

Send inn ditt bidrag til Hjernekraftprisen 2018! Frist for innsending av bidrag er mandag 3. september. Prisen vil denne gang bli delt ut på vårt forskningspolitiske seminar i november, og derfor er fristen fremskyndet. Samtidig er prispengene økt til totalt 200 000 kr.

Formålet med Hjernekraftprisen er å synliggjøre betydningen av forskning og utviklingsarbeid (FoU) for arbeids- og samfunnslivet – det være seg lokalt, regionalt, nasjonalt, globalt. Prisen er en formidlingspris og alle medlemmer kan sende inn bidrag uavhengig av stilling og arbeidssted. Prisen er på til sammen 200 000 kr. og tildeles én eller flere vinnere.

Bidrag kan formuleres i ulike sjangre og medier; i form av en kronikk, et essay, en video, i bilder, eller på andre måter som er eg-

net til å få frem betydningen av FoU-aktivitet.

Send inn din fortelling og bli med på å synliggjøre viktigheten av hjernekraft!

Les mer her: forskerforbundet.no/hjernekraftprisen.

Fjerner moms på digitale tidsskrift

– **Det er svært** positivt at regjeringen vil fjerne momsen på digitale fagtidsskrifter. Neste skritt må være å fjerne momsen på kjøp av enkeltartikler gjennom APC, sier Forskerforbundets leder Petter Aaslestad.

I revidert nasjonalbudsjett for 2018 varsler regjeringen at den tar sikte på å innføre merverdiavgiftsfritak for elektroniske tidsskrifter. Det betyr at fagtidsskrifter som i dag har momsfritak på papir, også får det digitalt.

– Dette er en god beslutning av Trine Skei Grande, som vil gi en vesentlig innsparing for fagmiljøene ved norske utdannings- og forskningsinstitusjoner, sier Petter Aaslestad.

Unio deltar i årets Pride

I Norge har Pride blitt arrangert siden 1982, og inkluderer deltakere fra hele Norge og utlandet. De politiske partiene, næringslivet, frivillige organisasjoner og andre har i flere år prioritert å stille.

Unio er stolte over å delta under det som beskrives som «Norges største og viktigste feiring av skeiv kjærlighet og mangfold. En tidagers festival hvor alle får være akkurat den man er». Hovedbudskapet for Unios deltakelse under Pride er «Kunnskap og fellesskap».

Unio står på stand i Pride Park i Spikersuppa 27.–30. juni. Lørdag 30. juni inviterer vi til gratis Pride-frokost i forkant av Prideparaden. Mer informasjon finner du på unio.no.

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet** er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- **Forskerforbundet** har 22 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- **Forskerforbundet** arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende tillitsvalgtkurs i august 2018:

- 21.–22. august: Omstilling
- 23.–24. august: Presentasjons- og retorikk (Bodø)
- 28. august: Administrativt lokallagsarbeid
- 29. august: Forberedelse lokale forhandlinger (Virke)
- 30. august: Forberedelse lokale forhandlinger (stat)

Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på forskerforbundet.no/kurs.

Verv en kollega

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verv en kollega i dag og få vervepoeng som kan tas ut i form av gavekort. Jo flere du verver, jo mer får du i premie: 500 kr. for ett nytt medlem, 1 500 kr. for to, og deretter 500 kr. for hvert ekstra medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

**FORSKER
FORBUNDET**

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

@forskerforbund

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2016–2018: Petter Aaslestad, NTNU (leder), May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø (nestleder), Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus, Kristian Møllestad, Presteforeningen, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen, Kristin Ran Choi Hinna, Høgskulen på Vestlandet (1. vara), Rolf Borgos, Høgskolen i Innlandet (2. vara), Inger Auestad, Høgskulen på Vestlandet (3. vara).

SEKRETARIATET: Generalsekretær: Hilde Gunn Avløpp. Stab: Spesialrådgiver Frank O. Anthun, kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rognmo.

Arbeidslivsavdelingen: avdelingssjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, spesialrådgiver Kari Folkenborg, spesialrådgiver Jon Wikene Iddeng, forhandlingssjef Jorunn Solgaard, rådgiver Andreas Christensen, spesialrådgiver Lene Ståhl, rådgiver Vegard Thorbjørnsen, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Eirik Kollerøy, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen. **Organisasjonsavdelingen:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, rådgiver Nina Fjeld, rådgiver Synne Freberg, rådgiver Renate Storli.

Administrasjonsavdelingen: administrasjonssjef Birgitte Olafsen, fagansvarlig HR og administrasjon Kjetil Tønseth Mørk, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seniorrådgiver Aina Nilsen, økonomiansvarlig Marit Sletner, økonomikonsulent Karin Haug, personal- og økonomikonsulent Elisabeth Johansen, økonomikonsulent Rita Kvæl, seniorkonsulent Linda Pettersson, konsulent Hans Askildsen, seniorkonsulent Brit Helen Hesselberg, konsulent Tore Sandnes, seniorkonsulent Ane Rinnaas Skuseth.

Et klart ja til ny offentlig tjenstepensjon

AV HILDE
GUNN AVLØYP,
generalsekretær i
Forskerforbundet

Det er et faktum at vi lever lenger – at vi er friskere og mer arbeidsføre enn tidligere og skal leve lenger på vår opptjente pensjon – og at levealdersjustering som kostnadskontrollerende tiltak på all offentlig pensjon er kommet for å bli. Jeg legger også til at pensjon er et av de viktigste arbeidsvilkårene som forbundet forhandler og forvalter på medlemmenes vegne.

Når offentlig tjenstepensjon preges av stor kompleksitet med ulike sammensatte hensyn, kan man spørre seg hvorfor Forskerforbundet valgte å sende avgjørelsen om tilslutning til ny ordning på uravstemning. Kunne man ikke bare gjøre som flere forbund for kunnskapsarbeidere har gjort – be hovedstyret ta en avgjørelse?

Svaret er egentlig enkelt – dette må medlemmene avgjøre. Om det skal foretas grunnleggende endringer i et så viktig arbeidsvilkår som pensjonsordningen – da må vi vite at medlemmene virkelig vil være med på det. Og at de får så god informasjon om endringene som er mulig å gi.

Og det å gi riktig, balansert og nøktern informasjon som gjør en uravstemning om pensjon meningsfull, er sannelig ikke en enkel oppgave. Unio har bidratt med sin pensjonskompetanse, og det er sendt ut årskullsberegninger, forklaringer og fremstillinger. Alle parter har vært klare på at hovedretningen i ny ordning er at de som vil gå av tidlig, vil tape på ny ordning, de som vil stå lenger vil vinne. For de som taper, er det gitt overgangsordninger.

Våre tillitsvalgte har vært tydelige på informasjonsbehovet, og vi har også fått god hjelp fra den uavhengige pensjonsrådgiveren, Alexandra Plahte, som har foredratt både sentralt og lokalt. I majoriteten av kom-

«Kunne man ikke bare gjøre som flere forbund for kunnskapsarbeidere har gjort – be hovedstyret ta en avgjørelse?»

mentarer vi har fått fra medlemmer, har det ligget en erkennelse både blant tillitsvalgte og enkeltmedlemmer om at nåværende ordning må endres for å tilpasses medlemmenes pensjonsbehov i fremtiden.

Hele 38,5 prosent av medlemmer som er omfattet av en offentlig tjenstepensjonsordning deltok i uravstemningen. En slik valgdeltakelse kan jeg ikke annet enn være stolt av – medlemmene har tatt ansvar i et komplisert spørsmål og gitt sitt svar.

I overkant av 93 prosent av de avlagte stemmene svarte ja til ny ordning. Valgdeltakelsen var spredt godt over både statlig-, helse-, kommunal og privat sektor fra ulike tariffområder. Det var tilnærmet likt fordelt mellom kvinner og menn i stemmegivningen, og vi hadde en svært fin spredning i alder. Utfallet av uravstemningen var dermed oppfattet som representativt for Forskerforbundets interesser.

Av de som stemte var det en andel på i overkant seks prosent som stemte nei. Fra min side har jeg stor respekt for deres reservasjon mot endringene.

Når vi nå går videre vil jeg si meg svært glad for at vi fikk en så god og demokratisk prosess med et så klart og tydelig råd fra våre medlemmer. Forbundsstyret fulgte rådet fra medlemmene, og Unio var også enstemmig i sin tilslutning fra sine 13 forbund – vi sier ja til den nye tjenstepensjonsordningen.

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløyp, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Når fasiten er landskap

AV
KRISTIN HINNA,
varamedlem i
Forskerforbundets
hovedstyre

Den nye strukturreformen er begrunnet ut fra bedre kvalitet og robusthet. Som om ikke det er mulig å utøve god kvalitet på små institusjoner? Her ligger det en dårlig skjult mistillit til UH-sektoren. Endringene har skapt stor slitasje for mange.

Forvaltningen er blitt pålagt flere arbeidsoppgaver, og universiteter og høyskoler skal «produsere» mer forskning og flere studenter enn for noen tiår siden, og mer areal er påkrevd. Statsbygg bygger nå regjeringskvartaler og nybygg for ulike universiteter og høyskoler. Aktivitetsbaserte arbeidsplasser er blitt svaret på utfordringene i offentlig sektor.

Aktivitetsbaserte arbeidsplasser er en arbeidsform som krever at vi bytter arbeidsplass alt etter hvilken arbeidsoppgave vi har. Har vi en samtale med en kollega, må det skje i et område der vi ikke forstyrres. Ved arbeid som krever stor konsentrasjon, må vi finne en ny arbeidsplass. Men er vi sikre på at vi kan finne en slik arbeidsplass?

Motivasjoner for arealnormen er at det ikke er arealeffektivt med ordinære kontorer. For å sitere statssekretær i Kommunal- og moderniseringsdepartementet Paul Chaffey i NRK Brennpunkt 25. april: «Jeg er veldig opptatt av at produktiviteten bør gå opp, og først og fremst fordi vi jobber såkalt smartere.»

Her er det 23 m² som er normen for effektivitet og smartere jobbing. Når det stilles spørsmål om andre typer «effektivitet», gir det intet gehør hos vår arbeidsgiver. Er det effektivt at kvaliteten faller, sykefraværet stiger, arbeidsmiljøet blir forringet, produktiviteten i forskning får dårligere vilkår, og at det blir mindre tilstedeværelse og færre fysiske møter med studenter? Kjenner Chaffey virkelig til vår arbeidshverdag og vårt behov?

Det har vært mange innslag i ulike medier: *Aftenposten*, *DN*, *Klassekampen*, *Khrono*, *På høyden* og *Forskerforum*. Det toppet seg da NRK Brennpunkt 25. april presenterte dokumentaren «Kontoret». I kjølvannet av programmet reiser flere seg. Det er historisk at fagforeningene i alle departementene går sammen om et opprop mot regjeringen.

I akademia og forskningsinstitutt underbygges konklusjoner med forskning og empiri, men når det kommer til våre arbeidsplasser og vårt arbeidsmiljø, gis det en arealnorm som vi bare skal akseptere. Rektor ved Høgskolen på Vestlandet sier at nybygget som reiser seg i disse dager, tar hensyn til «bærekraftig utvikling, digitalisering og ny teknologi».

Hvor bærekraftig er det når alle varsel-lamper lyser? Når forskning og empiri sier at dette er en arbeidsform som ikke passer for personer som jobber med kognitivt arbeid?

Den eneste dokumenterte suksessen er på en arbeidsplass med samlebandsproduksjon.

«Vi jobber hjemme og kanskje når vi er på ferie, på flyplass ...», sier rektor ved HVL. Jeg skal ikke etterprøve hvor rektor jobber, men de færreste av oss jobber slik det er fremstilt her. Administrativt ansatte er pålagt å jobbe på sine arbeidsplasser, og det er liten mulighet for dem å ta med seg jobben slik det presenteres i Brennpunkt.

Majoriteten av våre medlemmer ønsker seg cellekontor. Her kan man konsentrere seg om forskning og undervisning, ha telefonsamtaler, veilede, ha småmøter, stikke innom for å få en avklaring og så videre. Tilstedeværelse, samarbeid og sosiale relasjoner ivaretas. Bøker, notater, forskningsrapporter og PC er lett tilgjengelige. Det som selges inn som smart og effektivt, skaper i realiteten «nomadevandring», uro, lite produktivitet og forringelse av arbeidsmiljøet.

Det krever stort mot og god lederevne å snu når man innser at det er gjort feil vedtak. Rektor Gunnar Bovim ved NTNU har snudd i saken om arealnorm i nybygg. Det står det respekt av. Forventningen er at regjeringen er like handlekraftig.

Megling

Som kjent kom ikke partene i statsoppgjøret om ny hovedtariffavtale til enighet under forhandlingene, og derfor var vi fra 3. mai hos riksmegleren i Grensen 3 i Oslo. Torsdag ettermiddag 24. mai kom det omsider til en løsning, 16 timer på overtid, og med en meglingsinnsput som varte sammenhengende i 32 timer. Som forhandlingsleder for Unio – og som leder av Forskerforbundet – er jeg fornøyd med det endelige resultatet. Både på Unios og Forskerforbundets hjemmesider kan man lese om hva partene har blitt enige om. Jeg oppfordrer medlemmene til å stemme «ja» i uravstemningen, som varer til 19. juni.

Tiden

Dette skrives to dager etter at meglingen er i havn, og vi er nok mange som på dette tidspunkt fremdeles kjenner oss døgnville. Det sier seg selv at å være sammenhengende på jobb i 32 timer også er en rent *kroppslig* erfaring. For utenforstående – og for så vidt også for oss på innsiden – fremstår det, på avstand, som nokså absurd å arbeide døgnkontinuerlig. Når så mye står på spill, kunne det være praktisk med et uthvilt og friskt hode. Men samtidig oppstår det i en slik situasjon en særegen form for dynamikk som driver prosessene uunngåelig mot et sluttpunkt, om det nå er en fornyet avtale eller en streik. Det utvikles også en underlig tidsfornemmelse. Ettersom meglingsfristen nærmer seg, stiger naturlig nok spenningsnivået. Klokken er satt ut av spill for oss som tilbringer tiden i Grensen 3; vi er opptatt av å komme videre i prosessene, og må ta den tiden som trengs, mens verden på utsiden spekulerer stadig villere om hva som «egentlig» foregår.

Taushet

Det er et absolutt og ufravikelig krav om at det som *de facto* skjer i meglingen, er taushetsbelagt og bare er kjent for de tilstedeværende i meglingslokalene. Kravet erfarer jeg som en utrolig lettelse. Mellom forhandlingsbrudd og meglingsoppstart mangler det ikke på velmente og gode råd fra fjern og nær, men det er vi som delegater og delegasjonsledere som til syvende og sist har helhetsansvaret og (forhåpentlig) den fulle oversikten over alle de ulike elementene som er mer eller mindre i fritt spill. Derfor erfares de siste døgnene både som dynamiske og målrettede, der vi sitter avsondret fra utenverdenen, vel vitende om at stadig flere journalister samler seg foran inngangsdøren. Samtidig vet vi at våre tillitsvalgte ved de ulike virksomhetene legger siste hånd på verket, for å trykke på startknappen i det øyeblikk en eventuell streik er et faktum. Her og nå vil jeg rette en takk til alle våre tillitsvalgte som i hele mai måned uavlatelig arbeidet med konfliktberedskap i de ulike områder.

Presset

«Begge parter trenger å forhandle seg frem til et resultat hvor de kan være rimelig sikre på at det ikke er noe mer å hente ved å gå i konflikt,» skriver riksmegler Nils Dalseide i boken *Riksmekleren gjennom hundre år* (s.86), og han tilføyer:

«Det er bare unntaksvis mulig å vite på forhånd hvor balansepunktet havner i meklingen. Det er bare det gjensidige presset og opplevelsen av konfliktfare som kan gi partene og mekleren kunnskap om når man er

AV PETTER AASLESTAD,
leder i Forskerforbundet

«I hvilken grad kan man egentlig megle om strukturen i et lønssystem?»

der. Derfor er det viktig at man ikke – på forhånd og nærmest begivenhetsuavhengig – har surret seg til masta på et eller flere punkter» (s.st.).

Gjensidig press og opplevelse av konfliktfare gir oss *kunnskap*, skriver altså Dalseide, og det er lett å si seg enig i denne i og for seg paradoksale uttalelse. For egen regning vil jeg også understreke verdien av at meglernes kommer fra en verden utenfor vår egen, og som derved heller ikke kjenner vårt sammespråk. De fortrolige samtalenene med meglernes gir muligheter til å se egne posisjoner fra andre vinkler.

Det er for øvrig et paradoks at meglingsstemaene i dag er blitt så komplekse. (I hvilken grad kan man egentlig *megle* om strukturen i et lønssystem?) Selve meglingsinstituttet og dets prosedyrer har imidlertid ikke endret seg nevneverdig over tid. Ytterligere refleksjoner om mulig modernisering av meglingsvesenet vil nok kreve en større avstand til det oppgjøret som nettopp har landet.

Forskerforum i digital utgave

- Forskerforum kan også leses på nettbrett og mobiltelefon
- last ned appen Forskerforum gratis fra Appstore eller Google Play
- kan leses uten å være tilkoblet nett
- gir en god leseropplevelse

**Forskerforum
der du er!**

